

Käyttäjien osallistaminen Haukanniemen
esteettömän luontopolun suunnitteluun

"Että sinne pääsee kaikki"

Tiivistelmä

Tekijä(t) Lehtinen, Elina	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika Syksy 2019
	Sivumäärä 115	Liitteiden sivumäärä 2
Työn nimi Käyttäjien osallistaminen Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnitteluun ”Että sinne pääsee kaikki”		
Tutkinto Insinööri YAMK		
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan esteettömien reittien kehittämistä kaupunkien lähivirkistysalueilla ja käyttäjien toiveiden huomioon ottamista reittien suunnittelussa. Opinnäytetyön tapaustutkimuksena on Jyväskylässä sijaitsevan Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnitelma, joka laadittiin osana opinnäytetyötä. Lisäksi työssä tarkastellaan, onko muiden Jyväskylän luontopolkujen esteettömyyttä mahdollista parantaa.</p> <p>Esteettömyyttä arjessaan tarvitsee Suomessa puoli miljoonaa henkilöä ja väestön vanhentuessa määrä tulee nopeasti kasvamaan lähivuosikymmeninä. Esteettömillä luontoreiteillä voidaan lisätä kaupunkilaisten mahdollisuuksia omatoimiseen liikuntaan ja mahdollistaa omatoimiset luontoretket myös liikuntaesteisille henkilöille. Vaikka esteettömien luontopolkujen kasvava tarve on havaittu jo vuosikymmeniä sitten, niiden rakentaminen on jäänyt toistaiseksi yllättävänkin vähäiseksi.</p> <p>Tapaustutkimuksessa asukkaat osallistettiin Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnitteluun kyselytutkimuksella, jossa tutkittiin asukkaiden esteettömyystarpeita, luontoretkiaktiivisuutta, mielitekemisiä luonnossa ja konkreettisia toiveita esteettömän luontopolun reitistä ja rakenteista sekä havaintoja muista kohteista Jyväskylässä, joissa esteettömyyttä tulisi parantaa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että Haukanniemeä käytetään ensisijaisesti luonnosta nauttimiseen ja luonnossa rauhoittumiseen ja luontopolun toivotaan olevan mahdollisimman hyvin luontoon sulautuva ja maisemiltaan monipuolinen. Suunnittelun reunaehtoina toimivat Haukanniemessä mm. luonnonsuojelulain mukaiset suojelualueet, Natura 2000 -alue ja yleiskaavan varaukset.</p>		
Asiasanat Esteettömyys, Osallisuus, Luontopolku		

Abstract

Author(s) Lehtinen, Elina	Type of publication Master's thesis	Published Autumn 2019
	Number of pages 115	Number of appendices 2
Title of publication Involving users in the design of the Haukanniemi accessible nature trail "So that everyone can get there"		
Name of Degree Master in Engineering		
Abstract <p>This thesis examines the development of accessibility routes in urban recreation areas and the consideration of user preferences in route planning. The case study of the thesis is the Haukanniemi accessible nature path plan in Jyväskylä, and the plan was prepared as a part of the thesis. In addition, the thesis examines whether the accessibility of other nature trails in Jyväskylä could be improved.</p> <p>Half a million people in Finland need accessibility in their daily lives, and as the population ages, the number will rapidly increase in the next few decades. Accessible nature paths can increase the opportunities for all citizens to exercise independently and allow people with disabilities to hike independently in nature. Although the growing need for accessible nature trails has been recognized for decades, their construction has so far remained surprisingly low.</p> <p>In the case study, the residents were involved in the design of the Haukanniemi accessible nature trail through a survey that investigated the accessibility needs of the residents, nature hiking activities, most popular activities in nature and asked people to give concrete suggestions for the route and structures of the accessible nature trail. The study revealed that Haukanniemi area is primarily used for enjoyment and relaxation in a natural environment, and the nature trail is hoped to be as natural as possible and diverse in its nature. The boundary conditions of design in Haukanniemi include protected areas under the Nature Conservation Act, Natura 2000 area and master plan reservations.</p>		
Keywords Accessibility, inclusive design, nature trails		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	LUONTOPOLUT JA ESTEETTÖMÄN REITIT JYVÄSKYLÄSSÄ.....	5
2.1	Jyväskylän luontopolut.....	5
2.2	Esteettömien luontoreittien nykytila Jyväskylässä ja Keski-Suomessa.....	5
3	TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT JA AINEISTO	8
3.1	Menetelmät ja aineistonkeruu.....	8
3.1.1	Tutustuminen esteettömiin lähiluontoreitteihin.....	8
3.1.2	Sähköpostikysely esteettömien reittien ylläpitäjille	8
3.1.3	Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkysely.....	9
3.2	Kehittämistehtävä	9
4	ESTEETTÖMYYS	10
4.1	Esteettömyyden tarve	10
4.2	Esteetön luontoreitti	11
4.3	Esteettömyyden säädösperusta	12
4.4	Esteettömien reittien mitoitus ja ohjeita tekemiseen	15
4.4.1	Reitti ja sen vaativuuden ilmaiseminen.....	15
4.4.2	Opastaulut	16
4.4.3	Penkit ja muut rakenteet.....	16
4.4.4	Esitiedot reitistä	17
4.5	Esteettömien reittien osallistamistutkimuksia.....	18
5	ESIMERKKIREITIT JA KYSELYN TULOKSET.....	21
5.1	Tutustuminen esteettömiin lähiluontoreitteihin	21
5.1.1	Villa Elba, Kokkola.....	21
5.1.2	Lippolenkki, Muurame	25
5.1.3	VedenjakajaReitistö, Pieksämäki	31
5.2	Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkysely	43
5.2.1	Vastaajien määrä ja kyselyyn käytetty aika	43
5.2.2	Vastaajien ikä, sukupuoli ja asuinalue	43
5.2.3	Vastaajien retkeilyaktiivisuus ja suosikkitekemiset luonnossa	44
5.2.4	Vastaajien omat esteettömyystarpeet.....	46
5.2.5	Toiveet esteettömältä luontopolulta	47
5.2.6	Luontopolun sisältötoiveet.....	50
5.2.7	Toiveet pysähtymispaikoista ja rakenteista	53
5.2.8	Muita kommentteja esteettömyyden parantamisesta Jyväskylässä.....	55
5.2.9	Muita kommentteja kaupungin luontopoluista.....	56

6	HAUKANNIEMEN ESTEETTÖMÄN LUONTOPOLUN SUUNNITELMA.....	59
6.1	Taustatiedot	59
6.1.1	Sijainti ja lähiympäristö	59
6.1.2	Haukanniemen historiaa.....	62
6.1.3	Luonnon yleiskuvaus	63
6.1.4	Luonnonsuojelu	64
6.1.5	Aluetta koskevat kaavat ja muut suunnitelmat.....	67
6.1.6	Polkuverkosto ja olemassa olevat virkistyskäyttörakenteet.....	73
6.2	Luontopolun reittisuunnitelma.....	74
6.2.1	Pysäköintialue.....	74
6.2.2	Esteettömän luontopolun reitti.....	75
6.2.3	Muu polkuverkosto	81
6.2.4	Levähdyspaikat, käymälä ja penkit	83
6.3	Opastus.....	92
6.3.1	Maasto-opastus	92
6.3.2	Sähköinen opastus	97
6.3.3	Esite	97
6.4	Luvat.....	98
6.5	Esteettömyyden toteutumisen ja turvallisuuden seuranta	98
6.6	Ylläpito.....	99
6.7	Rakentamisen kustannusarvio	100
7	PÄÄTELMÄT JA POHDINTA.....	103
7.1	Tutustumiskohteiden arviointi	103
7.2	Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkyselyn tulosten arviointi	105
7.3	Esteettömyyden parantamisen mahdollisuuksia Jyväskylän muilla luontopoluilla ja virkistysreiteillä	106
8	KIITOKSET.....	109
	LÄHTEET.....	110
	LIITTEET.....	116
	Liite 1. Kyselylomake	116

Työ sisältää Jyväskylän kaupungin ja Maanmittauslaitoksen CC-lisenssin kartta-aineistoja. Valokuvat, joiden lähdeä ei ole erikseen mainittu, ovat tekijän ottamia.

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää hyviä käytäntöjä esteettömien luontopolkujen rakentamisessa ja vuorovaikutteisessa suunnittelussa ja luoda kehittämistehtävänä suunnitelma esteettömästä luontopolusta Jyväskylän Haukanniemeen. Esteettömiä luonto- ja luontomatkailukohteita on Suomessa lähinnä kansallispuistoissa suhteellisen kaukana asutuskeskuksista. Esteettömiä palveluita tarvitaan kuitenkin myös ja erityisesti kaupunkien lähivirkistysalueilla, jotta ihmisen ei tarvitsisi matkustaa pitkiä matkoja päästäkseen hänelle soveltuvaan luontokohteeseen. Jyväskylän tuoreen arkkitehtuuria, viher- ja osallisuusasioita käsittelevän AVOin-ohjelman tavoitteena on, että esteettömän arkiliikkumisen lisäksi huolehdimme lähiluontoalueiden saavutettavuudesta (Jyväskylä 2019g).

Keskimäärin suomalaiset ulkoilevat 2-3 kertaa viikossa ja tyypillisesti iso osa vapaapäivistä vietetään erilaisten ulkoiluharrastusten parissa. Keskimäärin suomalaisella on 13 eri ulkoiluharrastusta, joiden pariin häntä vetää halu liikkua, rentoutua luonnossa sekä kokea luonnon läheisyyttä. Noin kaksi kolmesta suomalaisten käyttämistä ulkoilukohteista on oman kodin lähistöllä, kävelymatkan päässä kotoa, ja noin neljännes ulkoilusta suuntautuu alle puoli tuntia kestävän automatkan päähän. 30 vuoden seurannan aikana retkeilyn suosio on noussut koko ajan. (Sievänen & Neuvonen 2014.)

Esteettömyydestä hyötyvät eri lailla liikkumisrajoitteiset ja vammaiset ihmiset, mutta myös lastenvaunujen kanssa liikkuvat, lastipyöräilijät, isovanhempiansa kanssa ulkoilevat, polvi-vaivoja potevat entiset jalkapalloilijat ja me kaikki, jotka vanhenemme päivä päivältä. Esteettömät reitit soveltuvat kaikille, mutta esteettömyyttä tarvitsevien käyttäjäryhmien osalta esteettömyyden palvelupolun tulee olla katkeamaton. Jo reitistä esitettävien ennakkotietojen tulee olla niin informatiivisia, että ihminen pystyy arvioimaan omat voimavaransa ja mahdolliset avuntarpeensa ennen luontoon lähtöä.

Jyväskylässä esteettömistä luontoreittejä ei ole tällä hetkellä käytännössä ollenkaan, ja niiden tarve on nostettu esiin useissa eri yhteyksissä. Tämä opinnäytetyö pyrkii vastaamaan tähän tarpeeseen ja esittämään toteuttamiskelpoisen suunnitelman esteettömästä luontopolusta Haukanniemen alueelle. Suunnitelma on laadittu yleisellä tasolla: siinä on esitetty esteettömän luontopolun reitti, toiminnalliset ratkaisut, suhteet nykyiseen ja suunniteltuun maankäyttöön sekä tehty arvioita hankkeen ympäristövaikutuksista.

2 LUONTOPOLUT JA ESTEETTÖMÄN REITIT JYVÄSKYLÄSSÄ

2.1 Jyväskylän luontopolut

Jyväskylässä on yhteensä kymmenen kaupungin ylläpitämää luontopolkua, Kolmisoppisen metsäpolku, yksi Metsähallituksen ylläpitämä luontopolku (Kanavuori) ja yksi osittain kyläyhdistyksen ja osittain kaupungin ylläpidossa oleva polku Nyrölässä (Jyväskylä 2019). Luontopolut on perustettu pääosin 1980-luvulla (Puttonen 2011). Luontopolkujen pituudet vaihtelevat Jyväskylässä Tourujoen luontopolun 700 metristä Jääskelän 5 kilometriin (Jyväskylä 2019). Useilla luontopoluilla on reippaita korkeuseroja ja porrarakenteita, mm. Kanavuoren luontopolku kohoaa lähes 200 metriin merenpinnasta ja Touruvuoren luontopolku nousee korkeimmillaan 203 metriä meren pinnan yläpuolelle. Reilun 30 vuoden käytön aikana luontopolkujen urat ovat kuluneet monin paikoin kivikkoisiksi ja juurakkoisiksi.

Asukkaiden kokemuksia Jyväskylän luontopoluista on selvitetty Puttosen (2011) tutkimuksessa. Tällöin kyselyyn vastanneista 62 % sanoi käyttävänsä Jyväskylän luontopolkuja. Tutkimuksessa kyselyyn vastanneista kaupunkilaisista lähes 60 prosenttia oli luontopolkujen nykytilaan joko erittäin tyytyväisiä tai tyytyväisiä, mutta 10 % oli erittäin tyytymättömiä tai tyytymättömiä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna aineistosta selvisi, että tyytymättömiä käyttäjiä olivat yli 65-vuotiaat, joista liki neljännes oli vähintäänkin tyytymättömiä Jyväskylän luontopolkuihin. Kaupunkilaisten toiveet luontopolkujen kehittämisestä olivat keskenään ristiriitaisia: osa asukkaista toivoi luontopolkujen säilyvän mahdollisimman luonnonomukaisina, kun taas osa toivoi poluista tehtävän tasaisempia ja helppokulkuisempia (Puttonen 2011). Suurin osa kehittämistoiveista koski kuitenkin opastuksen ja viitoituksen parantamista ja seuraavaksi useimmin toivottiin luontopolkujen parempaa kunnossapitoa ja taukopaikkojen kehittämistä. Lisäksi tutkimuksessa nousi esiin toive luontopolkujen määrän lisäämisestä sekä parempi tiedottaminen jo olemassa olevista luontopoluista. Luontopoluilta toivottiin myös nykyistä parempaa esteettömyyttä, talvikunnossapitoa sekä parempia liikenneyhteyksiä julkisilla kulkuvälineillä (Puttonen 2011).

2.2 Esteettömien luontoreittien nykytila Jyväskylässä ja Keski-Suomessa

Esteettömiä ulkoilureittejä ei ole Jyväskylän esteettömyyskartalla yhtäkään (Jyväskylä 2019a). Metsähallituksen ylläpitämällä Luontoon.fi-sivustolla koko Keski-Suomessa on mainittu esteettöminä reitteinä Leivonmäen kansallispuisto, Saarijärven Kulhanvuori ja Salamajärven ja Etelä-Konneveden kansallispuistot (Metsähallitus 2019a). Leivonmäen kansallispuistossa on tarjolla puomin takana 700 metrin esteetön reitti Harjujärven rannalta Turasenlammille, joka on leveää polkua ja pitkospuuta ja soveltuu pyörätuolilla kuljetta- vaksi. Harjujärven rannalla on myös erityisesti liikuntaesteisille rakennettu puolikota sekä

esteetön käymälä. Harjujärven laavulle pääsee taksilla, ja lukossa pidettävän puomin avaimen voi pyytää toimittamaan etukäteen postitse (Metsähallitus 2019c). Kulhanvuorossa ei varsinaisesti ole tarjolla esteettömiä reittejä, mutta verkkosivujen tietojen mukaan 500 metrin reitti soveltuu avustajan kanssa kuljettavaksi ja paikalla on esteetön käymälä (Metsähallitus 2019b). Etelä-Konneveden vuonna 2014 perustetussa kansallispuistossa retkeilyrakenteiden luominen on vielä osittain työn alla, mutta Vuori-Kalajan alueelle on luotu 300 metrin mittainen esteetön reitti ja alueella on myös yksi esteetön laituri (Metsähallitus 2019d). Salamajärven kansallispuistossa Koirasalmen luontotupaan pääsee pyörätuolilla, sen pihassa on esteetön käymälä ja Koirajärven rannalta kalastaminen onnistuu esteettömästi (Metsähallitus 2019e). Metsähallituksen esteettömien kohteiden etäisyydet Jyväskylästä vaihtelevat Leivonmäen kansallispuiston noin 60 kilometristä Salamajärven kansallispuiston yli 140 kilometriin, joten varsinaisia lähiretkikohteita nämä eivät jyvskyläisille ole, vaan matkoineen aikaa esteettömään retkeilyyn menee helposti vähintään puoli päivää.

Jyväskylän ulkoilureittien nykytilaa, muutosta ja kehitystarpeita pro gradu -tutkielmassaan tutkinut Puttonen (2011) havaitsi, että erityisreiteistä varsinkin maastossa kulkevat pyörätuolireitit puuttuvat Jyväskylästä kokonaan, ja lähimmän esteettömän ulkoilureitin todettiin olevan Laukaan Peurungassa, josta tuli myös tämän tutkimuksen kyselyssä ilmi, että ko. reitin makkaranpaistolaavu on kuitenkin ”täysin esteellinen”. Ulkoilureittien esteettömyyteen liittyen Puttosen (2011) tutkimuksessa ulkoilureiteille toivottiin lisää istuinpenkkejä, jotta etenkin vanhempi ulkoileva väestö voisi välillä levähtää niillä. Sekä Puttosen (2011) tutkimuksen asiantuntijapaneeli että Puttosen asukaskyselyyn vastanneet olivat yhtä mieltä siitä, että yleisesti ottaen Jyväskylän kuntoreitit ovat usein maastoltaan liian vaativia tavallisille harrastajille ja että näin ollen vanhuksille ja lapsille soveltuvia helppoja latuja ei ole kaupungissa juuri ollenkaan.

Metsähallituksen ja Soveltavan liikunta SoveLi ry:n yhteinen Polku luontoon -hanke järjesti Jyväskylässä esteettömän luontoliikunnan tilaisuuden 19.4.2018, jonka keskusteluissa ja esityksissä kävi myös selkeästi ilmi, että esteettömistä luontokohteista on huutava pula Jyväskylän seudulla ja että tietoa mahdollisesti esteettömistä laavuista ja pyörätuolilla kuljettavista latupohjista ei löydy kootusti mistään.

Voimaa vanhuuteen tutuksi ja tavaksi -hanke loi vuonna 2018 Jyväskylässä vanhuksille suunnattuja kävelyreittejä viidelle alueelle sulan maan aikaista käyttöä varten. Reittien kantavana ideana oli järjestää reiteille penkkejä levähtämistä varten sopivin välimatkoin (Jyväskylä 2019b). Varsinaisia luontopolkuja nämä eivät kuitenkaan ole, vaan reitit kulkevat puistoissa ja rantojen kävelyteillä.

Toiveita esteettömien luontoreittien parantamiseksi on esitetty Jyväskylässä mm. Tuomiojärven–Laajavuoren alueellisessa virkistysreittisuunnitelmassa vuonna 2011, jossa on hahmoteltu esteettömän luontopolun sijaintipaikaksi Jyväskylän Haukanniemeä (Jyväskylä 2011). Suunnitelma ei ole tältä osin toteutunut lainkaan.

3 TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISMENETELMÄT JA AINEISTO

3.1 Menetelmät ja aineistonkeruu

3.1.1 Tutustuminen esteettömiin lähiluontoreitteihin

Suunnitteluprosessin aluksi tutustuttiin kolmeen keskenään erilaiseen ja eri kunnissa sijaitsevaan lähivirkistykseen tarkoitettuun esteettömäksi kerrottuun luontopolkuun. Kansallispuistojen kohteet rajattiin tarkastelun ulkopuolelle. Kohteita etsittiin verkosta hakunalla ”esteetön luontopolku”, minkä lisäksi kyseltiin vinkkejä sopivista kohteista lähipiiriltä, työkavereilta ja tuttavilta – aivan kuten hyviä luontoretikohteita muutenkin haetaan. Tavoitteena oli löytää kohteet mahdollisimman läheltä Jyväskylää, mutta tästä jouduttiin tinkimään, koska Keski-Suomesta kohteita ei löytynyt tarvittavaa määrää. Vinkkejä hyvistä tutustumiskohteista kysyttiin puhelimitse myös Invalidiliiton esteettömyysasiantuntijalta, mutta hänkään ei osannut sanoa hyviä tutustumiskohteita keskisestä Suomesta (Kurppa 2018).

Verkkohaulla kohteiksi löytyivät Muuramen esteetön luontopolku ja Kokkolan Villa Elban polku. Pieksämäen VedenjakajaReitistön polkukohteesta saatiin vinkki Jyväskylän liikuntapalveluista Kari Häkkiseltä, joka oli itse käynyt tutustumassa alueeseen. Kaikki kolme tutustuttavaksi valittua luontopolkukohdetta ovat kunnan tai kaupungin ylläpitämiä ja sijaitsevat taajamassa tai sen läheisyydessä.

Kunkin reitin osalta tutustuttiin etukäteen ennen maastokäyntiä verkkosivuilla reitistä esitettyyn materiaaliin, minkä jälkeen polut käytiin kävelemässä jalan läpi. Reitien varrella katsottiin läpi kaikki opasteet ja tehtiin muistiinpanoja rakenteista, levähdyspaikoista, materiaaleista ja esteettömyyden toteutumisesta käytännössä. Maanmittauslaitoksen Kartta-paikka-palvelusta tarkistettiin polkujen mitat ja esitettyjen opaskarttojen vastaavuus maastokarttaan nähden. Kohteilta otettiin myös valokuvia.

3.1.2 Sähköpostikysely esteettömien reittien ylläpitäjille

Kunkin esteettömän luontopolun ylläpitäjälle lähetettiin sähköpostilla tarkentavia kysymyksiä luontopoluista maastokäynnin jälkeen. Kysymysten yhteydessä kerrottiin Jyväskylään suunniteltavasta esteettömästä luontopolusta ja siitä, että aiheesta tehdään samalla myös opinnäytetyötä. Luontopolkujen ylläpitäjien yhteystiedot etsittiin kuntien verkkosivuilta. Lähetetyissä sähköposteissa pyydettiin kääntämään viesti oikealle taholle, jos vastaanottaja ei itse ole oikea henkilö vastaamaan kysymyksiin. Kysymykset on esitetty kunkin reitin osalta kohdissa 5.1.1–5.1.3.

3.1.3 Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkysely

Esteettömän luontopolun suunnittelun tueksi ja kuntalaisten osallistamiseksi suunnitteluun järjestettiin kysely käyttäjien toiveista esteettömän luontopolun suhteen. Kyselyn varsinainen versio oli auki 28.1.–28.2.2019 verkko-osoitteessa <https://app.maptionnaire.com/fi/5397>, johon se oli linkitetty mm. kaupungin luontopolkujen verkkosivulta. Lisäksi kyselystä tehtiin paperiversio (liite 1), jota jaettiin vanhusten palvelukeskuksiin ja vammaisten asumisyksiköihin, joissa kyselyyn vastaamisessa avustivat yksikköjen työntekijät. Kyselyssä käytettiin hyväksi samaa Maptionnaire-kyselyalustaa, jolla Jyväskylässä on tehty jo mm. metsäohjelmaan ja esimerkiksi Laajavuoren ulkoilu- ja matkailualueen kehittämiseen liittyviä kyselyitä. Alusta oli siis toiminnoiltaan jo ainakin niille kuntalaisista valmiiksi tuttu, jotka olivat vastanneet aiempiin kyselyihin. Kyselystä tehtiin tiedote ja kyselyä jaettiin myös kaupungin omissa sosiaalisen median kanavissa (Facebook ULOS Jyväskylä ja Kaupunkisuunnittelu). Ainakin Jyväskylän luonnonsuojeluyhdistys, Luonto-Liiton Keski-Suomen piiri ja Kortepohjan asukasyhdistys jakoivat sitä eteenpäin myös omilla Facebook-sivuillaan. Kyselystä tehtiin myös nosto kaupungin luontopolkuja esittelevälle verkkosivulle.

Sähköpostitse kysely lähti Jyväskylän vanhus- ja vammaisneuvostolle, potilasyhdistyksille, ympäristöluotseille, Jyväskylän luontokoululle, liikuntatoimeen ja erityisliikunnan ohjaajille, Kortepohjan alakoulun ympäristöyhdysopettajalle, Keski-Suomen liittoon ja ELY-keskukseen, Viitakoti-palvelukotiin, Metsähallituksen Polku luontoon -hankkeelle, Luonto-Liiton Keski-Suomen piiriin, Suomen luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piiriin, Jyväskylän seudun luonnonsuojeluyhdistykseen, Jyväskylän Latu ry:lle ja ammattiopisto Spesiaan.

Keskisuomalainen-sanomalehdessä ilmestyi Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnittelun aloittamisesta kertova koko sivun juttu lauantaina 2.2.2019. Jutussa oli myös linkki kyselyyn (Salminen 2019). Kyselyä mainostettiin pienellä jutulla myös 20.2.2019 ilmestyneessä Jyväskylän kaupungin tiedotuslehdessä, joka jaettiin julkisena tiedotteena kaikkiin Jyväskylän kotitalouksiin (Jyväskylä 2019c).

3.2 Kehittämistehtävä

Kehittämistehtäväksi valittiin suunnitelma esteettömästä luontopolusta Jyväskylän Haukanniemeen. Suunnitelma on esitetty luvussa 6.

Lisäksi tehtiin alustava tarkastelu muista mahdollisista luontopolkukohteista Jyväskylässä, joilla esteettömyyttä voitaisiin parantaa.

4 ESTEETTÖMYYS

4.1 Esteettömyyden tarve

Vanhamäki (2007) kirjoitti jo yli kymmenen vuotta sitten, että Suomessa on noin puoli miljoonaa ihmistä, joiden liikkumista ja toimintaa rajoittaa jonkinlainen pysyvä vamma. Mansikkaviita (2019) toteaa, että noin miljoona suomalaista tarvitsee liikunnan soveltamista joko jatkuvasti tai tilapäisesti. Saaren (2018) mukaan liikkumis- ja toimimisesteisillä tarkoitetaan henkilöitä, joilla vamma tai sairaus on pysyvästi tai tilapäisesti rajoittanut kykyä liikua, toimia, hahmottaa, suunnistautua, muistaa, ymmärtää tai kommunikoida. Arkielämässä puhutaan Saaren (2018) mukaan liikuntavammaisista, näkövammaisista, kuulovammaisista, kehitysvammaisista ja erilaisten sairauksien vuoksi liikkumis- ja toimintaesteisistä ihmisistä.

Saari (2018) toteaa, että väestön ikääntyessä esteettömyyden tarve korostuu, ja Vanhamäki (2007) näkee samoin, että väestön ikääntyessä ja luontomatkoilun suosion kasvaessa esteettömyyden merkitys palvelurakenteiden suunnittelussa korostuu. Yli 65-vuotiaiden suomalaisten lukumäärä on kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana (tilasto 2007–2017) yli 30 000 henkeä (Suomen virallinen tilasto 2019) eli keskikokoisen kaupungin verran, eikä väestön ikääntymisen trendi ole lähivuosina muuttumassa. Vanhamäki (2007) nostaa esille myös sen tosiasian, että puolen miljoonan esteettömyyttä tarvitsevan suomalaisen lukuun ei ole sisällytetty ikääntyneitä, lastenvaunujen kanssa liikkuvia perheitä, raskaana olevia naisia eikä erilaisista tilapäisistä vammoista kärsiviä. Vanhamäki (2007) myös toteaa, että edellä mainittujen liikuntaesteisten avustajat ja ystävät kohtaavat täsmälleen samat esteet. Onkin todennäköistä, että jos yksi perheestä tai seurueesta ei pääse esteiden takia perille kohteeseen, se jää käymättä myös muulta seurueelta.

Sievänen & Neuvonen (2011) ovat tutkineet suomalaisten ulkoilukäyttäytymistä luonnon virkistyskäytön valtakunnallisessa inventoinnissa (LVVI) vuosina 2009–2010 ja saaneet tulokseksi, että suomalaiset ulkoilevat keskimäärin kolmesti viikossa ja päivittäin ulkoilevia on 31 prosenttia vastaajista; vähintään kerran viikossa ulkoilevia on runsas kolmannes ja harvemmin kuin kerran viikossa ulkoilevia on neljännes väestöstä. Sieväsen & Neuvosen (2011) mukaan noin joka kolmas suomalainen ei voi jostakin syystä ulkoilla omasta mielestään riittävästi. Ulkoilun suurin este tutkimuksessa oli ajan puute, joka vaivasi erityisesti nuoria aikuisia. Oma väsymys esti lähes kolmanneksen ulkoilua ja huono terveys reilun viidenneksen ulkoilua. Myös seuran puute oli haittana monelle liikkujalle, ja pariskunnat ulkoilivat vanhusväestöstä useammin kuin yksin asuvat.

Saari (2018) toteaakin, että mitä esteettömämpi ympäristö on, sitä vähemmän heikentyneestä toimintakyvystä on haittaa yksilön toiminnalle. Kilpelä (2019) määrittelee liikuntaympäristön esteettömyyden fyysiseksi esteettömyydeksi, jolloin mitoitus on toimiva ja taasoerot on ratkaistu myös apuvälineillä liikkuville sopivalla tavalla. Kilpelä (2019) ottaa käsitteinä esiin myös aistiesteettömyyden, jolla yleensä tarkoitetaan näkemis- ja kuulemisympäristöjen esteettömyyttä, mutta jossa voidaan ottaa huomioon myös mm. tasapaino- ja tuntoaistit; ymmärtämisen esteettömyyden, jolla tähdätään helppoon hahmotettavuuteen ja yksiselitteisiin ratkaisuihin; ja kaikille sopivan suunnittelun (Universal Design, Design for All), jossa otetaan huomioon ihmisten moninaiset tarpeet ja toimintakyvyt.

4.2 Esteetön luontoreitti

Invalidiliiton (2018) mukaan esteetön luontoreitti on sellainen, joka mahdollistaa ulkoilun luonnossa ulkoilijan toimintakyvystä riippumatta. Esteetön reitti koostuu hyvistä opasteista, kulkuväylistä asianmukaisine materiaalivalintoineen, valaistuksesta, käsijohteista ja levähdyspaikoista. Esteetön reitti on myös turvallinen, eikä se saa johtaa käyttäjänsä vaaratilanteisiin. Itse reitin lisäksi esteettömyyden tulee toteutua myös muissa luontoliikuntaa palvelevissa rakenteissa ja rakennuksissa: myös WC-tilojen, sisäänkäyntien ja mahdollisten palvelutiskien tulee täyttää esteettömyyskriteerit.

Invalidiliiton (2018) mukaan kaupunkikohteisiin verrattuna luontokohteiden esteettömyydessä korostuvat ennakkotiedot, joita reitistä annetaan. Tietojen tulee olla niin hyvin reittiä kuvaavia, että ulkoilija voi arvioida, soveltuuko kyseinen reitti hänen toimintakyvylleen ja miten hänen tulisi retkelle valmistautua. Myös Saari (2018) korostaa, että esteetön palveluketju käynnistyy jo kotiovelta: sekä siirtymisen kohteelle että toimimisen itse kohteessa tulee olla esteetöntä.

Vanhamäki (2007) jakaa esteettömyyden käsitteen sisäiseen ja ulkoiseen esteettömyyteen. Ulkoisella esteettömyydellä vastataan kysymykseen, kuinka helppoa kyseiseen paikkaan on tulla ja miten tietoa kohteesta on tarjolla etukäteen. Sisäinen puolestaan koskee Vanhamäen (2007) mukaan liikkumisen ja asioimisen helppoutta itse kohteessa ja tämän suunnittelua kokonaisuutena siten, että samaan palveluketjuun koottaisiin useilta eri sektoreilta esteettömiä palveluita, esimerkiksi esteetön luontokeskus, luontopolku ja lintulava, ja matkailukohteilla myös esteettömät ruokailu- ja majoittumisvaihtoehdot. Surkuhupaisa, mutta kohteen esteettömyyden palveluketjuja hyvin kuvaava on mm. Saarijärven Kulhanvuoren retkeilyalueen esteettömyyskuvaus Metsähallituksen Luontoon.fi-portaalissa (Metsähallitus 2019): ”500 metrin polku pysäköintialueelta Kulhanvuoren tulentekopaikan läheisyyteen soveltuu liikuntaesteiselle saattajan avustamana, mutta itse tulentekopaikka on jyrkän mäen alla. Kulhanvuoren kuivakäymälä soveltuu liikuntaesteisille.” Herää kysymys,

riittääkö liikuntaesteiselle retkikohteeksi pelkkä kuivakäymälä, jos nuotiopaikalle ei ole pääsyä.

Mansikkaviita (2019) korostaa, että luontokohteista etukäteen annettava tieto on myös tärkeä osa esteettömyyden parantamisessa ja että monet ei-esteettömät kohteet voivat soveltua apuvälineiden käyttäjille tai jos reittiä kuljetaan yhdessä avustajan kanssa. Mansikkaviita (2019) toteaaakin, että koska soveltuvuutta määrittelevät jokaisen yksilölliset tarpeet ja toiveet, niin arviointi palvelun soveltuvuudesta tulisi jättää asiakkaalle itselleen. Näin ollen esteettömyys voidaan ajatella subjektiiviseksi kokemukseksi, joka vaihtelee eri yksilöiden välillä. Mansikkaviidan (2019) mukaan jokaisen ihmisen tarpeet ja koettu terveys ovat yksilölliset ja luontoon lähtöön vaikuttavat oleellisesti toimintakyvyn, fyysisen kunnon ja päivän kunnon lisäksi muun muassa olosuhteet, sää ja motivaatiotaso.

Mansikkaviita (2019) toteaa, että Polku luontoon -hankkeessa huomattiin selvästi, että arkkiliikunnan ja arjen luontokokemusten edistämiseksi tarvitaan helposti saavutettavia luontoliikuntakohteita kaupunkiluonnossa, taajamissa ja kodin lähellä. Mansikkaviita (2019) huomauttaa myös, että vaikka onkin olemassa erilaisia suosituksia esteettömyyden huomioon ottamiseksi luontoliikuntakohteissa, niin sellaisen kohteen rakentaminen, joka olisi kaikille sekä täysin toimiva että mieluisa, on luonnonympäristössä haastavaa, sillä ympäristö poikkeaa merkittävästi rakennetusta ympäristöstä. Lisähaastetta Mansikkaviidan (2019) mukaan tulee mm. korkeuseroista, maastopohjasta, sijainnista, käytettävissä olevasta rahamäärästä ja myös luonnonsuojelualueilla itse suojelusta. Kohteissa joudutaankin Mansikkaviidan (2019) mukaan tasapainottelemaan turvallisuuden, ylläpidon, ohjeistuksien ja monipuolisten luontoelämysten välillä ja pohtimaan valittua asiakasnäkökulmaa. Mansikkaviita (2019) kuitenkin toteaa, että vaikka esteettömän luontoliikuntakohteen määrittely olisi haastavaa, ei yhdenvertaisuutta tule silti sivuuttaa kohteiden suunnittelussa.

4.3 Esteettömyyden säädösperusta

Suomen lainsäädännössä esteettömyyttä käsitellään suoraan tai välillisesti useissa eri laeissa ja kansainvälisissä sopimuksissa. Esteettömyyden perusta on kirjoitettu jo Suomen perustuslakiin, sen 6. pykälään: ”Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (Perustuslaki 1999/731 § 6).

Yhdenvertaisuuslain mukaan mm. viranomaisen ja tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset,

jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325).

Liikuntalain (2015/390 § 2) tavoitteissa on mainittu muun muassa, että lain tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa ja vähentää eriarvoisuutta liikunnassa. Terveyttä ja hyvinvointia edistäväksi liikunnaksi luetaan liikuntalaissa kaikki sellainen fyysinen aktiivisuus ihmisen elämän varrella, joka tähtää terveyden ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen (Liikuntalaki 2015/390 § 3), sekä omatoimisesti että ohjatusti järjestettynä. Liikuntalain 5 §:ssä todetaan kunnan vastuu rakentaa ja ylläpitää liikuntapaikkoja ja järjestää liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Samassa pykälässä on vielä erikseen mainittu kunnan vastuusta kuulla kuntalaisia liikuntaa koskevista keskeisistä päätöksistä.

Maankäyttö- ja rakennuslain (1999/132 § 5) mukaan alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää mm. turvallisen, terveellisen, viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista.

Kuntalain 22 §:ssä otetaan vielä erikseen kantaa kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien oikeuteen osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan (Kuntalaki 2015/410). Osallistumisesta ja vaikuttamisesta voidaan kuntalain 22 §:n mukaan edistää erityisesti seuraavasti:

- 1) järjestämällä keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia sekä kuntalaisraateja;
- 2) selvittämällä asukkaiden mielipiteitä ennen päätöksentekoa;
- 3) valitsemalla palvelujen käyttäjien edustajia kunnan toimielimiin;
- 4) järjestämällä mahdollisuuksia osallistua kunnan talouden suunnitteluun;
- 5) suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa;
- 6) tukemalla asukkaiden, järjestöjen ja muiden yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua.

Vammaispalvelulain 6 §:ssä todetaan, että sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on edistettävä ja seurattava vammaisten henkilöiden elinoloja sekä pyrittävä toiminnallaan ehkäisemään epäkohtien syntymistä ja poistamaan haittoja, jotka rajoittavat vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksia ja osallistumista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380 § 6).

Laissa julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista on 71 §:ssä mainittu esteettömyydestä, että silloin kun hankinnan kohde on tarkoitettu luonnollisten henkilöiden käyttöön, on asianmukaisesti perusteltuja tapauksia lukuun ottamatta hankinnan kohde määriteltävä siten, että otetaan huomioon esteettömyys vammaisille käyttäjille sekä kaikkien käyttäjien vaatimukset täyttävä suunnittelu (Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 2016/1397).

Esteettömyyteen velvoittaa myös Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2016/27), joka ratifioitiin Suomessa 10.6.2016. Sopimuksen 9. artiklassa käsitellään esteettömyyttä ja saavutettavuutta seuraavasti:

Esteettömyys ja saavutettavuus

1. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämäalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisölle avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki-että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa

a) rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien;

b) tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien.

Sopimuksen toisessa artiklassa on määritelty, että kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. (Suomen YK-liitto 2015.)

Laki verkkopalvelujen saavutettavuudesta astui Suomessa voimaan 1.4.2019 (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019), ja se perustuu Euroopan unionin saavutettavuusdirektiiviin. Laki koskee mm. viranomaisen ja julkisoikeudellisen laitoksen verkkosivuja, joiden tulee olla tavoitellulla saavutettavuustasolla portaittain siten, että päivämäärän 23.9.2018 jälkeen luotujen verkkosivujen tulee olla uusien vaatimusten mukaisia viimeistään 23.9.2019 ja tätä vanhempien verkkosivujen 23.9.2020 sekä mobiilisovellusten 23.6.2021 (Laki digitaalisten verkkopalvelujen tarjoamisesta 306/2019 § 17). Käytännössä

tämä tarkoittaa, että verkkosivujen pitää olla käyttöliittymältään sellaisia, että ne ovat mahdollisimman helppokäyttöisiä, sisällöltään ymmärrettäviä, ja teknisen toteutuksen pitää olla sellainen, että myös ruudunlukuohjelmat osaavat tulkita rakenteen ja sisällön oikealla tavalla (Celia 2019).

Verkkosisältöjen tuoreiden saavutettavuusohjeiden mukaisesti verkkosivuilla tulee kiinnittää huomiota hyvään otsikointiin, käytettyjen linkkitekstien kuvaavuuteen ja täsmällisyyteen, luetteloiden oikeanlaiseen käyttöön verkkosivuilla ja kuvien vaihtoehtoisin teksteihin, jotka kertovat ruudunlukuohjelmia käyttäville, mitä kuvat esittävät, sekä sosiaalisen median sisältöjen saavutettavuuteen (mm. videoiden tekstitys, kuvien vaihtoehtoiset tekstit) (Celia 2019).

4.4 Esteettömien reittien mitoitus ja ohjeita tekemiseen

4.4.1 Reitti ja sen vaativuuden ilmaiseminen

Invalidiliiton (2018) mukaan puupolun minimileveys esteettömällä luontopolulla on 1200 mm, ohituspaikoissa 1800 mm. Kääntöpaikoilla pyörähdysympyrän tulee olla 5000 mm halkaisijaltaan. Kaltevuuksissa käytetään samoja kaltevuuksia kuin muissakin ulkotilojen luiskissa eli korkeintaan 5 %. Invalidiliitto (2018) suosittaa, että levähdyspaikkoja sijoitetaisiin 50–200 metrin välein, kulku-uran ulkopuolelle ja maisemallisesti miellyttäviin kohtiin.

Verhe ym. (2007) kirjoittaa samoin kulkuväylän leveydestä, jonka tulisi olla vähintään 1,8 metrin levyinen. Helpoilla lähireiteillä Verheen ym. (2007) mukaan luiskan pituuskaltevuus voi olla 8 prosenttia ja erittäin helpoilla 5 prosenttia. Nousut tulisi katkaista Verheen ym. (2007) mukaan 50 metrin välein tasaisilla osuuksilla ja risteyskohtien tulisi olla tasamaalla. Vedenpoiston takia sivuttaiskaltevuus voi olla 2 prosenttia. Kääntöpaikkojen tulee olla 2,5 metriä kanttiinsa, jotta ne toimivat sähköpyörätuolilla käännettäessä hyvin. Vaativalla pyörätuolireitillä, joka merkitään vinossa olevalla symbolilla, voi olla 5 prosentin pituuskaltevuutta hankalampia paikkoja, ja näin merkityllä reitillä varaudutaan liikkumaan avustajan kanssa. Ilman avustajaa kuljettavilla reiteillä pituuskaltevuuden tulee jäädä alle viiden prosentin. Suomen Latu (2019) määrittelee esteettömän reitin kovapintaiseksi, kuopattomaksi ja kaltevuuksiltaan vastaavaksi kuin Verhe (2007), jolloin reitti soveltuu niin pyörätuolilla, rollaattorilla kuin muillakin välineillä liikkumiseen. Vaativalla esteettömällä reitillä voi Suomen Ladun (2019) mukaan olla vaikeakulkuisia osia, pehmeitä kohtia ja pieniä kuoppia ja suurempia pituuskaltevuuksia kuin esteettömällä reitillä. Vaativan reitin leveys on Suomen Ladun (2019) luokituksessa jonossa kuljettaessa vähintään 1,5 metriä, ja se on ajateltu kuljettavaksi avustajan kanssa tai sähköpyörätuolilla.

Mansikkaviidan (2019) mukaan olosuhteet ovat merkittävä osa palvelupolkua luontoon ja soveltavan luontoliikunnan olosuhdetyössä tärkeitä asioita ovat muun muassa: kohteen saavutettavuus ja pysäköintipaikat, reittien esteettömyys, reittien monipuolisuus, jolloin alueella on helppojen reittien lisäksi pitempiä reittejä, kulkureittien kestävät pintamateriaalit ja erikorkuiset penkit määrävälein reitillä, maastoon rakennetut retkeilyrakenteet kuten käymälät, tulentekopaikat, taukopaikat, rantautumiseen soveltuvat paikat ja luontotornit, opasteiden ja reittimerkintöjen selkeys sekä etukäteistieto kohteesta ja palveluista. Mansikkaviita (2019) korostaa myös, että aktiviteettimahdollisuudet saisivat olla monipuolisia ja luontoliikuntaan motivoivia ja että ympäristön tulisi olla mielenkiintoinen.

Mansikkaviita (2019) huomauttaa, että teknisyyks voi korostua olosuhdetyössä liikaakin ja ylläpidon tulisi välttää. Sen sijaan Mansikkaviidan (2019) mukaan maisemien ihailun, luonnon kokemisen ja aistimisen sekä rauhoittumisen mahdollistamisen tulisi olla keskiössä ja palveluiden suunnittelussa tulisi ottaa huomioon sosiaalinen hyvinvointi ja yhdessäolo. Tämä toteutuisi Mansikkaviidan (2019) mukaan hyvin silloin, jos esteettömät reitit olisivat luonnollinen osa alueen muuta reittiverkostoa ja luontoliikuntapalveluita ja johtaisivat yhteiselle nuotiopaikalle kulkutavasta riippumatta.

4.4.2 Opastaulut

Invalidiliitto (2018) ohjeistaa tekemään esteettömällä luontoreitille lähtöpisteeseen katoksen, jossa opaskarttaa voi tarkastella sateelta suojassa. Opastaulun pinnan tulee olla heijastamaton materiaalia. Havaintopaikoille suositellaan kohdeopasteita, ja tarvittaessa voidaan käyttää myös tunnusteltavia opasteita. Asteittain pitenevästä reitistä tulisi kertoa välimatkat levähdyspaikkojen välillä, reitin vaativuustaso sekä se, mitä näkemisen arvoista reitin varrella missäkin kohtaa on tiedossa, missä ovat näköala- ja taukopaikat.

Verhe ym. (2007) kuvaavat tarkemmin, että opasteiden lukukorkeuden tulisi olla 1,15-1,6 metriä, ja opastavat myös reittien selkeään nimeämiseen. Osa opasteista tulee toteuttaa tunnusteltavina, ja tällaiset opasteet tulee sijoittaa 0,9-1,2 metrin korkeuteen. Verhe ym. (2007) antavat myös tarkempia neuvoja opasteiden kirjasinkoosta, kontrasteista ja luontopolkujen reitin varrelle sijoitettavista tietoiskuopasteista. Pintamateriaalit eivät saa olla kiiltäviä tai häikäiseviä.

4.4.3 Penkit ja muut rakenteet

Verheen ym. (2007) mukaan helpoilla lähireiteillä tulisi olla penkkejä levähtämistä varten 50-100 metrin välein ja ulkoilureiteillä 100-250 metrin välein, yli 3 kilometrin reiteillä yhden

kilometrin välein ja nousujen jälkeen. Taukopaikkojen tulee olla niin väljiä, että lastenvaunujen ja pyörätuolin kanssa mahtuu niille hyvin ja pöytien tulee olla Verheen ym. (2007) mukaan sellaisia, joiden luo pääsee pyörätuolilla. Soveltuva yleiskorkeus penkille on 50 cm, mutta eri käyttäjäryhmiä palvelevat erikorkuiset istuimet, istuinkorkeuden vaihteluvälin ollessa esimerkiksi 40-55 cm.

Invalidiliitto (2018) puolestaan suosittelee perustasolla levähdyspaikkojen väliksi 250 metriä ja esteettömyyden erikoistasolla 50 metriä. Invalidiliiton (2018) mukaan penkit tulee sijoittaa törmäämisvaaran takia kulkuväylän ulkopuolelle ja pinnoituksen tulee olla sellainen, että pyörätuolillakin pääsee levähdyspaikalle ja pyörätuolinkäyttäjälle on tilaa penkin vieressä vähintään 900 mm. Invalidiliitto (2018) suosittelee, että reiteillä olisi erikorkuisia istuimia, tavanomaisen 450 mm lisäksi olisi hyvä olla 300 mm, 500 mm ja 550 mm korkuisia istuimia ja osa istuimista on hyvä varustaa selkänojin ja käsinojin. Invalidiliitto (2018) ohjeistaa varaamaan pyörätuolia varten tilaa pöydän ääreen vähintään 800 mm tilan tai tekemään pöytälevystä toisesta päästä pitemmän, jolloin sen ääreen pääsee helposti pyörätuolilla.

4.4.4 Esitiedot reitistä

Australialaisessa Naturally Accessible -hankkeessa (National Parks Association of NSW 2017) on kehitetty erityisesti tiedottamista luontoreittien ominaisuuksista. National Parks Association of NSW (2017) toteaa, ettei esteettömyys ole useinkaan joko-tai-asia, vaan pikemminkin liukuma ja henkilön kokemaan esteettömyyteen vaikuttaa esimerkiksi hänen käyttämänsä pyörätuolin tyyppi. Silloin, kun henkilön kokemat odotukset ja todellisuus vastaavat hyvin toisiaan, hän viihtyy retkellä ja pääsee eräänlaiseen flow-tilaan – tällöin reitti ei ole hänelle liian helppo eli tylsä eikä liian vaikea eli pelottava.

Esteettömyyttä tarvitsevat ihmiset joutuvat ponnistelemaan yksinkertaisenkin luontoretken eteen enemmän kuin henkilöt, joilla liikuntarajoitteita ei ole. On mm. mietittävä etukäteen kuljetuksia, renkaanpaikkasarjoja ja vessaan pääsyä. Tämän esityön helpottamisessa yksinkertaisinta on antaa käyttäjille tietoa siitä, mitä reitiltä odottaa ja mitä esteitä he kohtaavat. (National Parks Association of NSW 2017)

Mansikkaviita (2019) painottaa, että verkkosivuilla tulee kuvailla luontokohteen palveluita ja reittejä niin selkeästi, että asiakas voi etukäteen kotona arvioida, soveltuuko luontokohte tai aktiviteetti hänelle. Mansikkaviidan (2019) mukaan olennaisia asioita ovat muun muassa se, millainen reitti ja sen pinta on, millaisia jyrkkyyksiä reitillä on ja millä apuvälineellä reitti on kuljettavissa sekä tarvitaanko reitin kulkemiseen avustajia, jolloin retkelle lähtijä voi itse päättää, soveltuuko reitti minulle, vastaako se toiveitani ja pärjääkö reitillä.

Mansikkaviita (2019) lisää myös, että retkelle lähtemisen pitää olla jo ajatuksena houkuttava ja jos matka retkikohteeseen on suhteettoman pitkä siihen nähden, miten lyhyesti siellä on varmuudella itselle soveltuvaa maastoa, ei lähtöpäätöstä tule helposti tehtyä.

Esimerkiksi portaista on hyvä olla esitiedoissa portaiden sijainti reitillä, portaiden suunta (ylös vai alas), valokuva portaista (mieluiten käyttäjä mittakaavana), portaiden materiaali ja portaiden mitat. Manuaalipyörätuolinkin käyttäjä voi avustettuna selvittää parista portaasta, mutta jos niitä on 100, reitti ymmärrettävästi katkeaa tähän kohtaan. Ihminen voi kuitenkin haluta kulkea reitin portaille ja takaisin, vaikka ei selviäisikään enää portaista eteenpäin. (National Parks Association of NSW 2017.)

Reitin ”kapeikkokohdat” ovat kohtia, joissa reitti voi olla normaalia kapeampi esimerkiksi luonnon olosuhteiden tai sillan takia. Kapeikkokohdista tulisi kertoa sijainnin lisäksi niiden leveys, joka on erityisen tärkeää varsinkin niille käyttäjille, jotka tarvitsevat avustajan kulkemaan rinnalleen. Myös silta- ja pitkospuurakenteet, joissa on mutkia, voivat olla osalle käyttäjistä ja apuvälineistä kulun estäviä kapeikkoja samoin kuin erilaiset porttiratkaisut. (National Parks Association of NSW 2017.)

Metsähallituksen Rohkeasti luontoon -hanke on koonnut oman vinkkilistansa erilaisten retkeilijöiden huomiointiin (Metsähallitus 2016), ja myös näissä ohjeissa korostetaan sitä, että reitin suunnittelijan ei pidä lannistua, vaikka esteettömyys ei onnistuisi reitillä täysin suositusten mukaisesti kaikilta osin. Rehellisen etukäteistiedon avulla asiakas voi Metsähallituksen (2016) mukaan itse tehdä päätöksen reitille lähtemisestä ja hän voi myös haluta haasteita luontoretkeltään – ja apuvälineetkin luonnossa liikkumiseen kehittyvät jatkuvasti. Metsähallitus (2016) nostaa esiin sen, että joillekin luontokohteille voi olla mahdollista saapua vesitse, jos maareitti on haastava.

Metsähallitus (2016) toteaa, että jos reitistä ei ole tietoa verkkosivuilla, reittiä ei nykyään ole käytännössä olemassa, ja kehottaa käyttämään mielikuvitusta myös reittien nimeämisessä, jotta jo nimi houkuttelee liikkumaan. Pelkkä esteetön reitti kuulostaa helposti aika ankealta. Esitiedoissa on Metsähallituksen (2016) mukaan myös tärkeää olla tietoa siitä, millä etäisyydellä penkit ja levähdyspaikat ovat toisistaan reitin varrella.

4.5 Esteettömien reittien osallistamistutkimuksia

Tutkimuksia, joissa käyttäjiä olisi osallistettu esteettömien reittien suunnitteluun, on tehty Suomessa melko niukasti. Myöskään tutkimuksia, joissa olisi arvioitu käyttäjien tyytyväisyyttä valmistuneisiin esteettömiin luontoreitteihin tai -polkuihin ei löytynyt monia.

Yksi tutkimus, jossa haarukoitiin esteettömän reitin käyttäjien kokemuksia reitin jo valmistuttua, on Suursuon vanhustenpolun käyttäjäkysely. Helsingin Maunulaan rakennettiin vuonna 2004 Suursuonpuiston esteetön vanhustenpolku, josta tehtiin käyttäjätkimusta kahden vuoden kuluttua polun valmistumisesta (Lasarov-Minni 2006). Lasarov-Minnin (2006) mukaan polku suunniteltiin erityisesti huonokuntoisille vanhuksille ja liikunta- ja toimintaesteisille ihmisille. Polun leveys on kolme metriä, päällysteenä on kivituhka, ja ulko-reunaa kiertää kiveys sekä sisäreunaa metallikaide. Opastauluissa on käytetty kohokuviointia ja pistekirjoitusta, ja reitin varrella on runsaasti penkkejä ja pöytäryhmiä, joiden ääreen pääsee myös pyörätuolin kanssa (Lasarov-Minni 2006). Lenkkimäisen, muistisairaillekin sopivan (kaide ohjaa takaisin lähtöpaikkaan) peruspolun pituus on 250 metriä, ja lisäreitti terveyskeskukselle pidentää reittiä 150 metrillä (Helsinki 2019).

Lasarov-Minnin (2006) tutkimuksessa yhtenä tutkimuskysymyksenä oli selvittää, kokevatko käyttäjät vanhustenpolun toimivaksi ja tarkoituksenmukaiseksi. Liikkumisen apuvälineitä käytti noin kolmasosa vastaajista, ja yli 65-vuotiaista vastaajista noin 2/3 koki polun parantaneen ulkoilumahdollisuuksiaan, yli 85-vuotiaista jopa kolme neljäsosaa oli sitä mieltä. Vastaajat olivat tutkimuksessa tyytyväisiä penkkien lukumäärään ja mitoituseseen sekä levähdyspaikkojen sijaintiin, polun pintamateriaaliin ja yleiseen turvallisuudentunteeseen polulla. Erityisesti penkkien ja levähdyspaikkojen olemassaolo koettiin tärkeänä. Muutamia soraääniä tuli polun valaistuksesta ja ylläpidosta, mutta valtaosa oli näihinkin tyytyväisiä. Turvattomuustekijöiksi vanhustenpolulla mainittiin Lasarov-Minnin (2006) tutkimuksen avoimissa vastauksissa mm. irti juoksevat koirat.

Novari (2010) on tutkinut Kalajoella Yyterin alueella alueen virkistysreittien ja luontopolkujen soveltuvuutta esteettömyyttä tarvitseville käyttäjille ja tehnyt opinnäytetyössään myös pienimuotoisen selvityksen siitä, mitä käyttäjät toivoisivat uudelta Yyterin dyynialueelle suunnitellulta esteettömältä polulta. Novari (2010) teki kyselytutkimuksen Porin kaupungin vammaisneuvostolle ja Yyterissä vierailukäynnillä olleelle ryhmälle, joka koostui erikuntoisista henkilöistä. Vastaajista valtaosa oli yli 60-vuotiaita naisia, jotka käyvät satunnaisesti Yyterissä, ja tutkimuksessa esiin nousseista asioista kolme tärkeintä esteettömän polun ominaisuutta olivat pääsy nauttimaan maisemasta, pääsy lähemmäs merta ja esteettömän WC:n tarve (Novari 2010).

Australialaistutkimuksessa (National Parks Association of NSW 2017) tehtiin haastattelututkimus, jossa kyseltiin ihmisten luontoretikokemuksista ja näytettiin heille kuvia erilaisista esteistä ja kyseltiin heiltä, miten he selviäisivät kuvassa olevan tyyppisistä esteistä maastossa ja millaista tietoa he niistä kaipaisivat etukäteen voidakseen tehdä ratkaisun reitille lähtemisestä. Yksi tutkimuksen tuloksista oli, että tieto levähdyspaikoista sinänsä ei

ollut vanhusväestön mielestä niin olennaista kuin varmuus siitä, että sopivia levähdyspaikkoja on säännöllisesti. Levähdyspaikoiksi todettiin soveltuvan myös luonnon omien rakenteiden, kuten kivien ja kallioiden. Kaikkien paikkojen ei tarvitse olla rakennettuja rakenteita, ja juuri luontoelementtien käyttäminen levähtämiseen lisäsi positiivista luontokokemusta (National Parks Association of NSW 2017).

5 ESIMERKKIREITIT JA KYSELYN TULOKSET

5.1 Tutustuminen esteettömiin lähiluontoreitteihin

5.1.1 Villa Elba, Kokkola

Esitiedot reitistä

Rummelön–Harbodan ulkoilualueen verkkosivuilla on mainittu, että liikuntarajoitteisille ja lastenvaunuille soveltuvan, 700 metriä pitkän reitin lähtöpaikka on Villa Elban pysäköinti-alueella (Kokkola 2019). Lisäksi sivuilla kerrotaan, että alueella on lintutorni Villa Elban rannassa ja että alueen infotaulusta kohteet löytyvät (Kokkola 2018). Sivuilla olevissa pdf-kartassa ja esitteessä esteettömyystietoja ei ole esitetty, ja esitteen logoista (Työvoima- ja elinkeinokeskus ja Länsi-Suomen ympäristökeskus) päätellen esite on yli 10 vuotta vanha. Luontopolun Karttapaikan maastokartasta tarkistettu pituus (Maanmittauslaitos 2018) vastasi erittäin hyvin esitietoja.

Havainnot maastokäynniltä

Maastokäynti tehtiin 21.10.2018 aamupäivällä sulan maan aikaan pienessä tihkusateessa.

Luontopolun lähtöpaikka maastossa oli selkeä: lähtö oli keskeltä Elban pihapiiriä pysäköintialueen reunasta (kuva 1), jossa oli yksi liikkumisesteisten pysäköintipaikka aivan lähtöpisteen vieressä. Luontopolun lähtöpisteenä toimi viherkatolla varustettu porttikatos, jossa oli esiteltä alueen toimintoja. Erikseen muistutettiin olemaan pysäköimättä juuri polun päähän. Porttirakennuksen opastaulut (kuva 2) olivat kuitenkin pienellä fonttikoolla ja osin niin korkealla, että pyörätuolista niitä tuskin pystyy lukemaan. Paikan päällä viittoja Villa Elban esteettömälle lintutornille ei havaittu eikä tornia ollut merkitty opastaulun karttaan toisin kuin verkkosivuilla luvattiin.

KUVA 1. Luontopolun lähtöpaikka

KUVA 2. Lähtöpaikan opastaulu.

Esteettömän reitin varrella oli yksi luontopolun rastitaulu (kuva 3). Taulun pohjana oli sekava valokuva, jonka päälle tulostetun tekstin lukeminen oli normaalinäköisellekin hankalaa. Polun keskellä yhdellä leveämmällä kohdalla oli iso mänty, jonka vieressä oli maahan pudonnut kyltti ”Minua saa halata / Mig får man krama”.

KUVA 3. Luontopolun rastitaulu esteettömällä reitillä. Taulu on otsikkoa lukuun ottamatta kaksikielinen.

Polku oli rakennettu kauttaaltaan vaakalautoitettuna pitkospuupolkuna (kuva 4), joka oli hiukan irti maasta. Reitillä varrella on yksi pistäytymispaikka ruovikon keskelle (kuva 5) ja useita ohitukseen soveltuvia leveämpiä kohtia. Polku polveili loivin mutkin, jolloin reitti tuntui miellyttävältä kulkea, kun se ei ollut pelkkää suoraa puubaanaa. Osa laudoituksesta oli tehty uritetusta laudasta ja osa sileästä. Uritettu osuus polusta oli vähemmän liukas sateisenä päivänä. Polun reunassa oli rimoitus kauttaaltaan, ja se oli ehjä, eli pyörätuolin rengas ei pääse luiskahtamaan polulta, ja reunaa voi sokea käyttää etenemisen suuntaamiseen. Umpinainen reunarimoitus kerää pudonneita lehtiä pitkospuiden päälle, mikä vaikuttaa polun kestävyteen ja aiheuttaa huollon tarvetta.

KUVAT 4 ja 5. Ohituspaikka esteettömällä reitillä ja luontopolun pisto ruovikon keskelle.

Esteetön luontopolku lomittuu opasteiden mukaan osin peikkoreittiin, joka jäi näin syksyllä käynnillä epäselväksi. Ilmeisesti peikkoreitillä on ohjattuja toimintapisteitä kesäisin. Kohdassa, josta luontopolku jatkuu tavallisina pitkoksina esteettömästä reitistä eteenpäin (kuva 6), ei ollut mitään opasteita.

KUVA 6. Esteetön reitti jatkuu pidemmälle tavallisena luontopolkuna.

Polun varrella oli penkki "halausmännyn" luona (kuva 7 ja 8) ja toinen erillisellä pistolla ruovikossa sekä "lasten katoksessa". Lasten katoksen pöytää voinee käyttää myös korkeamana penkkinä tarvittaessa. Penkeissä ei ollut käsinojia eikä erikorkuisia istuimia.

KUVAT 7 ja 8. "Halausmänty" polun keskellä, samassa kohtaa on myös penkki.

Näkövammaisten kannalta kanto ja puu reitin keskellä voivat olla ongelmallisia. Vaarallisin oli kuitenkin keskelle polkua tehty "lasten katos" (kuva 9), josta pyörätuolissa istuen pääsee helposti läpi, mutta kävelevä aikuinen lyö päänsä katoksen yläreunaan, jos ei huomaa kumartua. Sokealle tämä katos on todella vaarallinen kohta, jos opaskoira ei ole käytössä, sillä valkoisella kepillä katosta ei havaitse.

KUVA 8. Keskellä luontopolun reittiä on lapsen mittakaavaan tehty katos, jonka läpi päästään kävelevä aikuinen joutuu kumartumaan.

Reitin varrella ei ollut nuotiopaikkaa eikä käymälää. Villa Elban nuorisokeskuksessa saattaa olla mahdollista päästä vessaan keskuksen aukioloaikoina, mutta tämä ei käynyt luontopolun opasteista eikä verkkosivujen tiedoista ilmi.

Ylläpitäjän kommentit

Sähköpostitse reitin ylläpitäjälle lähettyihin kysymyksiin ei tullut vastausta ilmeisesti teknisten ongelmien takia, mutta Kokkolan ympäristösihteeri Juhani Hannila vastasi 11.12.2018 luonnonmonimuotoisuusseminaarissa suullisesti kysymyksiin Villa Elban luontopolusta (Hannila 2018). Hannila kertoi, että polku oli syntynyt Villa Elban nuorisokeskuksen saaman avustuksen turvin ja että vuorovaikutteista suunnittelua käyttäjien kanssa ei ollut tehty, mutta nuorisokeskuksella on hänen mukaansa osaamista esteettömyysasioissa ja liikuntarajoitteisten asiakkaiden palvelussa osana heidän normaalia toimintaansa.

5.1.2 Lippolenkki, Muurame

Esitiedot reitistä

Muuramenjoen luontopolku kiertelee 1,5 km Muuramenjoen rantoja (kuvio 1), ja polun terveyskeskuksen puoleinen osa on osa esteetöntä Lippolenkkiä, jota kunnan verkkosivuilla kuvaillaan luontopolun jatkeeksi ja jonka kerrotaan olevan kuljettavissa myös pyörätuolilla (Muurame 2018). Lippolenkin pituudeksi on mainittu Muuramen kunnan (2018) mukaan noin 800 metriä. Maanmittauslaitoksen (2018) maastokartalta Karttapaikasta mitattuna Lippolenkin pituudeksi tulee hiukan yli 1 km.

KUVIO 1. Lippolenkin opaskartta (Muurame 2018).

Havainnot maastokäynniltä

Maastokäynti tehtiin poutasäässä 28.10.2018 iltapäivällä, jolloin oli hiukan lunta maassa.

Lippolenkin opaskartassa on useita eri pysäköintialueita, joista valittiin lenkkiä lähin terveyskeskuksen pysäköintipaikka. Liikuntaesteisten pysäköintipaikkaa ei havaittu pysäköintialueella. Sen toisella laidalla on palvelutalo Koskikoti, joten potentiaalisia käyttäjiä Lippolenkille on aivan reitin varressa. Varsinaisen luontopolun viitat löytyivät kadun toiselta puolelta kalaportaiden kävelysillalta, mutta Lippolenkistä viitoissa ei ollut mainintaa. Lisäksi nämä luontopolun viitat johdattivat juuri päinvastaiseen suuntaan kuin Lippolenkki (kuva 11). Lippolenkin reitti oli osaksi kivituhka- tai sorapintainen ja loppupäästä pysäköintialueelle palattaessa asfalttia. Vastapäivään kuljettaessa Lippolenkin alkupäässä oli liikennemerkki, jossa kerrottiin reitin olevan vain kävelijöille ja ettei reitillä ole talvikunnossapitoa; esteettömyydestä ei ollut mainintoja (kuva10).

KUVA 10. Lippolenkin alussa on liikennemerkki, mutta ei opasteita itse lenkistä.

KUVA 11. Luontopolun opasteet sillan tuntumassa johdattavat juuri päinvastaiseen suuntaan kuin esteetön Lippolenkki.

Alkumatkasta Lippolenkillä oli joen varressa valopylväitä. Joen varsi oli miellyttävän näköistä luontomaisemaa, mutta polun toisella puolella oli terveyskeskus piha- ja pysäköinti-alueineen eikä miljööstä tullut erityisemmin oloa, että olisi ollut luontoretkellä. Heti alkuun oli loiva alamäki (kuva 12).

KUVA 12. Lippolenkki sivuaa terveyskeskuksen piha-alueita, joki jää kuvassa vasemmalle.

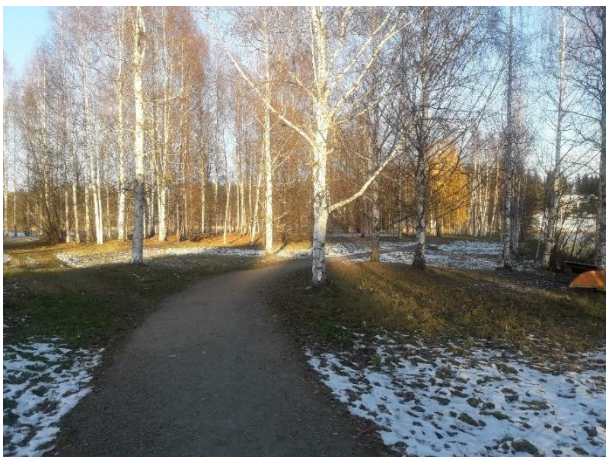
Lippolenkki jatkui joen rannasta Päijänteen rantaan Muuramenjoen luontopolun jatkaessa joen vartta eteenpäin. Risteyskohdassa ei ollut viittoja, mutta risteävän polun juurakkosuudesta oli pääteltävissä, että esteetön reitti ei jatku sinne. Risteyksessä oli penkki (kuva 13), ja Päijänteeseen pistävällä niemellä penkkejä oli vielä kolme lisää. Loppureitti eli noin puolet Lippolenkin reitistä oli penkitöntä.

KUVA 13. Lippolenkin ensimmäinen penkki oli joen varrella noin 200 metrin päässä pysäköintipaikalta.

Ranta ja Päijänteeseen pistävä niemi olivat puistomaista ympäristöä (kuvat 14 ja 15).

Luontopolkutauluja tai opasteita maastossa ei ollut.

KUVA 14. Lippolenkki on maisemiltaan puistomainen.

KUVA 15. Osa penkeistä oli käsinojattomia. Kartan perusteella koirien uimapaikka sijoittui rannan tälle osalle, maastossa ei ollut uimapaikan opasteita.

Penkit oli sijoitettu nurmikolle eikä pyörätuolille ollut varattu tilaa penkin viereen. Osa penkeistä oli varustettu käsinojain (kuva 16), osa oli käsinojattomia (kuva 15).

KUVA 16. Niemen kaksi muuta penkkiä olivat käsinojallisia, mutta melko matalia istumakorkeudeltaan.

Niemen keskiosassa oli Mobo-suunnistusrasti (kuva 17), mutta se oli sijoitettu koivikkoon risukkoisen montun keskelle niin, ettei sen luo pääse esteettä. Mobo-suunnistus on matalan kynnyksen omatoimisuunnistusta kiinteille rasteille, jotka luetaan ja etsitään älypuhelimien sovelluksen avulla (Suomen Suunnistusliitto 2018).

KUVA 17. Mobo-suunnistusrasti niemen keskellä.

Venasataman luona reitissä tuli ensin alamäki ja sitten ylämäki (kuva 18). Mäkien jyrkkyys voi antaa aiheita epäillä, että käyttäjä on eksynyt esteettömältä reitiltä. Satamasta Lippolenkki jatkui Nuutilantielle, joka on melko jyrkästi rantaan laskeva asuinkatu (kuva 19). Kadulla ei ole jalkakäytävää eikä kevyenliikenteenväylää. Nuutilantielta pysäköintialueelle Lippolenkki kulkee valaistua ja asvaltoitua kevyenliikenteen väylää pitkin (kuva 20). Näin ollen vain Päijänteen rannan osuus reitistä on valaisematon, mikä lisää reitin käytettävyyttä myös hämärän aikaan ja talvisin, jos esteettömän reitin käyttäjä ylipäänsä tällöin uskaltautuu Nuutilantien liikenteen sekaan. Reitien etukäteistiedoissa ei ollut mainintaa mäkien jyrkyyksistä eikä siitä, että osa reitistä on autotietä.

KUVA 18. Reitti jatkui mäkisenä venesataman ohi.

KUVA 19. Lippolenkin pohjoisosa kulkee satamaan laskevan Nuutilantien katualuetta pitkin.

KUVA 20. Lippolenkin länsiosa oli asfaltoitu kevyenliikenteenväylä, jonka molemmin puolin on asuinrakennuksia. Tällä osalla Lippolenkkiä ei ollut penkkejä, mutta reitti oli valaistu.

Ylläpitäjän kommentit

Sähköpostitse kysyttiin reitin ylläpitäjältä seuraavat kysymykset:

- Minkälainen suunnitteluprosessi teillä oli, kun suunnittelitte Lippolenkkiä esteettömäksi reitiksi, ja milloin esteetön reitti on otettu käyttöön?
- Teittekö suunnittelua jollain lailla vuorovaikutteisesti esteettömyydestä hyötyvien käyttäjäryhmien kanssa?
- Millaista palautetta olette saaneet Lippolenkistä? Onko reitillä tehty kävijäseuranta?
- Onko Lippolenkillä ollut käytön tai ylläpidon näkökulmasta ongelmallisia kohtia?
- Onko Lippolenkkiä tarkoitus kehittää jatkossa jollain lailla?

Kysymyksiin saatiin vastaus 14.11.2018 Muuramen ympäristönsuojelusihteri Kari Saarelta:

”Punainen väylä [liitteenä kartta] kunnostettiin esteettömäksi. Vanha oli epätasainen ja huonokuntoinen. Kulkuväylä siis oli jo olemassa. Se vain kunnostettiin. Punainen osahan on aivan tasainen ja helppo kulkea. Sininen katkoviiva on vanha, olemassa oleva katu tai kevytliikenneväylä. - - Sijainti on hyvä, koska aivan vieressä on vanhuspalveluita paljon. Varsinaista suunnitelmaa ei ollut. Katupäällikkö vaan otti koneet ja teki vanhasta väylästä silmälle hyvän. Idea tuli muistaakseni vanhuspalveluista ja väylän toteutti tekninen omana työnä. Edullinen kai tuo oli tehdä.

Periaatteessa vihreän väylän [Muuramenjoen luontopolku] pystyy kunnostamaan samaan tasoon. Siinä on maasto vähän vaativampi eli on mäkeäkin. Laajennuksesta tai muusta kehittämisestä mulla ei ole tietoa.

Ovathan kaikki joen ympärillä olevat väylät kovassa käytössä. Mulla ei ole tietoa kävijämäärien seurannasta.”

5.1.3 VedenjakajaReitistö, Pieksämäki

Esitiedot reitistä

Pieksämäen kaupungin tuntumassa Partaharjun perinteikkäässä toiminta- ja leirikeskuksessa oli ennakkotietojen mukaan yksi Suomen pisimmistä esteettömistä reiteistä, yhteen suuntaan 1,9 km pyörätuolille soveltuvaa reittiä levähdyspaikkoineen (VedenjakajaReitistö 2018). Esteetön reitti on vielä niin uusi, että se puuttuu peruskartta-aineistosta, joten ilmoitetun pituuden vastaavuutta peruskarttaan ei voitu mitata. VedenjakajaReitistöön kuuluu

useita erityyppisiä luontoretkikohteita, maastopyöräreittejä ja luontomatkailukohteita. Esteetön reitti kulkee Partaharjun toimintakeskukselta Pieksämäen Ladun majalle (VedenjakajaReitistö 2018).

Maastokäynnille yritettiin tulostaa karttaa mukaan, mutta kohteen verkkosivuilla oleva karttasovellus ei antanut siihen mahdollisuutta. Puhelimen pieneltä näytöltä karttaa ei ollut helppo käyttää. Sovelluksen karttaa lähentämällä oli mahdollista nähdä valokuvia kohteista, ja kuvissa oli lisätietolinkki kohteen tietoihin. Näitä lisätietolinkkejä ei saatu kuitenkaan toimimaan tietokoneella eikä puhelimella. Koska kartan tulostaminen reitin omilta nettisivuilta ei onnistunut ja ura puuttuu toistaiseksi myös peruskartta-aineistosta, reittiin tutustuttiin ilman paperikarttaa. Lähtöpaikaksi valittiin Partaharjun toimintakeskus.

Esteettömän reitin kuvauksessa (VedenjakajaReitistö 2018) oli mainittu kohteen verkkosivuilla, että reitin alkupäässä on mainio levähdyspaikka, jonka viereen pääsee myös autolla, mutta levähdyspaikan nimeä tai numeroa ei ollut mainittu tekstissä. Maastokäynnin perusteella kuvauksella tarkoitettiin Harjulan levähdyspaikkaa.

Havainnot maastokäynniltä

Ajankohta: 7.12.2018 aamupäivä, hiukan lunta maassa, pilvinen ilma, muutama pakkasaste

Partaharjun toimintakeskuksen pihassa reitin pysäköintipaikka oli merkitty selkeästi reitin sinisin tunnuksin ja numerolla P1 (kuva 21). Pysäköintialueelta ei havaittu yhtään liikuntaesteisille tarkoitettua pysäköintipaikkaa, ja esteetöntä reittiä lähimmät pysäköintiruudut oli varattu toimintakeskuksen henkilökunnan käyttöön.

KUVA 21. VedenjakajaReitistön omat opasteet ovat sinisiä ja erottuvat hyvin toimintakeskuksen lukuisista muista opasteista.

Esteettömän reitin alkupiste löytyi helposti, ja se oli terassimainen, katokseton alue, jossa oli opastauluna koko reitistön kartta (kuvat 22 ja 23). Kartta oli sama, joka oli panoraamapaneelina kohteen verkkosivuilla. Suuresta koostaan huolimatta opastaulu oli suhteellisen vaikeaselkoinen, sillä karttaan ei ollut merkitty katsojan sijaintia (Olet tässä -kohta) ja se kattoi useiden neliökilometrien kokoisen reitistöalueen. Taulun tekstit olivat pienellä fonttikokolla, ja sen yläreunaan asti oli vaikea nähdä seisaaltaan; pyörätuolista näkyvyys olisi ollut vielä huonompi. Opastaulun reittikuvauksissa oli esitelty kaikki VedenjakajaReitistön vaellus- ja maastopyöräilyreitit vaativuustasoinen ja reittikuvauksineen suomeksi ja englanniksi, myös kaikki ne, jotka eivät lähteneet tästä lähtöpisteestä.

KUVA 22. Esteettömän reitin lähtöpisteenä oli terassimainen alue.

KUVA 23. Opastaulu Partaharjun toimintakeskuksen pihassa kattaa koko Vedenjakajan alueen reitistön kaikki reitit useiden neliökilometrien alueelta. Kartalta on vaikea hahmottaa omaa nykyistä sijaintiaan.

Reitin ennakkotiedoissa verkkosivuilla oli mainittu, että loppupäässä esteettömällä reitillä Ladun majalla on haastavampi kohta, mutta ei sitä, että myös heti esteettömän reitin alussa on jyrkkä alamäki (kuva 24). Reitien vaativuustiedoissa avustajan tarvetta ei ollut mainittu.

KUVA 24. Portaat ja luiska johdattavat heti reitin alussa jyrkkään alamäkeen.

Esteetön reitti kulki alkumatkasta samaa reittiä Ison-Parran luontopolun kanssa. Opasteviitoista (kuva 25) maininta esteettömästä reitistä puuttui, eikä symboleissakaan ollut pyörätuolimerkkiä toisin kuin verkkosivujen panoraamakartalla. Maastossa reitti oli merkitty kapeilla, siniseksi maalatuilla metallitolpilla, joissa oli pieni reitistön logo ilmeisesti heijastinpohjalla (kuva 26). Lisäksi reittiä on merkitty puihin kiinnitetyillä heijastinnauhoilla hämärän ja pimeän ajan käyttöä varten. Reitien merkintätavasta ei ollut mainittu esitiedoissa mitään, ja kun tavallisesti luontopolut on merkitty maalimerkeillä puihin, kesti hetken huomata, että nämä siniset, melko harvassa olevat metallitolpat olivat luontopolun reittimerkkejä. Koska varsinkin toimintakeskuksen päässä reitin varrella oli paljon erilaisia rakennuksia, teitä ja muitakin reittejä, esteetön luontopolku ei erottunut ainakaan talvisessa säässä kovin hyvin kaikista muista alueen hiekkateistä.

Esteettömän reitin miljöö vaikutti reitin alkupäässä lähinnä leirintäalueen mökkikylältä, loppupäästä reitin näkymät olivat metsäisempiä. Kesäaikaan reitillä kulkijaa saattaisi mietityttää, miten läheltä rakennuksia voi kulkea, mutta joulukuussa alueella oli niin hiljaista, että pihapiireissä ja leirialueiden liepeillä kulkiessa ei tullut sellaista oloa, että häiritsisi kulkemissellaan kotirauhaa.

KUVAT 25 ja 26. Esteettömästä reitistä ei ollut viitoissa merkintöjä. Reitti on merkitty maastoon sinisin metallitangoin, joissa on pieni reitistön logo ja teksti.

Ensimmäinen luontopolun rastitauluksi ajateltava taulu tuli vastaan rakennuksen luona. Tauluun oli kirjoitettu Asta-myrsky ja päivämäärä (kuva 27). Kahdeksan vuoden jälkeen maastosta ei selvästi näe, mitä alueella on tapahtunut, mutta nuoremasta taimikosta ylipuiden alla voi aavistella, että tästä kohtaa on ehkä kaatunut puita myrskyssä.

KUVA 27. Asta-myrskyn taulu reitin varrella.

Reitin varrella toimintakeskukselta Ladun majalle oli yhteensä kahdeksan erillistä penkkiä. Toimintakeskuksen ja Harjulan levähdysalueen välisellä noin 800 metrin pituisella reitillä oli yhteensä viisi penkkiä ja levähdyspaikan ja Ladun majan välisellä noin 800 metrin pituisella osuudella kolme penkkiä sekä yksi pöydällinen levähdysalue, jossa oli sillan päälle rakennettu useampia istumapaikkoja ja pöytä ja tämän vieressä oli vielä erillinen pöytä-

penkkisetti eväiden syömistä varten (kuva 34). Penkit oli sijoitettu reitin varrelle niin, että viimeisen puolen kilometrin matkalla ennen Ladun majaa ei ollut yhtään penkkiä. Lisäksi reitin varrella oli yksi rikkoutunut penkki Harjulan levähdysalueella. Alkumatkassa harjun rinteeseen rakennetussa isossa ulkoilmakatsomossa kulkija voi myös lepuuttaa jalkojaan.

Harjulan levähdysalueella noin puolivälissä reittiä oli pieni P2-merkillä merkitty pysäköinti-alue (kuva 28), joten tälle levähdyskohteelle pääsee myös suoraan autolla. Liikuntaesteisten pysäköintipaikkoja ei ollut merkitty pysäköintipaikalle erikseen. Levähdysalueella (kuva 29) oli myös samanlainen iso opastaulu kuin reitin lähtöpisteessä Partaharjun toimintakeskuksen pihalla. Itse levähdysalueella oli pöytä-penkkisetti, jossa pöytälevy on normaalia pitempi, mikä mahdollistaa pöydän käyttämisen pyörätuolilla. Lisäksi alueella oli nuotio-paikka, puuvaja ja kalastukseen soveltuva esteetön laituri. Veneeseen tai kanoottiin laiturilta ei pääse, sillä siinä on korkeat kaiteet kauttaaltaan. Levähdysalue oli pysäköintipaikka lukuun ottamatta puurakenteinen, ja pitkospuiden reunoissa oli reunalistat. Näin pyörätuolilla ei pääse luiskahtamaan reunojen yli. Nuotiokehä (kuva 30) oli kuitenkin tämän reunarimoituksen ulkopuolella, ja rimoitus kulkee puuvajan (kuva 31) oviaukolla niin, ettei puuvajaan päästäkseen rimoitus täytyy ylittää.

KUVA 28. Harjulan pysäköintialueen opaste.

KUVA 29. Levähdyspaikan laituri on esteetön ja turvallinen kalastusta ajatellen, mutta vesille siitä ei pääse. Pöytä-penkkisetin pitempään päähän pääsee myös pyörätuolin kanssa.

KUVAT 30 ja 31. Nuotiokehä on reunalistoituksen ulkopuolella, mikä vaikeuttaa sen käyttöä pyörätuolista. Puuvajan salpa oli vaikeasti avattava, ja reunalista oli laitettu myös ovi-aukon eteen niin, ettei pyörätuolilla pääse helposti puuvajaan.

Harjulan levähdyspaikan jälkeen luontopolku jatkui noin kilometrin eteenpäin puisina pitkoksina ja polun reitti viesti frisbeegolfratoja ja ohitti leirialueita katoksineen (kuvat 32 ja 33). Vastaan tuli myös Salvoskämpä-nimisen vuokramökin pihapiiri – reitti kulkee mökin ja ulkokäymälän välistä. Ilmeisesti tätä käymälää ei kuitenkaan ollut tarkoitettu reitillä kuljijoiden käyttöön.

KUVA 32. Reitti jatkui puurakenteisena ja ohitti erilaisia leirialueita. Penkkejä oli vielä tässä vaiheessa polun varrella.

KUVA 33. Joidenkin opasteiden lukeminen esteettömältä luontopolulta olisi vaatinut kiikareita.

Puisen osuuden loppupäässä oli mielenkiintoinen levähdyspaikka (kuva 34), jossa oli pöydän lisäksi kolme eri korkeutta olevia istuimia. Istuimet oli rakennettu eräänlaiselle sup-pakuopan (?) yli kulkevalle sillalle kohtaan, jossa avaramman männikön kohdalla oli tiheämpää kuusikkoa. Talvella hyttyset eivät kulkijaa haitanneet, mutta kesällä paikka voi olla niitä täynnä. Maiseman kannalta jäin miettimään, onko levähdyspaikka tarkoituksella vai vahingossa sijoitettu kuusitiheikköön, josta ei näe kauemmas.

KUVA 34. Levähdyspaikka puisen osuuden loppupäässä.

Erityisenä vaaratekijänä maastokäynnillä havaittiin frisbeegolfradan (kuvat 35 ja 36) läheisyys esteettömään reittiin, mistä voi tulla todella pahoja vaaratilanteita esteettömän reitin käyttäjille. Joulukuussakin frisbeerata oli arkipäivänä keskellä päivää käytössä, joten kesäaikaan se voi olla todella suosittu heittelypaikka. Kumpuilevassa harjumaastossa näkyvyys ei ole kovin hyvä ja kovaa kyytiä lentävät kiekot voivat osua sekä hyvin liikkuviin että varsinkin väistämiskyvyiltään huonompiin ja hitaampiin esteettömän reitin käyttäjiin. Parta-harjun frisbeegolfradan ohjeissa varoitetaan alueella liikkuvista lenkkeilijöistä ja marjastajista ja mainitaan heittämisen olevan pelaajan vastuulla (Pieksämäki 2019), mutta ei erikseen esteettömän reitin käyttäjistä. Esteettömän reitin esitiedoissa ei ollut varoituksia frisbeeradasta.

KUVAT 35 ja 36. Frisbeegolfradat ja -korit olivat paikoin aivan kiinni esteettömässä luontopolussa.

Ladun majalle saavuttaessa kulkijaa oli ensimmäisenä vastassa esteetön käymälä (kuvat 37 ja 38). Se oli toteutettu kompostikäymälänä, ja rakennuksessa oli hyvin tilaa pyörätuolilla liikkumiseen. Käymälän istuin oli kuitenkin verrattain matalalla, ja tukikaiteet puuttuivat

istuimen ympäriltä. Oven haka oli sisäpuolelta vääntynyt siten, että ovea ei ollut mahdollista saada sisäpuolelta kiinni. Sisäänpäin aukeavan oven takia näkymä käymälän sisään olikin varsin esteetön!

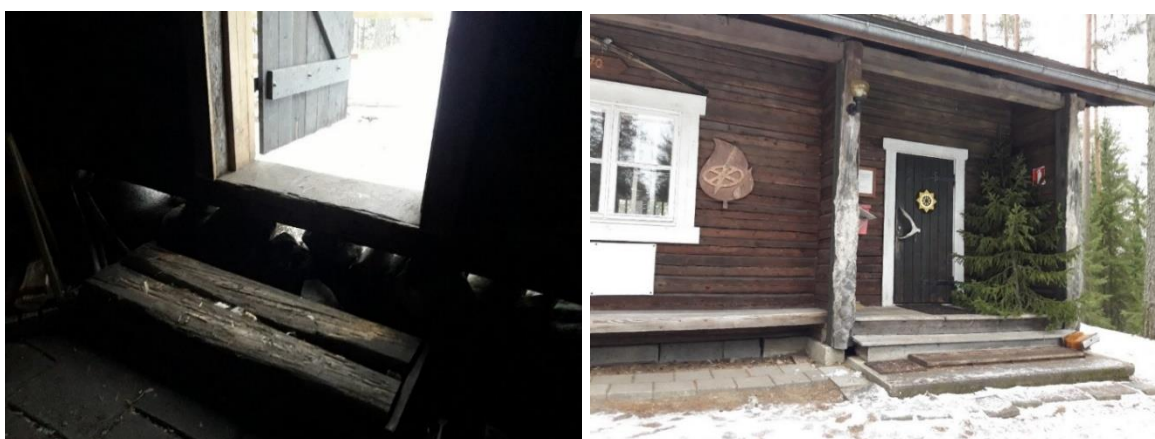

KUVAT 37 ja 38. Esteetön käymälä Ladun majan pihapiirissä. Käymälästä puuttuivat tukikaiteet, mutta tilaa oli hyvin pyörätuolilla liikkumiseen.

Esteetön reitti päättyi Pieksämäen Ladun majan pihapiiriin, jossa oli kaksi pyörätuolille soveltuvaa pöytä-penkkiryhmää. Ensimmäinen pöydistä oli sijoitettu tasamaalle esteettömän käymälän välittömään läheisyyteen. Pöydän paikka tuntui olevan ikään kuin huussin takana (kuva 39), eikä se varsinaisesti houkutellut ruokailemaan. Ladun maja (kuva 42) sijaitsee kukkulan päällä, ja sinne oli jyrkähkö ylämäki, kuten reitin tiedoissa oli mainittu. Itse majaan ei ole esteetöntä kulkua. Majan pihapiirissä oli toinen pyörätuolille soveltuva pöytäryhmä sekä kota (kuva 41), joka ei ollut esteetön, ja avoin nuotiokehä (kuva 40), jonka käyttö pyörätuolista saattaa olla mahdollista. Nuotiokehän kohdalla rinne kuitenkin vietti melko paljon alaspäin. Nuotiokehän vieressä oli myös yksi koko alueen kattava opaskartta, joka oli samanlainen kuin lähtöpisteessä toimintakeskuksella ja Harjulan levähdyspaikalla.

KUVAT 39 ja 40. Pöytä-penkkisetti (vasemmalla) oli sijoitettu maisemallisesti melko huonoon kohtaan käymälän taakse. Huonojalkaisen on vaikea päästä istumaan kiinteälle penkille tukipuun yli. Oikealla Ladun majan pihan nuotiokehä, joka sijaitsee viettävässä rinteessä.

KUVAT 41 ja 42. Ladun majan kota eikä itse maja ole esteetön.

Ylläpitäjän kommentit reitistä

Vedenjakaja Reitistön osalta kommentit saatiin Pieksämäen kaupungin liikuntapalvelupäällikkö Antti Nousiaiselta, joka vastasi sähköpostitse esitettyihin kysymyksiin 30.1.2019.

- Minkälainen suunnitteluprosessi teillä oli, kun suunnittelitte Partaharjun esteetöntä reittiä, ja milloin reitti on otettu käyttöön?

”Partaharjun toimintakeskus on reitistön pohjoispään palvelukeskus ja se oli luonteva paikka esteettömän reitin lähtöpaikaksi. Kartoitimme reitin ensin liikuntatoimen ja PSLiikunnan (rakennusurakoitsija) kanssa ja totesimme että kaltevuudet ovat niin pieniä että siitä saadaan melko helposti esteetön reitti. Ainoastaan noin 2 km pituisen esteettömän reitin eteläpäässä oli tehtävä maanrakennusta jolla korkeuseroja vähennettiin. Lisäksi reitin puoliväliin rakennettiin kokonaan puurakenteinen ”puubaana” (noin 300 m pitkä) jolla saatiin tasaisuus varmistettua ja mukavan, rakennetun näköinen väylä. Asiantuntijana

meillä on Itä-Suomen alueen Invalidiliitosta esteettömyyskartoittaja. Tuo reitti ei ole tiukimman normin mukaan esteetön ja tämä ei myöskään Invalidiliiton näkemyksen mukaan ole tarpeellista. Oleellista on käyttäjien tiedottaminen selvästi liittyen siihen minkälainen reitti on.”

- Teittekö suunnittelua jollain lailla vuorovaikutteisesti esteettömyydestä hyötyvien käyttäjäryhmien kanssa?

”Tiedotimme rakentamisesta paikallismediassa ja toivoimme että kuntalaiset ottavat yhteyttä. Näin myös tapahtui. Otimme palautetta vastaan ennen rakentamista arvioimme sitä. Palautteesta oli hyötyä etenkin esteettömän taukopaikan rakentamisessa.”

- Millaista palautetta olette saaneet esteettömästä reitistä? Onko reitillä tehty kävijäseurantaa?

”Palaute on ollut pääosin positiivista. Kaltevuudet eivät tunnu olevan ongelma. Joku yksittäinen negatiivinen palaute on tullut pohjan pehmeystä. Voi olla että aluksi kivituhkan osuuksien pinta oli hieman pehmeä mutta se kovettui nopeasti käytön myötä. Erityiskiihosta on tullut siitä, että reitti on esteettömäksi reitiksi pitkä, noin 2 km.

Meillä on Finnraj:n kävijälaskuri mutta esteettömällä reitillä sitä ei ole käytetty. Sitä on pidetty reitistön muilla osuuksilla. Täytynee jossain vaiheessa asentaa laskuri myös esteettömälle reitille.”

- Onko reitillä ollut ylläpidon näkökulmasta ongelmallisia kohtia?

”Ylläpitoa hoitaa koko reitistön osalta PSLiikunta ry. Meillä on vuosisopimus heidän kanssaan. Normaalisissa kunnossapidossa ei ole tullut eteen ongelmia. Suurimmat ongelmat aiheutuvat voimakkaasti kasvaneista kävijämääristä, jolloin käymälä- ja polttopuuhuolto on vaativaa. Lisäksi ilkeävaltaa on ollut meidän isoimmalla taukopaikalla. Esteettömän reitin osalta ylläpidossa ei ole ollut mitään ongelmia.”

- Onko reittiä tarkoitus kehittää vielä jollain lailla?

”Reittiä on kehitetty nyt muutamia vuosia. Vuosi 2019 on ensimmäinen jolloin reitille ei ole varattu investointirahaa kaupungin toimesta. Reitistön markkinointihanke on käynnissä, ja se kehittää tällä hetkellä etenkin talviaktiiviteetteja sekä some-markkinointia. Tulevina vuosina reitistöä kehitetään edelleen. Muutamia uusia kohteita on jo tiedossa. Tänä vuonna saadaan avattua kaksi puulajipuistoa reitistön pohjois-itäosaan.” (Nousiainen 2019.)

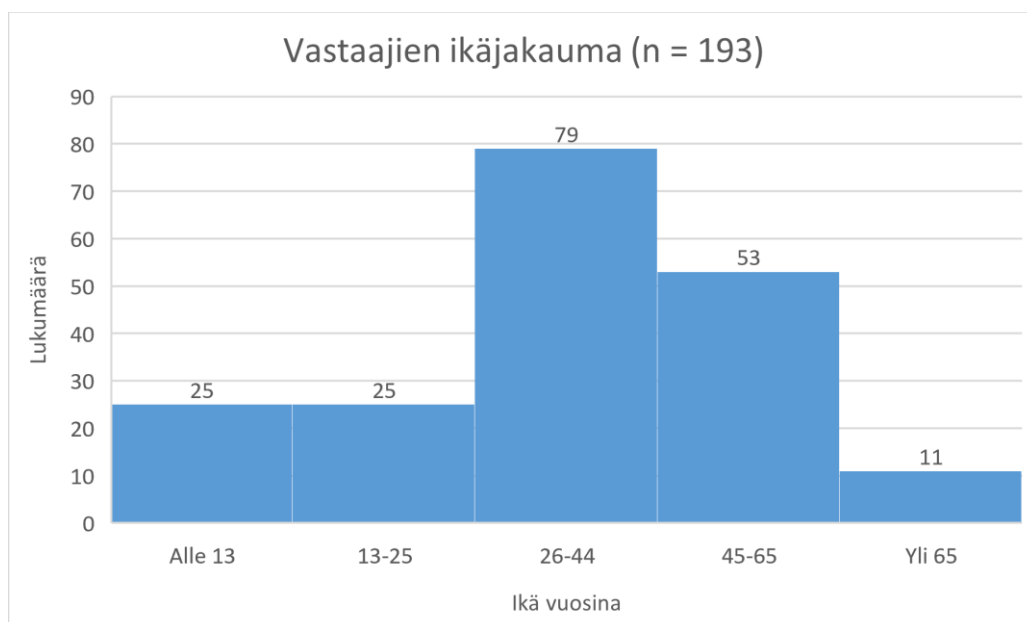
5.2 Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkysely

5.2.1 Vastaajien määrä ja kyselyyn käytetty aika

Kyselyyn tallentui sen aukioloaikana yhteensä 215 vastausta, joista 214 vastauksessa oli vastattu ainakin yhteen kysymykseen. Kaikki vastaajat vastasivat sähköisellä lomakkeella, paperisia lomakkeita ei palautunut ollenkaan. Myös päiväkeskuksissa oli vastattu suoraan sähköiseen formaattiin (Siniluhta 2019), vaikka niihin toimitettiin kysely myös paperille täytettävänä versiona. Vastaukset olivat kauttaaltaan asiallisia, eikä ns. pilailumielessä jätettyjä vastauksia ollut mukana. Yli 10 minuuttia lomaketta täytti 76 vastaajaa, ja vastausajan mediaani oli 6 minuuttia 28 sekuntia.

5.2.2 Vastaajien ikä, sukupuoli ja asuinalue

Ikänsä ilmoitti 193 vastaajaa. Ikänsä ilmoittaneiden vastaajien ikäjakauma on esitetty kuviossa 2.

KUVIO 2. Vastaajien ikäjakauma.

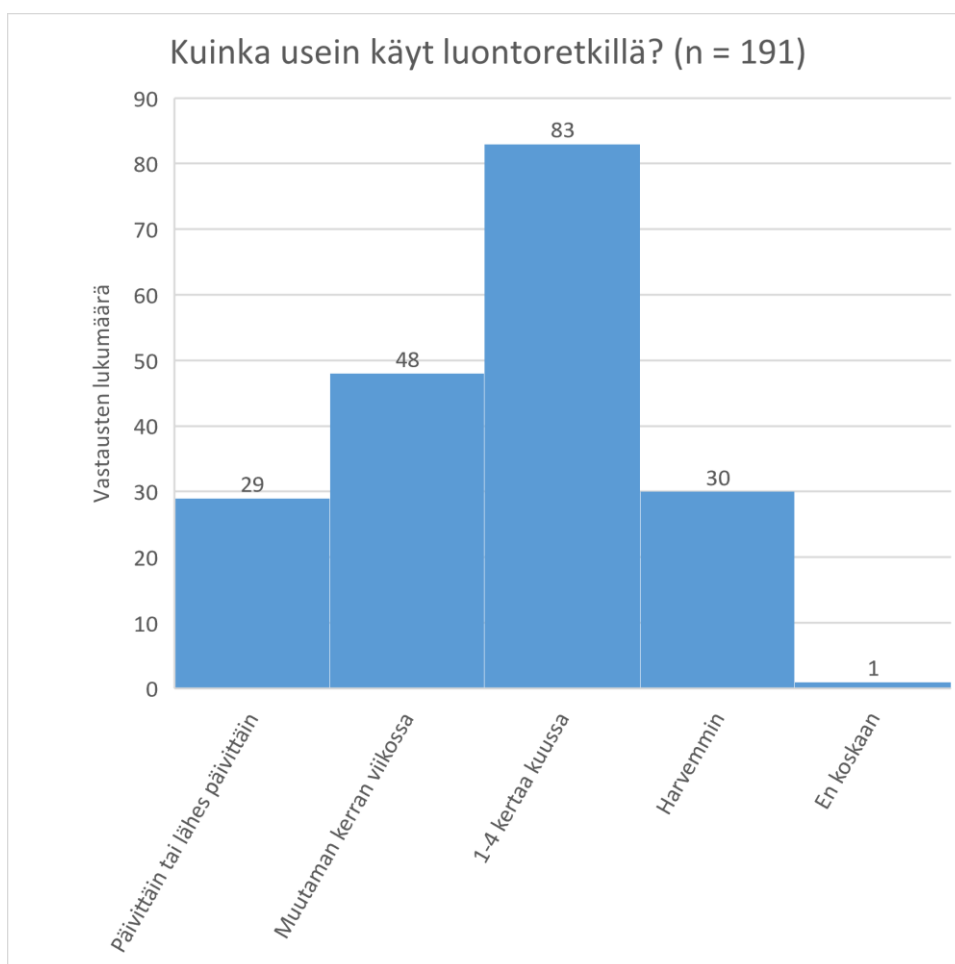
Vastaajista 27 ei halunnut kertoa sukupuoltaan tai identifioitui muuhun sukupuoleen kuin naiseen tai mieheen. Mieheksi itsensä merkitsi 68 vastaajaa ja naiseksi 120.

Kysely kiinnosti eniten Haukanniemen lähialueilla asuvia ihmisiä. Vastaajista lähes puolet (101) ilmoitti asuvansa Kortepohjan postinumeroalueella (40740) eli samassa kaupunginosassa Haukanniemen kanssa. Kantakaupungin postinumeroalueilla (40100, 40200,

40600, 40620, 40700 ja 40720) asui vastanneista 28 ja Jyväskylän ulkopuolella viisi henkeä. Loput vastaajat jakautuivat tasaisesti ympäri kaupunkia. Tyhjäksi postinumero kohtaan jätti 39 vastaajaa.

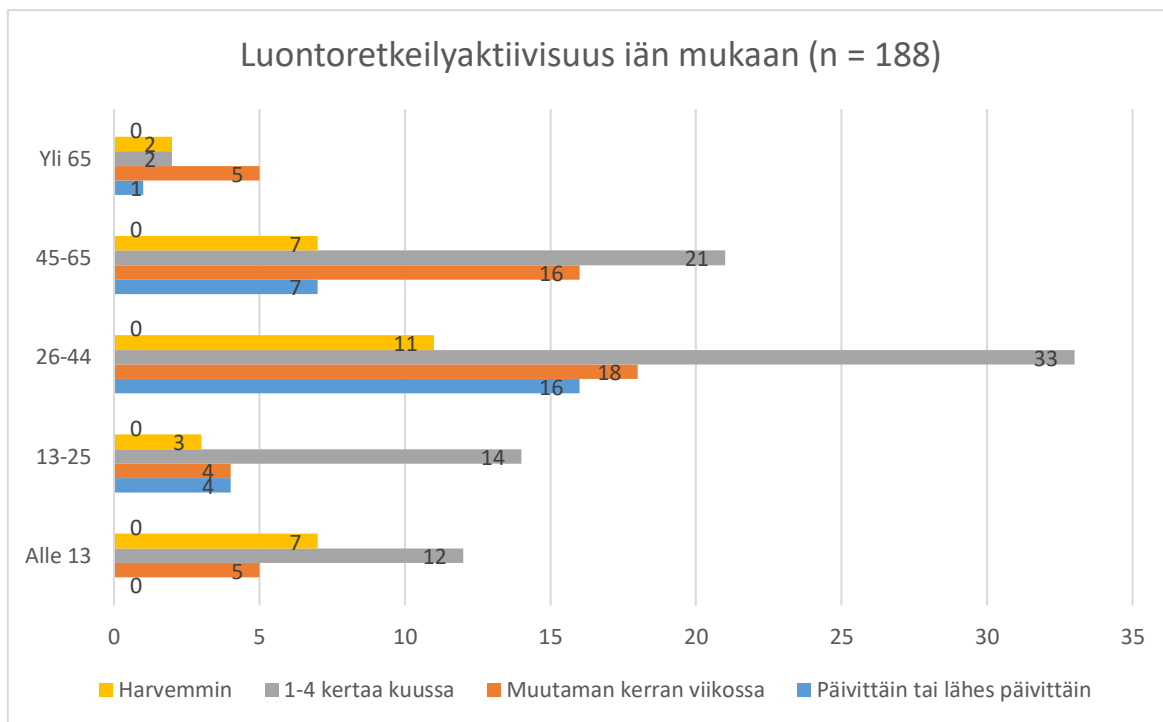
5.2.3 Vastaajien retkeilyaktiivisuus ja suosikkitekemiset luonnossa

191 henkeä vastasi kysymykseen, kuinka usein käyt luontoretkillä (kuvio 3). Vastanneista vähintään kerran kuukaudessa luontoretkillä käy 43 % ja useamman kerran viikossa 25 %. Päivittäin luonnossa liikkuu 15 % vastaajista ja harvemmin kuin kerran kuussa 15 % kysymykseen vastanneista.

KUVIO 3. Vastanneiden luontoretkeilyaktiivisuus.

Ikäryhmittäin jaoteltuna (n=188) eniten kyselyyn vastasi 26–44-vuotiaita, 1–4 kertaa kuussa luonnossa retkeileviä. Ainoastaan yli 65-vuotiailla luontoretkeily muutaman kerran viikossa oli suosittumpaa kuin muilla ikäryhmillä. Nuorimmasta ikäryhmästä (alle 13-vuotiaat) päivittäisiä luontoretkeilyä ei tehnyt yksikään vastaaja. Luontoretkeilyaktiivisuus ikäryhmittäin on esitetty kuviossa 4.

KUVIO 4. Luontoretkeilyaktiivisuus ikäryhmittäin.

Mitä teet mieluiten luonnossa?

Mitä teet mieluiten luonnossa -kysymykseen saatiin yhteensä 176 vastausta, joista useimmissa oli mainittu useita eri asioita. Avoimissa vastauksissa korostuivat rauhallinen luonnossa liikkuminen, luonnon tarkkailu ja luonnosta nauttiminen. Yli 130 vastaajaa mainitsi kävelevänsä, patikoivansa tai samoilevansa luonnossa. Kiireetön luonnosta nauttiminen ja luonnon tarkkailu oli mieleisintä 62 vastaajalle ja luonnon tarkkailu 32:lle. Eväsretket, makkaranpaisto ja tulilla olo mainittiin 35 kertaa. Pyöräily ja uinti saivat molemmat 10 mainintaa, hiihto 18. Juoksusta piti eniten 22 vastaajaa, ja kuntoilun tai urheilun tarkemmin erittelemättä mainitsi kahdeksan vastaajaa. Suunnistus sai kolme mainintaa, pulkkailu ja lumikenkäily molemmat kaksi ja kiipeily tai seikkailu yhden maininnan. Pelejä, leikkejä ja majanrakennusta piti mieluisimpana luontotekemisenä yhdeksän vastaajaa. Sienestyksen, marjastuksen tai luonnontuotteiden keruun mainitsi 29 vastaajaa ja kalastuksen eri muodoissaan 9 vastaajaa. Hyvä seura korostui myös useissa vastauksissa – moni oli mieluiten luonnossa yhdessä perheen, sukulaisten ja ystävien sekä erityisesti ihmisen parhaan ystävän, koiran, kanssa.

Otteita vastauksista:

”Kävelen hitaasti, hengittelen, ajattelen, seuraan vuodenaikojen vaihtelua, poimin marjoja...”

”Kävelen maastossa, en tasaisella polulla. Kerään voimia raskaaseen arkeen.”

”Kävelen, juoksen, lenkitän koiraa, vietän aikaa läheisten kanssa ja ennen kaikkea rentoudun ja virkistäydyn.”

”Lenkkeilen koiran kanssa, istun polun sivussa kuunnellen ympäristöä ja rauhoittuen, eväsretkellä.”

”Liikun rauhakseen, kävellen ja ihmetellen. Istun tulilla tai tuijottelen maisemaa.”

”Nautin maisemista ja makkaran paistaminen olisi hyvä asia, mutta ei yleensä pääse lähelle nuotiopaikkaa.”

”Tykkään olla mummon ja vaarin kanssa luontoretkillä ja syödä eväitä, katsella maisemia ja nauttia rauhasta.”

5.2.4 Vastaajien omat esteettömyystarpeet

Kyselyyn vastanneista lähes 70 vastaajaa kertoi omista, omaistensa, asiakkaidensa, läheistensä tai naapureidensa esteettömyystarpeista. Osa kertoi myös aiemmista esteettömyystarpeistaan, kun lapset olivat pieniä ja tarvittiin rattaita, tai tulevaisuuden tarpeistaan.

Useimmin mainittiin fyysisinä esteettömyystarpeina lastenvaunujen, rattaiden tai pyörätuolin käyttö. Lastenvaunujen satunnaisen käyttötarpeen mainitsi myös moni isovanhemmaksi tullut vastaaja.

Rollaattorin tarve ja muut kävelyyn liittyvät vaikeudet mainittiin muutaman kerran samoin kuin näkövamman huomioon ottaminen. Penkkien tarve sai myös muutamia mainintoja, samoin tarve päästä tiheästi vessaan.

Monet myös vastasivat kohdassa, että vaikka heillä itsellään ei ole esteettömyystarpeita, he näkevät esteettömyyden parantamisen tärkeänä, jotta kaikki pääsisivät tasavertaisesti luontoon. Moni kantoi myös huolta lähipiirinsä tai asiakkaidensa mahdollisuudesta saada luontokokemuksia. Yhdessä vastauksessa mainittiin aistiyliherkkyydestä ja yhdessä vastauksessa peilattiin laajemmin esteellisyyden yhteiskunnallista kokemusta joukkoon kuulumattomuutena.

Otteita vastauksista:

”Tällä hetkellä ei ole tarpeita. 30 vuoden kuluttua varmasti on.”

”Kuljen aina pyörätuolilla, joten esteettömyyden tulisi olla aika hyvää, jotta pääsen itsenäisesti liikkumaan.”

”Perheemme kulkee paljon lasten ja lastenrattaiden kanssa.”

”Polvi ei kestä monia rappuja eikä liukasta maastoa varsinkaan jyrkkään alamäkeen.”

”Itselläni ei ole esteettömyystarpeita ainakaan toistaiseksi. Elämästä ei kuitenkaan koskaan tiedä. Läheiselläni on esteettömyystarpeita ja olen huolissani hänen mahdollisuuksistaan kokea ympäröivää luontoa. Ottaisin huomioon tässä etenkin kaupunkikeskustassa asuvien vanhusten ja liikuntarajoitteisten mahdollisuudet päästä kokemaan muunlaista ääniympäristöä kuin kaupungin liikenteen meteli.”

”Itselläni ei erityisiä esteettömyyden tarpeita, mutta olisi kiva käydä alueella ikääntyneiden sukulaisten, apuvälinellä/lastenvaunujen kanssa liikkuvien ystävien kanssa.”

5.2.5 Toiveet esteettömältä luontopolulta

Kysymykseen avoimia vastauksia jätti 189 vastaajaa. Vastauksissa on käsitelty tässä kohdalla myös luontopolun rastitaulukysymyksen avoimista vastauksista ne, joissa vastattiin ennemminkin luontopolun toiminnallisiin asioihin kuin luontopolun (tieto)sisältöön liittyvään kysymykseen.

Erilaisten esteettömyystarpeiden huomioon ottaminen esteettömällä luontopolulla ja liikuttamisen turvallisuuteen liittyvät teemat oli mainittu yli 40 vastauksessa. Tähän teemaan lukeutuivat myös lukuisat vastaukset, joissa korostettiin esteettömän luontopolun tekemistä ”oikeasti esteettömänä”. Pyörätuolien ja rollaattorien käyttäjien ja näkövammaisten tarpeiden lisäksi esiin nousivat lastenrattaiden kanssa liikkujat, pyöräilijöiden tarpeet ja toive, etteivät kävelijätkään kastelisi kenkiään reitillä. Reitien leveyteen ja pintamateriaaleihin ja kuljettavuuteen liittyviä toiveita (esim. ei juurakoita) esitti yli 30 vastaajaa. Konkreettisia reitin linjausehdotuksia annettiin kuudessa vastauksessa.

Otteita vastauksista:

”Helppo ja hauska lapsiperheille.”

”Että on oikeasti esteetön.”

”Helppokulkuinen polku/tie, jota vähemmän kokeneenkin luontotassutelijan olisi helppo tassutella.”

"Luontopolulla olisi tärkeää että siellä pystyisi myös kulkemaan invamopolla."

"Näkövamma ja liikuntaesteiset: hyvä ja riittävän leveä pohja kulkemiseen. Näkövammainen voi kulkea oppaan kanssa, siksi hieman leveämmälle polulle tarve. Selkeästi merkityt reitit tuo myös turvallisuutta."

"Suunnittelussa otettava huomioon, että se on esteetön."

"Murskekivet eivät sovi esteettömälle polulle. Vaikea kulkuista esim. rullaattorilla."

"Ei jyrkkiä mäkiä ja laskuja."

"Leveät tasaiset kulkuväylät. Päälyste sellaista että pyörätuolilla on turvallista ja helppo liikkua. "

"Kulkureitit paremmiksi. Ovat keväällä ja pitkälle kesään liejuisia."

"Se kulkisi myös rantojen lähellä ja erityisesti maa ainetta pitää ajaa koska nykyinen polku on lähes aina mutainen."

"Riittävän leveät ja tasaiset pitkospuut, levähdyspaikkoja, luistamaton pinta. Jyrkimpien mäkien kiertäminen tai "siksakkaaminen". Suosittelen tutustumaan Invalidiliiton esteettömyysohjeisiin! Myös Nuuksion puistosta voi saada vinkkejä."

"Polkujuoksijoiden kannalta olisi hyvä, ettei päällystetty polku (tai miten toteutuukaan) peitä kaikkia polkuja, vaan alueelle jäisi myös pehmeäpohjainen juoksureitti."

Riittävä määrä levähdyspaikkoja sai muutamia mainintoja tässäkin kohtaa, vaikka levähdyspaikoista kysyttiin varsinaisesti seuraavassa kysymyksessä. Erityisesti toivottiin levähdyspaikkoja eli istuimia riittävän tiheään, kuten 200–300 metrin välein. Opastaulujen ja karttojen selkeys oli nostettu esiin viidessä vastauksessa, jätehuollon ja WC:n tarve kumpikin neljässä vastauksessa. Siltaa Korteniityn puolelta toivottiin kahdeksassa vastauksessa. Pysäköintipaikkojen riittävyys ja esteettömyys tuli esille 13 vastauksessa.

Otteita vastauksista:

"Kunnon (esteetön) pysäköintipaikka. Lyhyt matka nuotiopaikalle tms. pysähdyspaikalle, silti kokonaisuudessaan riittävästi pituutta luontopolulle (vähintään 2 km)."

”Mahdollisuus pysäköidä auto helposti ja esteettömästi ja niin että autolta on tasainen kulkuyhteys polulle.”

Reitin varrelle toivottuja kohteita ja reitin ympäristön laatuun liittyviä toiveita oli esitetty lähes 30 vastauksessa. Luonnon toivottiin olevan reitin varrella vaihtelevaa ja polkujen mutkittävän luonnollisesti maastossa. Ympäristön toivottiin säilyvän mahdollisimman luonnontilaisena, eikä se saisi muuttua liian rakennetun näköiseksi. Useissa vastauksissa toivottiin eripituisia reittejä ja kauniita maisemia reitin varrelle. Muutamat mainitsivat erikseen, että järvi- tai lampimaisema olisi toivottava reitin varrelle. Toiset toivoivat polun olevan rauhallinen ja toiset aktiivisempaan toimintaan soveltuva. Kahdessa vastauksessa toivottiin parkour-aluetta reitin varrelle, yhdessä kiipeilykiviä lapsille ja yhdessä latuja talveksi alueelle. Nautiskeluun ja oleiluun toivottiin riippumattoja ja ”lököilypaikkoja”. Koirien ulkoiluttamiseen alueella liittyviä vastauksia tuli esille reilussa kymmenessä vastauksessa, joista useimmissa toivottiin, että koirat saisivat edelleen jatkossakin tulla alueelle. Muutamissa vastauksissa toivottiin koirien kiinnipitokieltä ja ettei poluilla tarvitsisi kävellä koirien ulosteisiin. Linnunruokintapaikkaa alueelle esitettiin kolmessa vastauksessa. Talvikunnossapitoa reitille toivottiin neljässä vastauksessa.

Otteita vastauksista:

”Eri pituisia reittejä pyörätuolin käyttäjille. Olisi ihanaa, jos reitit voisi kiertää kaikkina vuodenaikoina. Reittien varrella monenlaista katsottavaa ja koettavaa, mutta tärkeinpänä pitäisin metsän keskelle pääsemistä.”

”Mahdollisimman monipuolisia näkymiä reitille.”

”Kauniita maisemia, eri kasvi ja puu lajeja. Mahollisimman paljon luonnollisia maisemia.”

”Toivoisin riippumattoja ja -keinuja matkan varrelle. Lienee kuitenkin mahdotomia toteuttaa.”

”Esteettömiä näköalapaikkoja, jossa voisi käydä piknikillä.”

Alueen luonnontilaisuuden ja nykytilan säilyttämistä mahdollisimman ennallaan, hiljaisena tai rauhallisena toivottiin eri sanamuodoin 65 vastauksessa. Nämä vastaajat arvostivat alueen luonnontilaa, kasvillisuutta, metsän tunnelmaa ja luonnon koskemattomuutta, joihin ei toivottu muutoksia. Polkujen säilymistä ennallaan toivottiin monissa vastauksissa, ja vaikka esteettömiä reittejä rakennettaisiin, toivottiin osan poluista säilyvän edelleen ”sopi-

van juurakkoisina”. Osa vastaajista pelkäsi myös lisääntyvän käytön ja parantuvan palvelurakenteen tuovan häirintää ja ”mopopoikia” alueelle. He toivoivat mahdollisimman vähän mitään rakenteita houkuttelemaan ihmisiä paikalle.

Otteita vastauksista:

”Mahdollisimman 'maastoonuppoava' polku, ei mikään tylsä suora tasainen baana. Metsikön tiheys ja hämyisä tunnelma pitää säästää.”

”Sen pitää olla rauhallinen jotta siellä voi tulla rauhoittumaan.”

”Toivon, että alue pidetään mahdollisimman luonnonmukaisena ja hiljaisena.”

”Toivoisin kovasti, että alueen luonnollisia polkuja ei pilattaisi esteettömän väylän toteuttamisen yhteydessä.”

”Mahdollisimman vähän vahinkoa/muutoksia luontoon - Haukanniemen vahvuus on juuri luonnon koskemattomuus.”

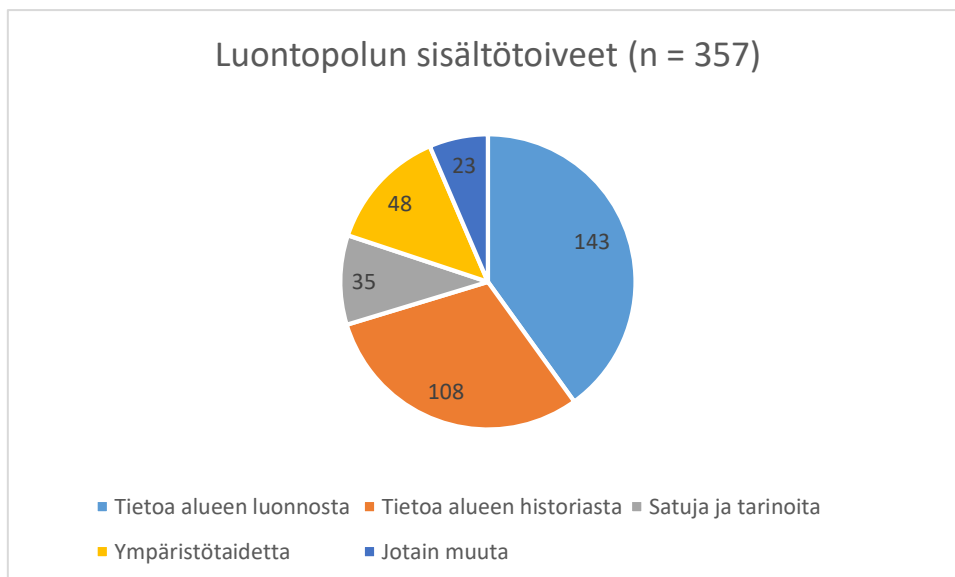
”Luonnon säilyminen mahdollisimman luonnonmukaisena, ei liian puistomainen lopputulos. Nykyiset reitit kiertävät alueen monipuolisesti.”

”Luonnon säästäminen. Haukanniemi on nykyisellään todella ihana luontokeidas harvinaisen lähellä kaupunkia. Polut ovat kauniita, samoin välittömästi niiden reunoilta alkava luonto.”

”Toivon, ettei ympäristöä muokata liikaa!”

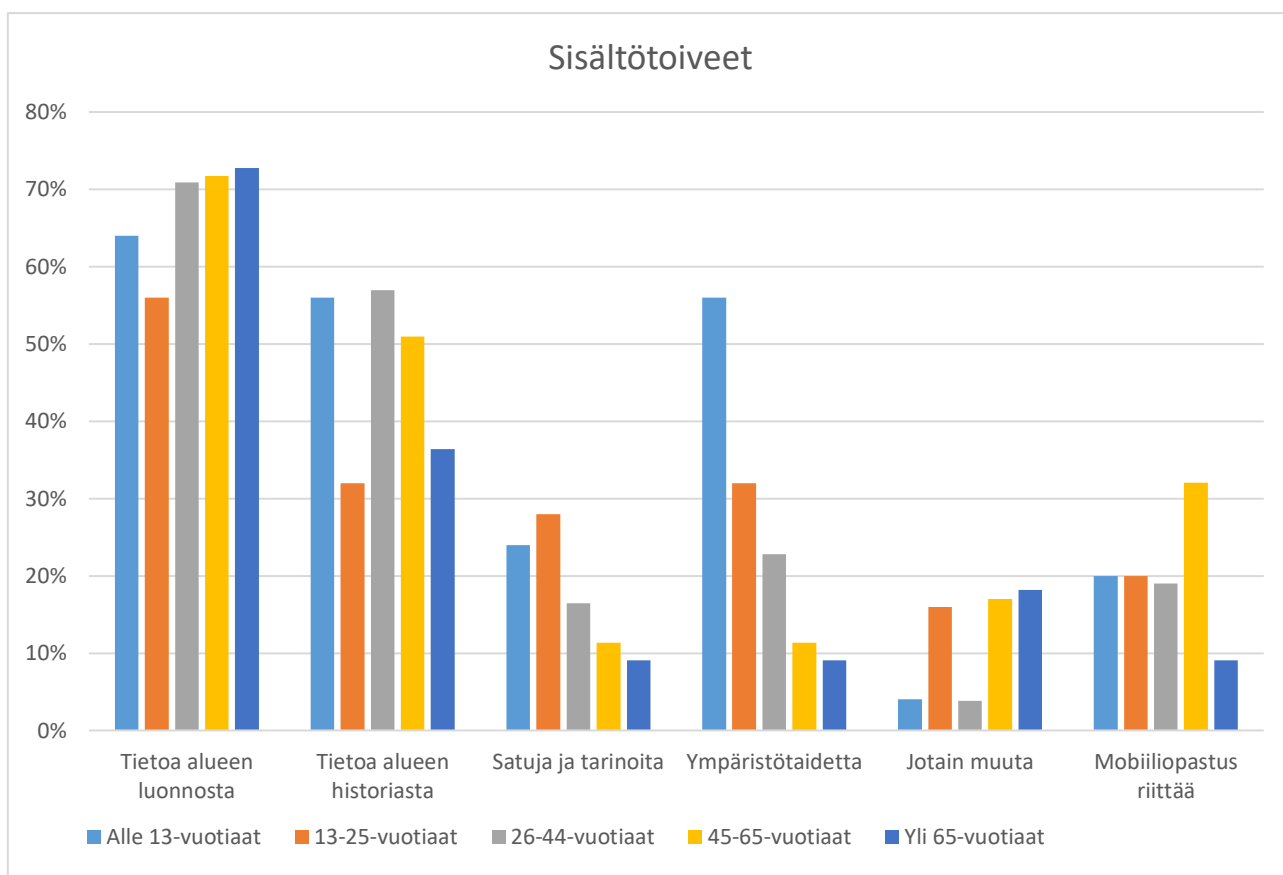
5.2.6 Luontopolun sisältötoiveet

Kun vastaajilta kysyttiin, minkälaista sisältöä he haluaisivat luontopolun varrelle, oli mahdollista vastata sekä monivalintakysymykseen että antaa avoimia vastauksia. Monivalintakohdassa oli mahdollisuus valita useampia kuin yksi vaihtoehto, joten vastausten kokonaismäärä ylitti kyselyyn vastaajien määrän (kuvio 5). Suosituimmat sisältövaihtoehdot olivat tietoa alueen luonnosta (143) ja tietoa alueen historiasta (108). Ympäristötaietta toivoi 48 vastaajaa ja satuja ja tarinoita 35 vastaajaa. Jotain muuta -kohdan oli rasti-
tanut 23 vastaajaa. Pelkkää mobiiliopastusta ilman maastoon vietäviä rasti-
tauluja kannatti 47 vastaajaa.

KUVIO 5. Luontopolun sisällöksi toivottiin eniten tietoa alueen luonnosta ja alueen historiasta.

Eri-ikäisistä vastaajista (kuvio 6) tietoa alueen luonnosta kaipasivat kaikki ikäryhmät. Tietoa alueen historiasta kaipasivat vähiten 13–25-vuotiaat ja yli 65-vuotiaat. Ympäristötaide taas kiinnosti selvästi eniten nuorimpia vastaajia eli alle 13-vuotiaita. Pelkän mobiiliopastuksen kannalla oli viidennes vastaajista. Iäkkäimmistä vastaajista pelkkää mobiiliopastusta kannatti vain yksi henkilö. 45–65-vuotiaista vastaajista pelkän mobiiliopastuksen kannalla oli lähes joka kolmas kysymykseen vastanneista.

KUVIO 6. Sisältökysymykseen vastanneiden (n = 193) vastausten suhteelliset osuudet. Kysymyksessä oli mahdollista valita useita vaihtoehtoja samalla kertaa.

Luontopolun sisältötoiveiden ”Jotain muuta, mitä” -avoimen kysymyksen vastauksista suuri osuus oli tulkittavissa paremminkin vastauksiksi kyselyn ensimmäiseen kohtaan ”Mitä haluaisit erityisesti otettavan huomioon Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnittelussa”, ja nämä vastaukset on käsitelty siinä kohdassa sikäli, kuin niissä ei ollut varsinaisesti luontopolun sisältöteemallisia toiveita. Avoimissa vastauksissa luontopolun sisällöstä toivottiin mobiiliopastuksen syventävän maastossa esitettyjä aiheita, virtuaalitoimitteluun ja lasten ja aikuisten eriytettyjä opastuksia mobiilissa, sekä erikseen myös selkokielistä versiota. Ohjeita ja vinkkejä toivottiin luonnonsuojelusta, kuntoilusta, luonnossa oikein toimimisesta ja geokätköilystä. Luonnontietoa toivottiin mm. jääkaudesta, tavallisista kasveista, alueen eläimistöä, 6. joukkosukupuutosta, maanviljelyn historiasta, metsäluonnosta ja Tuomiojärvestä. Alueen historiasta toivottiin tietoa, kenen tilan mailla ollaan, mitä siellä on viljelty ja oliko alueella tuotantoeläimiä. Viidessä vastauksessa toivottiin tietoa siitä, missä kohtaa reitillä ollaan menossa ja miten pitkä matka on vielä jäljellä sekä karttaa ja opasnuolia reitin varrelle asiaa selventämään. Muutamissa vastauksissa toivottiin arvoituksia, tunnistamistehtäviä ja erilaisia puuhatehtäviä, esim. solmujen tekemistä reitin varrelle.

Seitsemässä avoimessa vastauksessa korostettiin vielä, ettei reitin varrelle toivota mitään rastitauluja ”luontoon rapistumaan”. Yhdessä vastauksista kannettiin huolta rahojen riittämisestä ja toivottiin ne käytettävän kokonaisuudessaan polun perustamiseen, nuotiopaikkaan, puihin ja mahdollisesti huussiin eikä rastitauluihin, jotka ”jäivät katsomatta”.

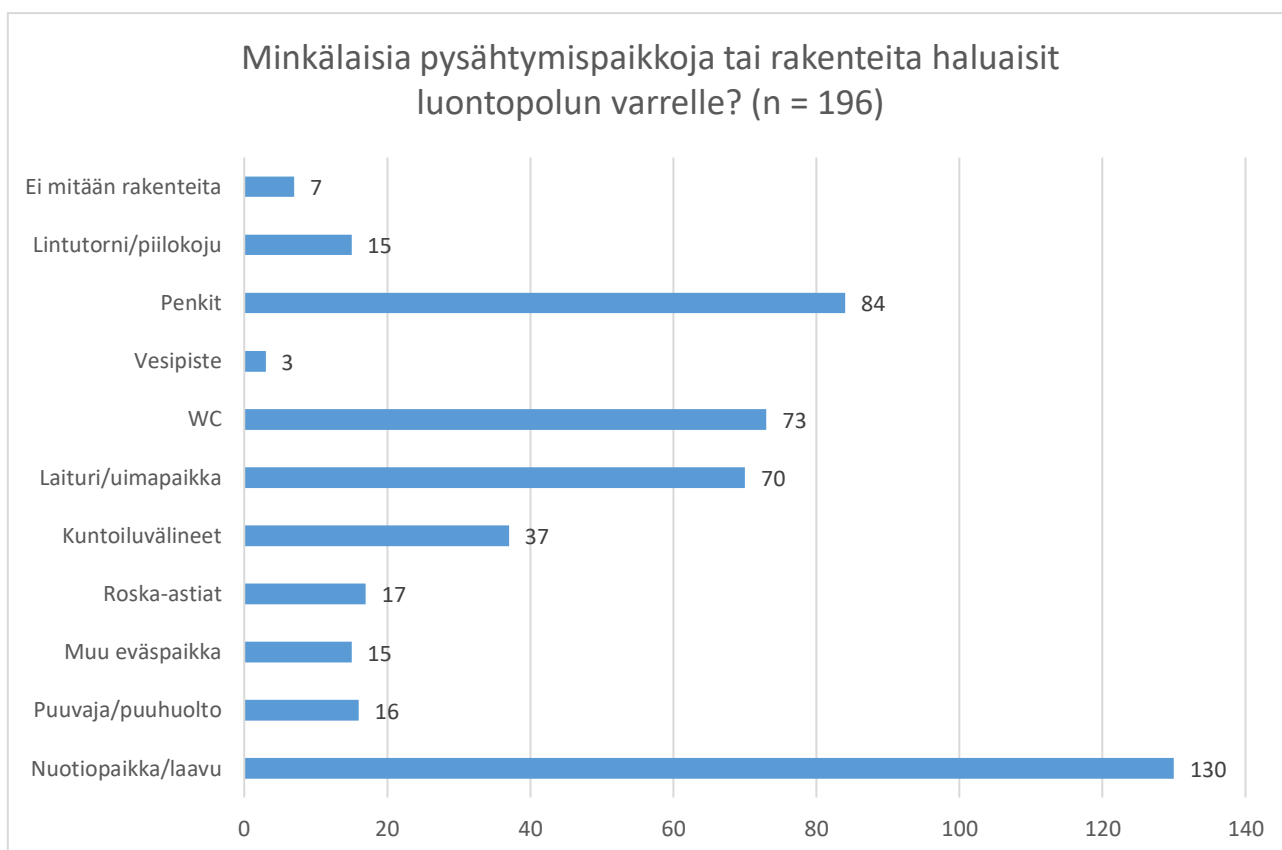
Otteita vastauksista:

”Ei lippulappuja näivettymään luontoon. Alkuperäisyys on riittävää.”

”Luonto itsessään saa puhua!”

5.2.7 Toiveet pysähtymispaikoista ja rakenteista

Avoimeen kysymykseen ”minkälaisia pysähtymispaikkoja tai rakenteita haluaisit luontopolun varrelle” vastasi 196 vastaajaa (kuvio 7). Yli puolet vastaajista kaipasi alueelle nuotiopaikkaa tai toivoi nykyisen nuotiopaikan säilymistä tai kunnostamista. Avoimet vastaukset luokiteltuna on esitetty kuvassa 49. Yksittäisiä toiveita tuli lisäksi seuraavista aiheista: lainattava vene, näköalapaikka, linnunpöntöt, jäätelökioski, puisto, mobo-suunnistusrastit, riippukeinu, katos, lautta, karting-rata, koirien lepopaikka, koirien uimaranta, frisbeegolf-rata, parkour-alue, seikkailurata, keppihevostarata, lautta, valaistus, kohokartta, levikkeet ohittamista varten. 19 vastaajaa jätti kysymyksen tyhjäksi, ja seitsemän vastaajaa kirjoitti, ettei toivo alueelle mitään rakenteita. Monissa vastauksissa esitettiin myös laadullisia toiveita rakenteista. Luontoon sulautuvat rakenteet ja luonnonmateriaalien käyttö nousivat näissä vastauksissa tärkeään asemaan – vaikka rakennetaan, pitää rakentamisen silti näyttää ”mahdollisimman luonnolliselta” ja liian puistomaista vaikutelmaa tulisi välttää. Jotkut vastaajista antoivat myös sijaintitoiveita levähdyspaikoista ja penkkien sijoittamisesta maisemallisesti tai pienilmastollisesti suotuisiin kohtiin. Penkeistä mainittiin myös käsi- nojien ja selkänojien tarve, toisaalta myös luonnon elementtien ja pölkkyjen käyttöä istuimina pidettiin hyvänä. Muutammat vastaajat esittivät alueelle useita nuotiopaikkoja, mutta nämä vastaukset on laskettu kuvaan 49 mukaan vain kertaalleen. Erikseen toiveen, ettei alueelle rakennettaisi yhtään mitään rakenteita, kirjoitti vastaukseksi kysymykseen seitsemän vastaajaa.

KUVIO 7. Toiveita luontopolun varren pysähtymispaikoiksi ja rakenteiksi.

Otteita vastauksista:

”Haukanniemen epävirallisen nuotiopaikan kunnostaminen. Rantapolulle ehkä tukkipuusta tehdyt penkit ja levennys järvimaisemien katselua varten.”

”Wc ehdottomasti, myös penkkejä sopivin välimatkoin. Laituri olisi myös erittäin mukava lisä polun varusteisiin.”

”Nykyisen nuotiopaikan lisäksi en koe, että alueelle tarvittaisiin lisää mitään erikoista. Nykyisen nuotiopaikan alueelle mahtuisi kyllä penkkejä, laavu, ehkäpä laiturikin.”

”Jos nuotiopaikan ympärillä on penkkejä niin huomioida tilaa myös että pyörätuolissa oleva mahtuu myös nuotion ympärille. Ylipäättään toivoisin että kun perheenä tulemme, kaikki voisimme nauttia luonnon kauneudesta, reitistä, laiturilla olostajne yhdessä. Hyvä on ottaa pyörätuolin käyttäjän lisäksi huomioon myös avustajalle tarvittava tila. Jos oikein paljon toivoisin, olisi mahtavaa jos tilavassa (inva) wc:ssä olisi pitkä ”laveri” seinällä, jonka saisi näppärästi seinältä auki ja voisi kuivittaa hädän tullen nuoren.”

”Haluaisin, että se säilyisi mahdollisimman rauhallisena paikkana jatkossakin. Nuotiopaikka kaipaa kyllä kunnostusta. Itse en kaipaa kyllä lisäjuttuja sinne.”

5.2.8 Muita kommentteja esteettömyyden parantamisesta Jyväskylässä

Kysymykseen tuli yhteensä 62 avointa vastausta, joista valtaosa vastasi kysytyyn kysymykseen ja muutamissa kommentoitiin vielä erityisesti Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnitelmia. Monissa vastauksissa todettiin työtä olevan esteettömyyden parantamisessa vielä paljon tai toivottiin esteettömyyden parantamista yleisellä tasolla tai kaikilta osin. Monissa vastauksissa korostettiin asiaa, että esteettömyys sopii kaikille ”vauvasta vaariin”, ei vain erityisryhmille, ja nähtiin esteettömyyden parantavan myös kaupungin pyöräilyolosuhteita.

Esteettämiä leikkipuistoja, lähiliikuntapaikkoja, laitureita, kalastusmahdollisuuksia, muita luontopolkuja, esteettämiä nuotiopaikkoja tai uimarantoja toivottiin kymmenessä vastauksessa, lisää liikuntaesteisten pysäköintipaikkoja kaupungille, erityisesti keskustaan, kolmessa vastauksessa ja reittien talvihoitoon, valaisuun, auraukseen ja liikenteen poikkeusjärjestelyjen esteettömyyden parantamiseen toivottiin kehitystä viidessä vastauksessa. Lisää luiskia, portaiden ja kynnysten poistoja, parempia pinnoitteita ja leveämpiä kulkureittejä toivottiin 16 vastauksessa. Linja-autojen esteettömyyttä ja linja-autoreitistön kehittämistä toivottiin kolmessa vastauksessa. Yhden maininnan sai näkövammaisille soveltuvan opastuksen lisääminen, liiketilojen invavessojen tarkistuskierrros, sovelluksen kehittäminen esteettömistä reiteistä ja paremman palautekanavan luonti esteettömyysasioita varten.

Otteita vastauksista:

”Esteettömyyttä ei voi liikaa kehittää kaupungissamme. Kaikki on plussaa.”

”Mukulakivetysten laittaminen uusille alueille pitäisi oikeastaan kieltää. Esimerkkinä Lutakonaukio. Ihan järjettömän vaikeakulkuista Paviljongin ympäristössä. Myös vanhemmista alueista vaikeakulkuinen esimerkki Kaupunginteatterin edusta.”

”Ehdottomasti esteettämiä kalastuspaikkoja!! Mato-ongintaan ja virvelöintiin. Laitureita joihin esteetön kulku on helppo laittaa esim. Palokkajärven rantaan! Eikä kaiteita. Nyt ei ole yhtään esteetöntä ongintapaikkaa paitsi laivalaiturit ja uimarannat :(”

”Toivoisin Jyväskylään esteetöntä leikkipuistoa, jossa huomioitu myös liikuntavammaisten pyörätuolissa olevien lasten tarpeet. Esim. hiekkalaatikossa pöytätasoja, joilla leikkiä ja keinu, jossa korkeaselkäinen istuinosa ja valjaat.”

”Esteettömyys pitäisi huomioida myös lähiliikuntapaikoille pääsystä.”

”Jotkut viemärikannet voisivat olla vähän tasaisempia.”

”Kadut ovat luvattoman huonossa kunnossa näin talvella, mopolla ja tuolilla liikkuminen on lähes mahdotonta.”

”Talvella, jos tiet huollettaisi paremmin (auraus, hiekotus), niin olisi jo edistystä. Täytyy myös muistaa, että kun on poikkeavia liikennejärjestelyjä, niin niissä huomioitaisiin esteetön liikkuminen. Esteettömyyden huomioiminen ja parantaminen helpottaa lähtökohtaisesti kaikkien liikkumista kaupungissa, joten siihen kannattaa varata resursseja ihan joka vaiheessa aluesuunnittelua.”

”Korkeat reunakivet esimerkiksi kävelytien ja ajoradan rajana ovat hankalia myös lastipyörille.”

”LE-autopaikat keskustassa! Niitä on vähennetty ja Asemakadulla ne sijaitsevat mäessä ja paikka on ympäröity röpöläisillä kivillä joihin kompastuu. Näihin pitää puuttua.”

”Luiskia enemmän portaiden sijaan, käyvät kaikille.”

”Olisi hyvä olla jokin helppo tapa antaa palautetta esteettömyyteen liittyen kun tulee eteen haasteita tai onnistumisia. Vieläpä niin, että joku vastaa palautteeseen, jotta palautteen antajalle tulee olo kuulluksi tulemisesta.”

”Voisi käydä ravintolat ja baarit läpi, että onko invavessat oikeassa käytössä vai siivouskomeroina/ henkilökunnan tiloina.”

”Että kaikki pääsee!”

5.2.9 Muita kommentteja kaupungin luontopoluista

Kysymykseen jätettiin 95 avointa vastausta, jotka jakautuivat moniin eri aihepiireihin. Kiitoksia siitä, että kaupungissa on luontopolkuja, oli vastauksissa eniten, yhteensä 15 vastausta. Lisää luontopolkuja toivottiin 12 vastauksessa ja lisää talvikäyttöisiä luontopolkuja kahdessa vastauksessa. 12 vastauksessa toivottiin parempaa tietoa luontopoluista: ylipäänsä niiden olemassaolosta, ominaisuuksista, reittien vaativuudesta ja soveltuvuudesta

eri käyttäjäryhmille, pysäköintimahdollisuuksista ja siitä, miten julkisella liikenteellä pääsee luontopoluille. Pyörätelineitä luontopolkujen alkuun toivottiin yhdessä vastauksessa, samoin kuin pyöräilyn sallimista luontopoluilla. Lisää laavuja ja polttopuita ja parempaa infraa toivottiin yhdeksässä vastauksessa ja ylläpidosta ja polkujen kunnosta oltiin huolissaan kymmenessä vastauksessa. Kahdessa vastauksessa toivottiin luontopolkujen rasti- taulujen päivittämistä, kahdessa virtuaalisia sisältöjä opastukseen ja kuudessa vastauksessa kiinnitettiin huomiota merkintöjen parantamiseen ja luontopolkujen merkitsemistä molempiin suuntiin kuljettaviksi. Metsän- tai maisemanhoitoon liittyi kahdeksan vastausta. Erityisesti toivottiin luontopolkuja säästettävän metsänhoidolta ja pidettävän niiden ympäristöt mahdollisimman luonnontilaisina. Maisemankatselupaikkoja toivottiin avattavan kolmessa vastauksessa. Esteettömyysteemoihin palasi vielä kuusi vastaajaa, ja kaksi toivoi lisää penkkejä luontopolkujen varsille. Muutamissa vastauksissa esitettiin toiveita tiettyjen luontopolkujen parantamiseksi tai kaivattiin niiltä poistuneita tai poistuneiksi luultuja rakenteita, yleensä nuotiopaikkoja. Osa vastauksista kosketti muita kuin Jyväskylän kaupungin nykyisin ylläpitämiä luontopolkuja. Luontopolkujen roskaisuutta tai jätehuoltoa käsiteltiin kahdessa vastauksessa.

Otteita vastauksista:

”Nuotiopaikka houkuttelee poluille. Sellainen tulisi olla aina luontopolulla.”

”Luontopolkuja pitäisi olla enemmän, myös sellaisia missä voisi talvella käydä. Luontopolut mahtavia. Huolehditaan ja ylläpidetään myös jatkossa että pääsee käyttämään. Laavu Tikkakoskelle olis kiva!”

”Liian vähän lepopenkkejä, muuten aivan ihania ja kauniita.”

”Maisema takaisin, kiitos. Korkeatkin paikat metsittyvät ja maisema katoaa jos puita ei kaadeta. Hyvä esimerkki Kanavuorella (Leppäveden katoaminen) ja varsinkin Jääskelässä; Sammalistosta ei näe edes Päijännettä.”

” Kiva että on luontopolkuja. Jyväskylän liikenteen kanssa voisi tehdä yhteistyötä mainoskampanjan mihin kaikkialle luontoon pääsee bussilla. Siis luontopolun nimi ja mitkä bussilinjat sinne vie”

”Jääskelän polku on kiva, mutta pitkokset ja polut ovat huonossa kunnossa. Nuotiopaikat ovat mukavia, sillä erityisesti lasten kanssa eväät nuotiolla ovat kohokohtia. Hyvät kuvaukset polun haastavuudesta ja maaston piirteistä ovat tärkeitä, kun arvioi, voiko reitille lähteä alla kouluikäisten lasten kanssa.”

"Kaikkia luontokohteita voisi markkinoida reippaammalla kädellä ja löydettävyyttä parantaa myös opastein ja kaupungin nettisivuilla."

"Niitä on kovin vähän ja ne pitäisi säilyttää mahdollisimman luonnontilaisina."

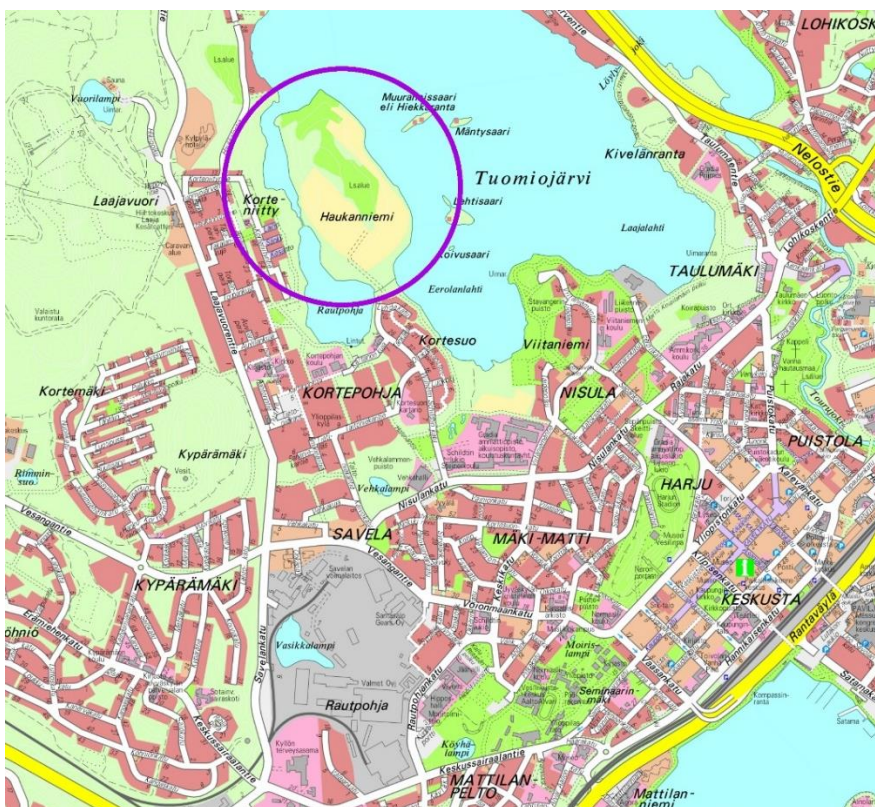
*"Haluaisin luontopolun Ylistönmäki-Tikanmäki-Kuokkalan vesitorni-Graniitti. Paikat vilisevät polkuja ja ovat polkujuoksijan näkökulmasta hyvää treeni-
maastoa."*

6 HAUKANNIEMEN ESTEETTÖMÄN LUONTOPOLUN SUUNNITELMA

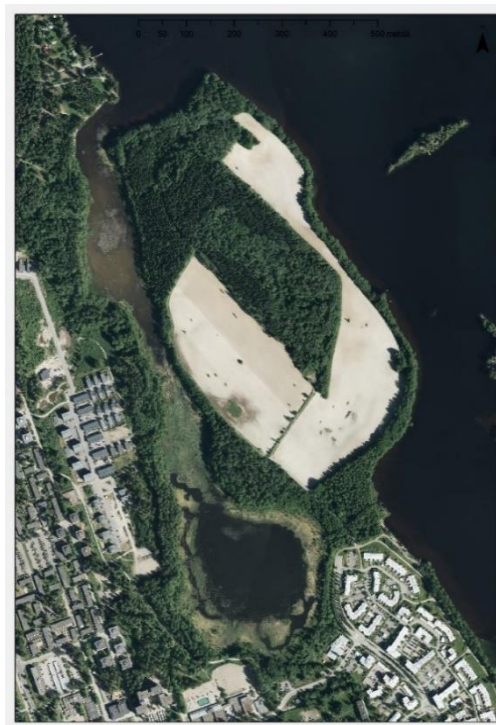
6.1 Taustatiedot

6.1.1 Sijainti ja lähiympäristö

Tuomiojärveen pistävä Haukanniemi sijaitsee Jyväskylässä Kortepohjan kaupunginosassa (kuvio 8). Niemen länsipuolella sijaitsee kapea Rautpohjanlahti ja itäpuolella Eerolanlahti ja Tuomiojärven selkävesi sekä kolme pientä saarta: Lehtisaari, Mäntysaari ja Muurahaissaari eli Hiekkaranta (kuvio 9). Lehtisaarella on ollut pitkään Jyväskylän seurakunnan kesäkoti, jossa vierailee paljon kävijöitä kesäisin. Muut saaret ovat yksityisessä omistuksessa. Haukanniemestä noin puolet on viljelykäytössä olevaa peltoa ja puolet metsää (kuvio 10).

KUVIO 8. Haukanniemen sijainti opaskartalla

KUVIOT 9 ja 10. Haukanniemi peruskartalla ja ilmakuvattuna.

Haukanniemen pohjoispuolella Haukkalan puoleisella rannalla on entinen uimaranta ja soutuvenepaikkoja. Soutuvenepaikkoja on myös Haukanniemen Eerolanlahden puoleisella tyvellä Lyhdekadun läheisyydessä. Rautpohjanlahden pohjukassa on vuonna 2007 rakennettu lintutorni (kuva 44) ja Eerolanlahdella esteetön lintulava (kuva 43), joka on rakennettu 2006. Rautpohjanlahden lintutorniin on portaat, eikä se ole nykyisellään esteetön.

KUVAT 43 ja 44. Eerolanlahden lintulava ja Rautpohjanlahden lintutorni

Toistaiseksi kulku Haukanniemeen onnistuu vain niemen tyveltä, Wilhelm Schildtin kadun päästä. Yleis- ja asemakaavoissa Haukanniemeen on myös siltavaraus pohjoisen suunnasta Haukkalan puolelta. Haukanniemeen on hyvät pyörätieyhteydet sekä Kortepohjan että Viitaniemen suunnasta (kuvio 11). Autolla saavuttaessa lähin yleinen pysäköintialue on Wilhelm Schildtin kadun päässä. Lähin linja-autopysäkki on noin 500 metrin päässä Haukanniemestä Wilhelm Schildtin kadun varrella (kuvio 12). Linja 18K liikennöi pysäkillä kahdesti tunnissa. Jyväskylän palveluliikenteen Linkki-VIP-auto kulkee keskustan ja Kortepohjan väliä neljästi arkipäivisin, ja sillä pääsee pyynnöstä myös Wilhelm Schildtin kadun päähän. Palveluliikenteen autoissa on käytössä Jyväskylän paikallisliikenteen lippujärjestelmä ja matka maksaa saman verran kuin normaali paikallisliikenteen linja-automatka. Pyörätuolille tai lastenvaunuille on kussakin Linkki-VIP-autossa käytössä kaksi paikkaa. (Jyväskylän seudun joukkoliikenne 2019.)

KUVIOT 11 ja 12. Pyörätieverkosto (vasemmalla) ja linja-autoreitit (oikealla) Haukanniemen läheisyydessä.

6.1.2 Haukanniemen historiaa

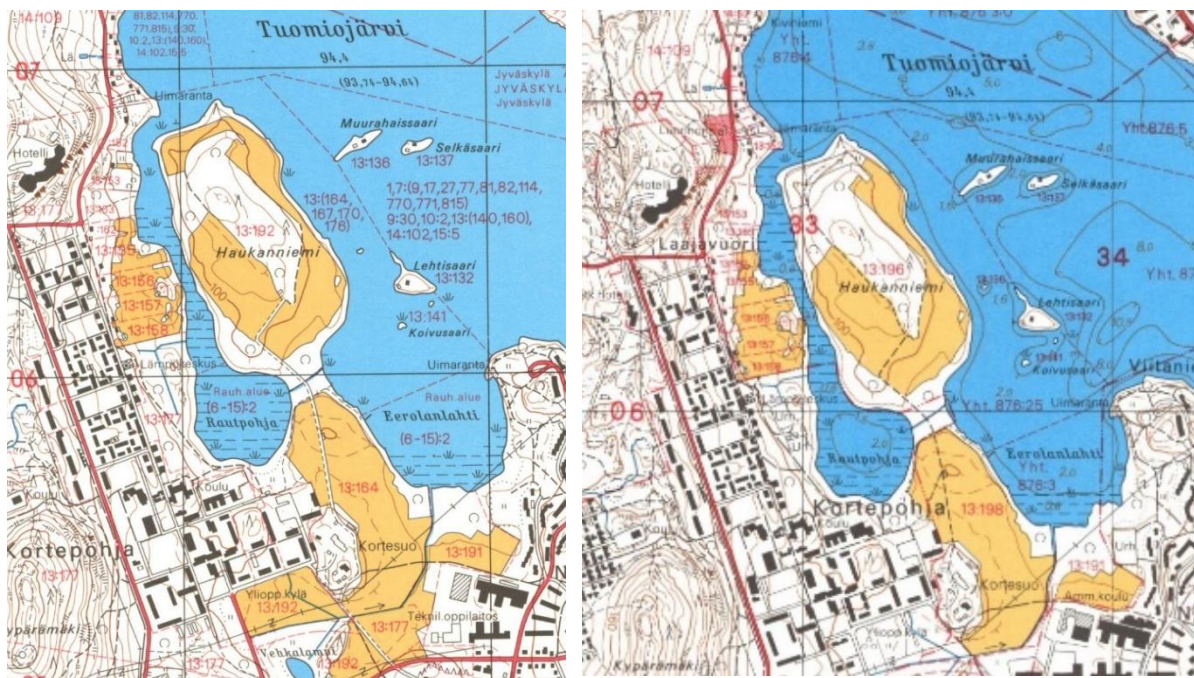
Haukanniemi on kuulunut Nisulan/Kortesuon tilan maihin, ja niemi on ollut lähes kokonaan metsäinen pitkälle 1900-luvulle. Vuoden 1922 kartalla (kuvio 13) Haukanniemen rannoilla on kaksi pientä pelto- tai niittytilkkua ja muuten alue on sekametsää. Suurinta osaa niemestä käytettiin Kortesuon tilan lehmien kesälaitumena vuoteen 1979 asti (Kaskinen 2002). Vuoden 1943 ilmakuvassa (Jäppinen 2019) näkyy hyvin puuston metsälaidunrakenne. Peltojen raivaaminen Haukanniemeen alkoi Kaskisen (2002) mukaan 1950-luvulla Kortepohjan asutuksen viedessä tilaa Kortesuon tilan pelloilta. Vuoden 1963 peruskartalla Haukanniemi on pääosin merkitty hakkuuaukoksi ja vuoden 1983 peruskartalla (kuvio 14) raivatut pellot kiertävät lähes koko Haukanniemen, niin että metsää on vain niemen tyvellä ja keskiosan kumpareella, mutta 1990-tultaessa niemen kärjen metsäalue on jäänyt pois viljelystä (kuvio 15).

KUVIO 13. Haukanniemi vuoden 1922 kartalla.

Kaskisen (2002) mukaan Haukanniemen kärjessä on ollut seppä Paavo Kosken pieni hirsinen kalamaja ja viereinen Rautpohjanlahti puolestaan on saanut nimensä järviolmin nostamisesta.

KUVIOT 14 ja 15. Haukanniemi vuoden 1983 peruskartalla (vasemmalla). Vuoden 1992 peruskartalla pellon pohjoisimmat osat ovat jääneet viljelyn ulkopuolelle (oikealla).

6.1.3 Luonnon yleiskuvaus

Haukanniemen pinta-alasta noin puolet on viljelyksessä olevaa peltoa. Metsäalueilla on vaihtelevia kuvioita puhtaista istutuskusikoista luonnontilaisen kaltaisiin lehtokuvioihin, ja Haukanniemen kasvillisuus- ja sammelselvityksessä (Vaso & Kypärä 2018) alueelta tunnistettiin 13 erilaista luontotyyppiä (kuvio 16). Haukanniemessä metsää on 21,1 hehtaaria, josta lehdoksi määritettiin 7,45 ha, kangasmetsäksi 11,9 ha ja suoksi 1,72 ha. (Vaso & Kypärä 2018). Suot ovat luhtia, ja ne sijaitsevat Haukanniemen tyvellä ja rannoilla. Nuorimmat puustot on istutettu entisille pelloille 1990-luvulla, mutta Haukanniemessä on myös 1800-luvulta asti kasvaneita ylismäntyjä, joiden läpimitta on yli 50 cm. Puustossa on monin paikoin nähtävissä kulttuurivaikutusta ja laidunnuksen jälkiä. Osa metsäkuvioista on kasvanut entisille niityille ja pelloille, ja karja on laiduntanut Haukanniemessä jo ennen peltujen raivaamista alueelle. Haukanniemen kasvillisuus- ja sammelselvityksessä (Vaso & Kypärä 2018) alueelta ei löytynyt uhanalaisia putkilokasvilajeja, mutta sammalista alueelta tavattiin alueellisesti uhanalainen (RT) lehtonokkasammal (kuvio 16). Lisäksi Haukanniemessä kuten muuallakin Kortepohjan alueella tavataan liito-oravaa.

KUVIO 16. Lehtonokkasammalen kasvupaikka on merkitty karttaan numerolla 22 (Vaso & Kypärä 2018).

6.1.4 Luonnonsuojelu

Natura 2000

Vesialueet Haukanniemen molemmin puolin kuuluvat Euroopan unionin Natura 2000 -verkostoon, sen kohteeseen Eerolanlahti–Rautpohjanlahti (FI0900033). Natura-alueen koko on 43 hehtaaria, ja se on aluetyypiltään sekä lintudirektiivin mukaista (SPA) että luontodirektiivin mukaista (SCI) aluetta. Natura-luontotyypeistä alueella esiintyy vaihettumis- ja rantasoiden luontotyyppiä, ja lintudirektiivin linnuista Natura-kohteen tiedoissa on mainittu kalatiira, laulujoutsen, liro, luhtahuitti, mustakurkku-uikku, ruskosuohaukka, suokukko, heinätaivi, lapasorsa ja naurulokki, joka pesii isona koloniana Eerolanlahden puolella. (Keski-Suomen ELY-keskus 2019.)

Luonnonsuojelualueet

Eerolanlahti ja Rautpohjanlahti ovat myös valtakunnallisen lintuvesiensuojeluohjelman mukaisia kohteita, joille perustettiin Eerolanlahden–Rautpohjanlahden luonnonsuojelualue 25.11.2009 (kuvio 18). Suojelualue käsittää kaksi rehevää lintulahtea ja niihin rajoittuvia lehtipuuvaltaisia rantametsiä. Alueilla on kielletty mm. metsänhakkuu ja pensaikonraivaus, rakennuksien ja rakennelmien ja teiden rakentaminen, metsästys rauhoittamattomia vierasperäisiä pienpetoja lukuun ottamatta ja kalastus 1.5.–30.6. karttaan merkityllä rajoitusalueella. Sallittuja toimenpiteitä ovat mm. ranta-alueiden kasvillisuuden hoitaminen hyväksytyin hoitosuunnitelman mukaisesti, asemakaavojen mukaisten virkistyskäyttötoimintojen ylläpitäminen (esim. venerannan tai uimarannan edustan kasvuston niitto), Eerolanlahden pohjukassa olevan sähkölinjan kunnossapito sekä hyväksytyin hoito-, käyttö- tai kunnostussuunnitelman mukaiset toimenpiteet, jotka ovat tarpeellisia alueen luonnonarvojen säilyttämiseksi ja kehittämiseksi sekä virkistyskäytön turvaamiseksi. Alueella on tehty lintuvesien kunnostusta ja vieraskasvilajien poistoa, joka jatkuu edelleen.

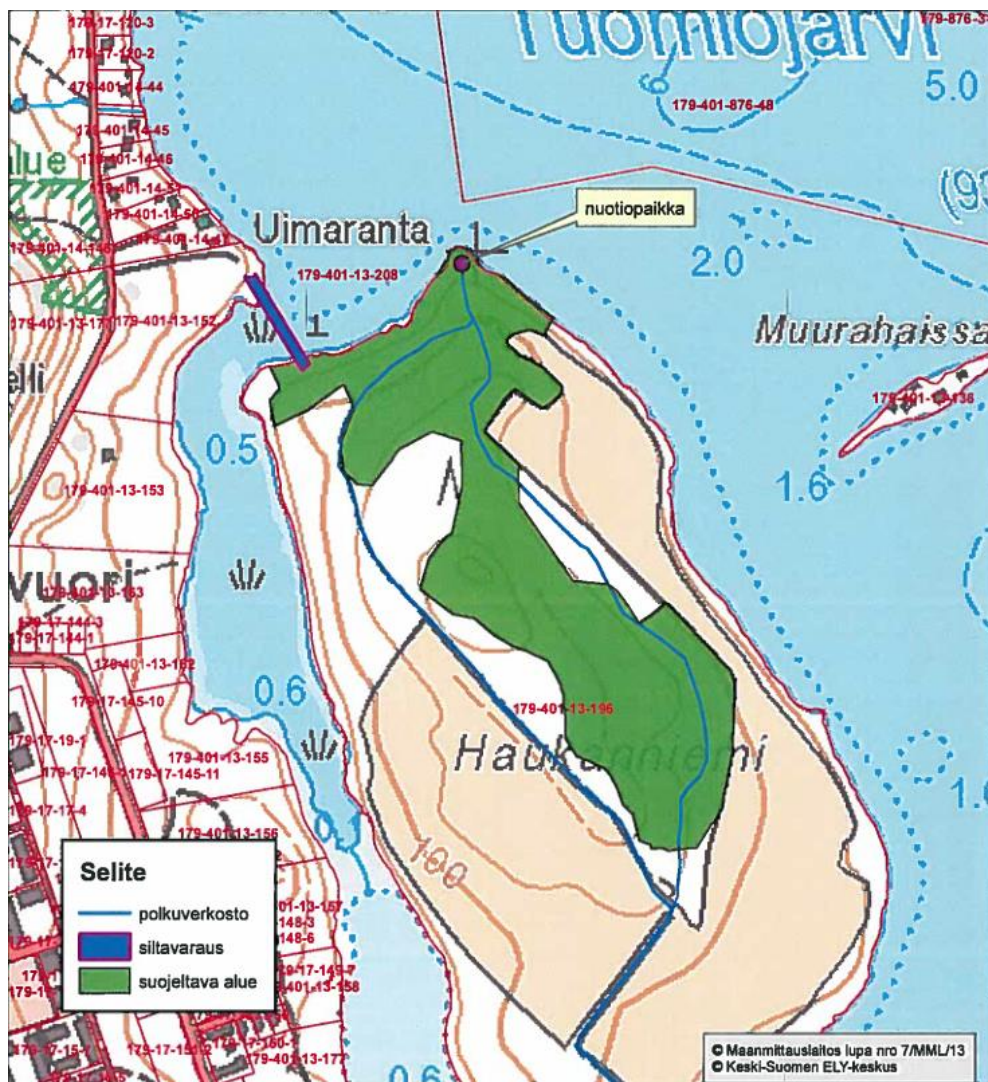
Haukanniemen luonnonsuojelualue perustettiin 23.1.2018 (kuvio 17). Alue rauhoitettiin osana Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlakampanjaa ”Luontolahjani satavuotiaalle”. Alue oli myös Jyväskylän yleiskaavassa varattu luonnonsuojeluun. Suojelualue on kooltaan 8,1 hehtaaria, ja se kattaa valtaosan Haukanniemen metsäisestä pohjoispäästä.

Rauhoituspäätöksessä alueella on kielletty metsänhakkuu, ojien kaivaminen ja muut vesitalouteen vaikuttavat toimenpiteet, maa-ainesten ja kaivoskivennäisten ottaminen sekä maa- ja kallioperän vahingoittaminen ja muuttaminen, sienien, puiden tai kuolleen puuaineksen, pensaiden tai muiden kasvien tai niiden osien ottaminen ja vahingoittaminen marjojen ja hyötysienten keräämistä lukuun ottamatta, luonnonvaraisten selkärankaisten eläinten pyydystäminen, tappaminen ja hätyyttäminen, selkärangattomien eläinten pyydystämien ja kerääminen, maan käyttö viljelykseen, rakennusten, rakennelmien, laitteiden, teiden ja polkujen rakentaminen, avotulen teko merkityn nuotiopaikan ulkopuolelle, leiriytyminen, tapahtuman järjestäminen ilman maanomistajan lupaa ja muut toimet, jotka vaikuttavat epäedullisesti alueen luonnonoloihin, maisemaan ja eliölajien säilymiseen. Alueella on myös kielletty liikkuminen moottoriajoneuvolla ja polkupyörällä polkuverkoston ulkopuolella.

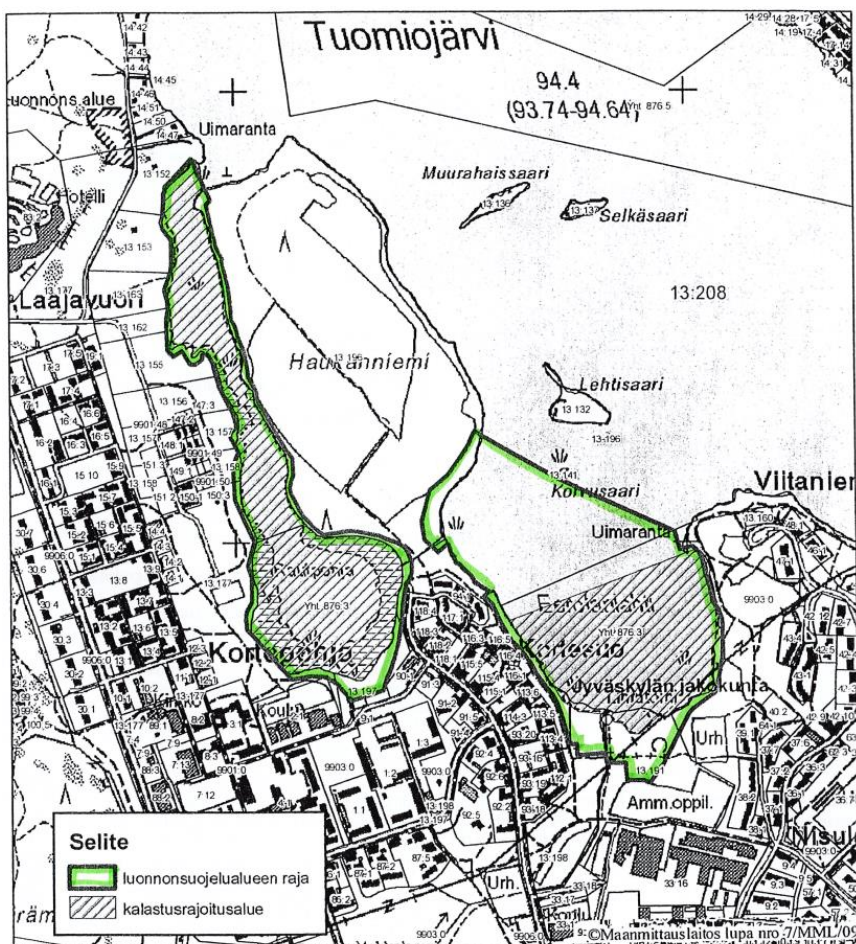
Rauhoituspäätöksessä alueella on sallittu polkujen yli kaatuneiden tai kaatumassa olevien puiden katkaisu, olemassa olevan yhdyskuntatekniikan ylläpitotyöt, haitallisten vierasperäisten metsästys ja viljelytoimia haittaavien puiden kaataminen metsän ja pellon reunassa. Lisäksi nuotiopaikan ylläpito on sallittua, eikä rauhoituspäätös estä esteettömän virkistysreitien perustamista ja ylläpitoa nuotiopaikalle eikä sillan rakentamista ja ylläpitoa alueen

pohjoisrannalta vastarannalle ELY-keskuksen hyväksymän hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti.

Luonnonsuojelualueen rauhoitusmääräyksistä voidaan myös poiketa ELY-keskuksen päätöksellä, jos poikkeaminen ei vaaranna alueen perustamistarkoitusta ja on tarpeen alueen hoidon, käytön tai tutkimuksen kannalta. Aluetta voidaan hoitaa sille laaditun, ELY-keskuksen hyväksymän hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti.

KUVIO 17. Ote Haukanniemen luonnonsuojelualueen rauhoituspäätöksen kartasta (Keski-Suomen ELY-keskus 2018).

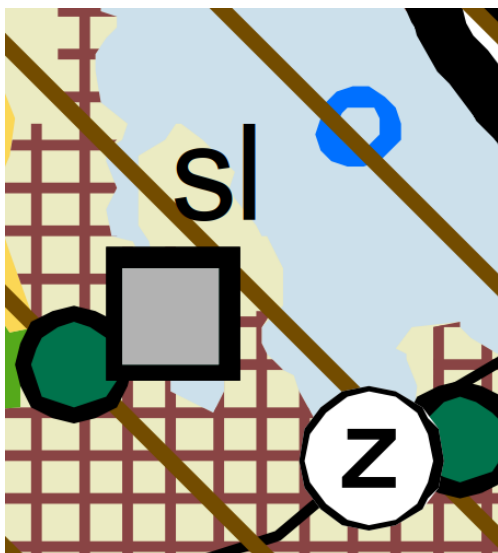

KUVIO 18. Ote Erolanlahden–Rautpohjanlahden luonnonsuojelualan rauhoituspäätöskartasta (Keski-Suomen ympäristökeskus 2009).

6.1.5 Aluetta koskevat kaavat ja muut suunnitelmat

Maakuntakaava

Keski-Suomen 1.12.2017 hyväksytyssä maakuntakaavassa (kuvio 19) Haukanniemen alue on mukana Jyväskylän laajemmassa kulttuuriympäristön vetovoima-alueessa (ruskea vinoiivointus). Haukanniemen viereinen Natura 2000 -alue on merkitty maakuntakaavaan (harmaa neliö, sl). Haukanniemen tyvi on mukana seudullisesti tiivistettävän taajaman merkinnässä (ruskea ruudukko) ja koko Haukanniemi jää laajemman Jyväskylän ympäri kulkevan ulkoilun yhteystarve -ympyrän sisään (ei näy karttaotteessa). Haukanniemen länsipuolelle jää Kortepohjan valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö -pistementä (vihreä ympyrä), ja vastaava merkintä on myös Haukanniemen itäpuolella Viitanielessä. Tuomiojärvelle on maakuntakaavaan merkitty vesiretkelyreitti (sininen ympyrä). (Keski-Suomen liitto 2019)

KUVIO 19. Ote Keski-Suomen maakuntakaavasta.

Yleiskaava

Jyväskylän vuonna 2016 voimaan tulleessa yleiskaavassa on useita karttalehtiä, jotka ovat samanaikaisesti voimassa. Yleiskaavan niin kutsutulla pääkartalla (kuvio 20) Haukanniemi on merkitty viheralueeksi ja sen läpi kulkee Kehä Sinisten reitti. Luontoarvojen verkottumisen kartalle (kuvio 20) on lisäksi merkitty luonnonsuojelu- ja Natura 2000 -alueet ja maisema- ja virkistyskartalle (kuvio 21) ulkoilupuisto. Yleiskaavan määräykset ovat seuraavat (Jyväskylän kaupunki 2019d):

”Viheralue: Ulkoilua ja virkistystä varten varattu alue, jolle voi sijoittua virkistysreit-
tejä ja liikuntapaikkoja. Alueella on voimassa ehdollinen rakentamisrajoitus (MRL
43.1 §). Alueelle voi sijoittaa kuitenkin tämän estämättä virkistystä ja ulkoilua pal-
velevia rakennuksia ja rakennelmia sekä ja yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevia
rakennuksia ja laitteita. Rakentamisen sijoittelussa tulee ottaa huomioon kulttuu-
riympäristön, maiseman ja luonnon erityispiirteet sekä ekologiset viheryhteydet.
Myös maanläjitystoiminta on mahdollista, mikäli tämä perustuu asianmukaiseen
hyväksytyyn suunnitelmaan ja toimet eivät aiheuta pysyvää haittaa alueen virkis-
tyskäytölle tai ympäristön erityisarvoille. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon alu-
eelle sijoittuvien palvelujen saavutettavuus sekä viherverkon ja virkistysreittien jat-
kuvuus alueelta toiselle.

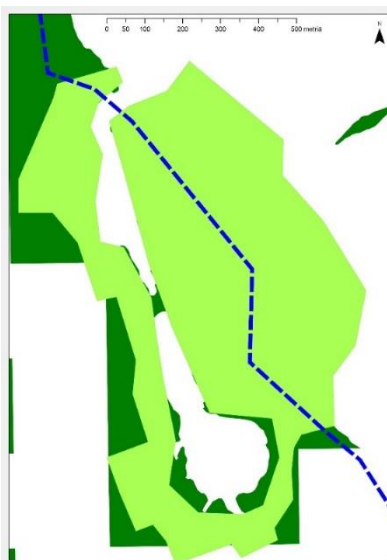
Kehä Siniset: Virkistys- ja viheralueiden kehittämisen kohdealue. Merkinnällä osoi-
tetaan Jyväsjärven, Tuomiojärven ja Palokkajärven virkistys- ja viherympäristönä
merkittävät rantavyöhykkeet. Suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota ulkoilureit-
tien yhtenäisyyteen, jatkuvuuteen ja viihtyisyyteen sekä maisema- ja ympäristöar-
vojen säilyttämiseen. Kehä Sinisten rantavyöhykkeille ei tule kaavoittaa uusia oma-
ranta-alueita. Jatkosuunnittelussa tulee myös kiinnittää erityistä huomiota
myös vesivirkistykseen olosuhteiden kehittämiseen sekä hulevesien viivyttämiseen.

Ulkoilupuisto: Ulkoiluun ja lähivirkistykseen varattu alue, jolle voi sijoittaa erilaisia
reittejä sekä liikuntaa ja virkistystä palvelevia toimintoja. Alueella on voimassa

MRL:n mukainen ehdoton rakentamisrajoitus. Alueelle saa tämän estämättä sijoittaa sen luonteeseen sopivia, virkistystä ja liikuntaa palvelevia pienehköjä rakennuksia ja rakennelmia sekä yhdyskuntateknistä huoltoa palvelevia rakenteita ja laitteita. Suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota alueille sijoittuvien reittien muodostaman verkon jatkuvuuteen sekä siihen, että nämä yhdistävät ulkoilupuistoja asuinalueille ja päävirkistysalueille. Toimintojen ja ulkoilureittien sijoittelussa sekä metsänhoidossa tulee ottaa huomioon kulttuuriympäristön, maiseman ja luonnon erityispiirteet sekä viheryhteyksien jatkuminen. ”

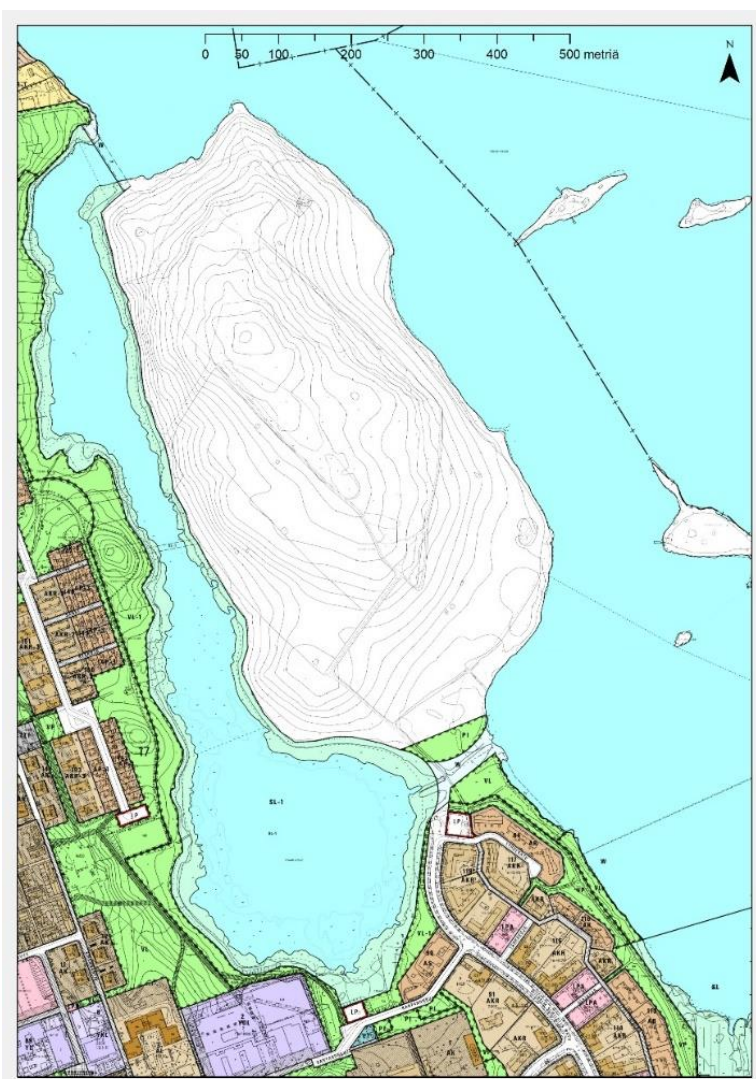
KUVIO 20. Yleiskaavan niin kutsuttu pääkartta. Sinisellä Kehä Sinisten linjaus ja vihreällä viheralue.

KUVIOT 20 ja 21. Vasemmalla yleiskaavan luontoarvojen verkottuminen ja oikealla maisema- ja virkistyskartta. Turkoosilla on esitetty luonnonsuojelualueet, mustalla pisteytyksellä Natura 2000 -alue, tummanvihreällä viheralue, vaaleanvihreällä ulkoilupuisto ja sinisellä katkoviivalla Kehä Sinisten linjaus.

Asemakaava

Haukanniemi on pääosin asemakaavoittamaton alue (kuvio 22). Haukanniemen länsireunasta kapea, Rautpohjanlahteen rajoittuva rantavyöhyke on mukana Korteniityn vuoden 2005 asemakaavassa, jossa on myös kevyenliikenteen siltavaraus Haukanniemen pohjoiskärkeen. Kapea reunus ja Rautpohjanpuoleinen vesialue on merkitty asemakaavaan suojelualueeksi (SL-1). Haukanniemen tyvellä on pienellä alueella voimassa vuonna 1967 valmistunut asemakaava, jossa Haukanniemen kannakselle on merkitty pieni ala istutettavaa puistoaluetta (PI). Haukanniemen Eerolanlahden puoleisella tyvellä on voimassa vuonna 1994 voimaan tullut asemakaava, jossa alue on merkitty virkistysalueeksi (VL). Samassa kaavassa on merkittynä yleiseksi pysäköintialueeksi Wilhelm Schildtin kadun päässä oleva pysäköintialue, joka on Haukanniemeä lähin yleinen pysäköintialue.

KUVIO 22. Haukanniemen asemakaavatilanne.

Tuomiojärven–Laajavuoren alueellinen virkistysreittisuunnitelma

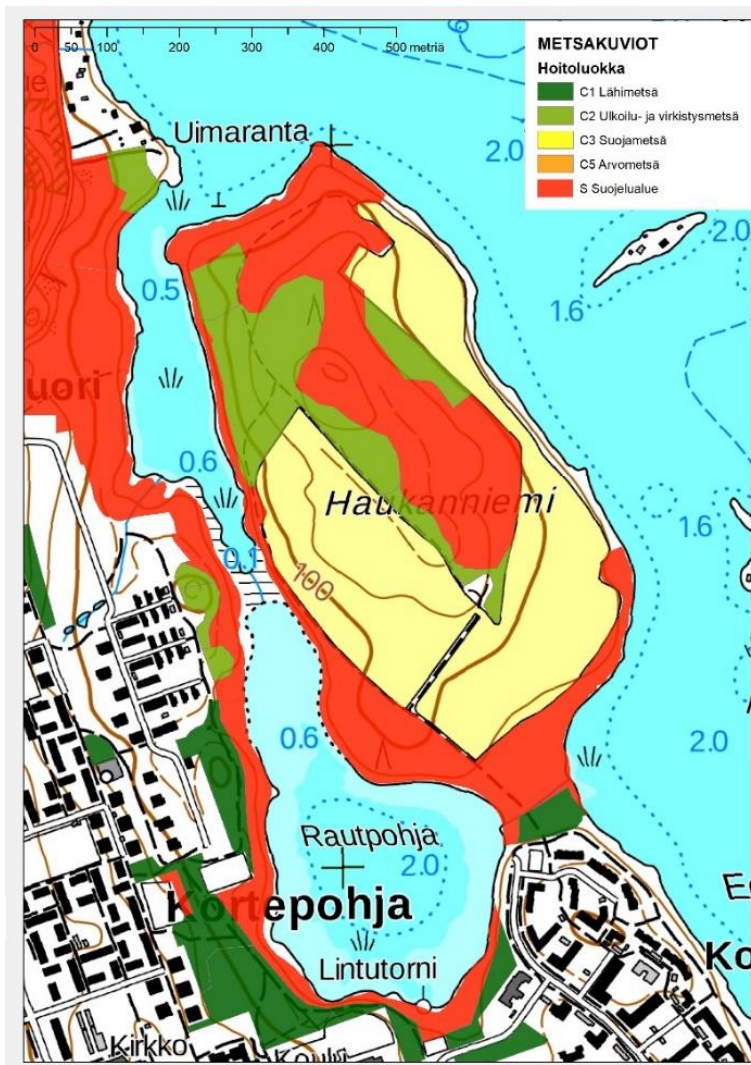
Tuomiojärven–Laajavuoren alueen virkistysreittisuunnitelmassa on esitetty suunnitelman alueelle kahta esteetöntä reittiä, joista toinen olisi Vehkalammen puistossa ja toinen Haukanniemessä. Haukanniemen reitti on virkistysreittisuunnitelmassa ajateltu apuvälineitä käyttäville. Suunnitelman mukaan reitin pituuskaltevuus saa olla enintään 5 %, lyhyillä matkoilla 8 % ja sivuttaiskaltevuus 3 %, mäissä 1 %, ja reitin pinnan tulee olla tasainen ja kova, esimerkiksi kivituhkapinta. Virkistysreittisuunnitelmassa on esitetty, että Haukanniemen reitti olisi valaistu ja talvihoidettu ja että sen varrella olisi esteettömiä penkkejä vähintään 250 metrin välein siten, että penkin viereen pääsee myös pyörätuolilla eivätkä penkit ole kulkureitin tukkeena. Suunnitelman mukaan yhteys Haukanniemen pääreitiltä nuotiopaikalle tulee toteuttaa esteettömänä, ja koska maasto Haukanniemen kärjessä on kivikkoista, suunnitelmassa todetaan puurakenteisen polun olevan helpoin toteuttaa esteettömänä nuotiopaikalle. Suunnitelmassa on lisäksi annettu ohjeita kesäkäyttöön tarkoitetun puupolun leveydestä ja ohitus- ja kääntöpaikoista. (Jyväskylä 2011.)

Virkistysreittisuunnitelmassa on myös esitetty, että Haukanniemen kunnostusta kaipaava nuotiopaikka kunnostettaisiin esteettömäksi. Samassa yhteydessä on todettu, että nuotiopaikka ja kuivakäymälä tulee tehdä pyörätuolilla käytettäväksi. Nuotiopaikan pohjaksi on esitetty joko kivituhkapintaa tai puista rakennetta. Suunnitelmassa on todettu myös, että Haukanniemi sopisi vaihtelevan ja arvokkaan luontonsa ja kauniiden maisemiensa puolesta luontopolkukohteeksi, jolloin osa luontopolusta voisi kulkea uuden rakennettavan esteettömän reitin kautta. Luontopolkutaulujen lisäksi tai asemesta on suunnitelmassa esitetty vaihtoehtoa, että tietosisällössä hyödynnetään matkapuhelintekniikkaa. Suunnitelman mukaan uusi tekniikka mahdollistaa luontopolun selitteiden lataamisen puhelimeen ennen matkaa tai niiden saamisen puhelimeen paikan päällä viivakoodin tai sirutekniikan avulla. Ääniopasteiden käyttäminen perinteisten opasteiden rinnalla lisää näkövammaisten tiedonsaantimahdollisuuksia ja antaa mahdollisuuden opastuksen antamiseen eri kielillä. (Jyväskylä 2011.)

Esteettömiä reittejä täydentämään Tuomiojärven–Laajavuoren alueellisessa virkistyskäytösuunnitelmassa (Jyväskylä 2011) on lisäksi esitetty Rautpohjanlahden lintutornin muuttamista esteettömäksi ja annettu tarkempia ohjeita siitä, millainen esteetön lintutorni olisi hyvä ja toimiva. Alueellisessa virkistysreittisuunnitelmassa esteettömiksi suunnitelluista kohteista (Vehkalammen puiston esteetön reitti, Haukanniemen esteetön reitti, Rautpohjanlahden esteetön lintutorni) yksikään ei ole toteutunut vuoteen 2019 mennessä.

Kaupungin metsäsuunnitelma

Jyväskylän kaupungin metsäsuunnitelmassa Haukanniemen metsäalueista valtaosa oli suunnittelun alkaessa suojeluluokassa (kuvio 23). Haukanniemen tyvellä oli pieni alue lähimetsää. Ulkoilu- ja virkistymetsäksi oli määritelty perustettuun luonnonsuojelualueeseen rajautuvia metsäkuvioita niemen keskiosassa. Kuvioiden uudelleenmäärittely metsäsuunnitelman suojelukuvioiksi oli työn alla vuonna 2019 osana Jyväskylän metsäohjelmassa vuonna 2018 määriteltyä kaupungin suojelumetsäkuvioiden laajentamista 17 prosenttiin kaupungin metsäpinta-alasta. Prosessissa kaikki Haukanniemen metsäkuviot muutettiin suojeluluokkaan (Puttonen 2019).

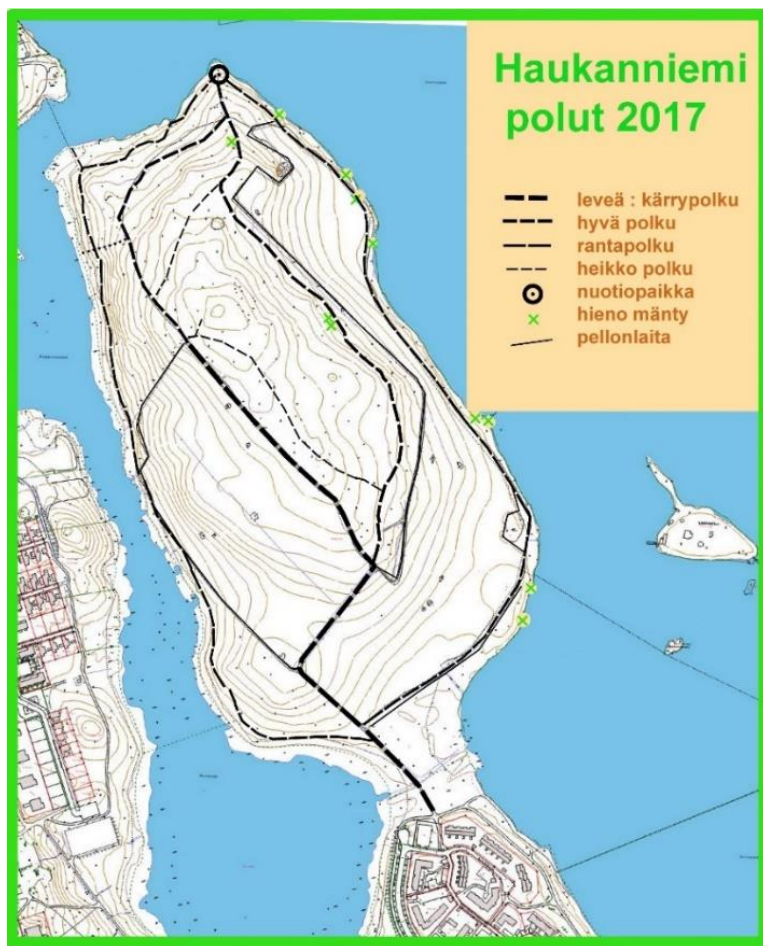

KUVIO 23. Ote Jyväskylän kaupungin metsäsuunnitelmasta ennen kuviomuutoksia keväällä 2019. Elokuussa 2019 kaikki Haukanniemen metsäkuviot siirrettiin suojeluluokkaan (S).

6.1.6 Polkuverkosto ja olemassa olevat virkistyskäyttörakenteet

Haukanniemen olemassa oleva polkuverkosto (kuvio 24) on syntynyt ilman suunnittelua käytön perusteella. Haukanniemeen johtavan peltotie suuntaa kulkua saaren keskiosan metsäsaarekkeeseen, jonka reunoja myöten ja läpi polut johtavat pohjoiskärjen nuotiopaikalle. Rantoja kiertävät polut koko niemen ympäri, ja lisäksi lähes kaikkia pellonreunoja kulkee polku. Pellon ja metsän rajakohdissa on melkein kauttaaltaan vyöhyke aikanaan pellolta raivattuja kiviä. Aukot kivikasoissa ovat osaltaan vaikuttaneet polkujen muodostumiseen.

Haukanniemen pohjoiskärjessä on kaupunkilaisten käytössä ollut jo pitkään vaatimaton nuotiopaikka (kuva 45), jossa on nuotiokehä ja sitä kiertävät penkit. Maasto nuotiopaikan ympärillä on hyvin kulunut. Nuotiopaikalla ei ole ollut puuhuoltoa, vaan jokainen käyttäjä on tuonut omat polttopuut mukanaan. Nuotiopaikalla ei ole myöskään ollut jätehuoltoa eikä edes ämpäriä sammutusvedelle.

KUVIO 24. Kari Häkkisen kartoittamat Haukanniemen pääpolut vuonna 2017.

KUVA 45. Haukanniemen pohjoiskärjen nuotiopaikka.

6.2 Luontopolun reittisuunnitelma

6.2.1 Pysäköintialue

Wilhem Schildtin kadun pohjoispään yleinen pysäköintialue (kuva 46) palvelee Haukanniemessä retkeileviä, Tuomiojärven venepaikkojen käyttäjiä ja lähikortteleissa vierailevia. Pysäköintialueen pohjoispäästä kolme tavallista autopaikkaa tulee muuttaa maalimerkin-
noin ja liikennemerkillä kahdeksi liikuntaesteisille soveltuvaksi pysäköintipaikaksi palvelemaan Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjiä. Pysäköintiruudun minimileveys on pyörätuolin käyttäjille soveltuvana 3,6 metriä ja pituus vähintään 5 metriä (Rakennus-
tieto 2019). Nykyisten kolmen reunimmaisena ruudun leveys on noin 8,5 metriä, jolloin kah-
tia jaettuna liikuntaesteisille soveltuvan pysäköintiruudun leveydeksi tulee noin neljä met-
riä. Pysäköintialueelle on lisätty talvella 2019 neljän tunnin aikarajoitus, joka on voimassa
arkisin päiväsaikaan. Tämä aika riittää useimmille käyttäjille hyvin Haukanniemessä ret-
keilyyn.

Pysäköintialueelta ei mene tällä hetkellä suoraa, rakennettua reittiä rannan kävelytielle ja
Haukanniemeen johtavalle tielle, vaan alueelle on muodostunut oikopolku Haukanniemen
suuntaan nurmialueen läpi. ”Virallinen” kulkureitti kiertää pysäköintialueen sisääntulon
kautta eli lähtee 180 astetta vääriin suuntaan Haukanniemeen kuljettaessa. Oikopolun
tilalle rakennetaan kulkureitti poistamalla pysäköintialueen reunakiveystä parin metrin
matkalta ja rakentamalla yhdeksän metriä pitkä ja kaksi metriä leveä kivituhkalla päällys-
tetty reitti rannan kävelytielle. Oikopolkujen synnyn välttämiseksi rakennettavan reitin tu-
lee johtaa pysäköintialueelta hieman vinottain Haukanniemeen johtavan tien risteyksen
suuntaan. Tarvittaessa kävelytien viereisen ojan pohjalla käytetään rumpuputkea, jotta hu-
levedet eivät syö kulkureitin kivituhkapintaa.

KUVA 46. Pysäköintialueen ja kävelytien väliin on muodostunut oikopolku.

Myöhemmässä vaiheessa, jos yleiskaavassa esitetty Kehä Sinisten silta valmistuu Haukanniemen pohjoispäähän, voidaan Haukkalan puolelle, ylläpidosta pois jääneen uimaranan (kuva 47) yhteyteen tehdä toinen Haukanniemen reittejä palveleva pysäköintialue. Sen tulee myös täyttää liikuntaesteisten käyttäjien pysäköintitarpeet. Tällöin tulee tehdä opastaulu Haukanniemen reiteistä myös tähän alkupisteeseen ja harkita, tulisiko taulun olla katoksellinen. Näiden Haukkalan puolen rakenteiden kustannuksia ei ole arvioitu tässä suunnitelmassa, koska sillan tekemisen aikataulu on vielä auki.

KUVA 47. Haukkalan puolella salmea on veneranta, taustalla Haukanniemi. Suunniteltu silta avaisi yhteyden Haukanniemen pohjoispäähän.

6.2.2 Esteettömän luontopolun reitti

Haukanniemessä on olemassa runsas polkuverkosto, josta esteettömäksi reitiksi kunnostettavaksi valittiin pellon reunaa (kuva 49) niemen kärkeen vievä polku-ura, joka on alkumatkasta peltotietä. Peltotielle (kuva 48) vuosina 2018–19 tehdyt parannukset ovat esteettömyyden kannalta riittäviä, ja peltotien mutkaan asti jatkuva osa (noin 270 m) esteettömästä reitistä on jo valmiina.

KUVA 48. Alkumatkasta peltotielle on jo tehty riittävät parannukset.

KUVA 49. Pellon reunassa polku-uran leveys on jo riittävä, kun pusikkoa hiukan raivataan.

Jotta samaa reittiä ei kokonaisuudessaan tarvitsisi tulla takaisin, mikä oli monien kyselyyn vastaajien toiveena, valittiin lenkkimäisen reitin muodostamiseksi Isolle männylle johtava ja siitä takaisin kuusikon poikki kulkeva, noin 320 metrin mittainen polku mukaan esteettömäksi parannettavaan reittiin. Samalla saadaan polulle mukaan lisää toivottua metsäistä osuutta. Nuotiopaikalle vievä polku-ura on lähes kauttaaltaan jo parisen metriä leveä, ja se päällystetään ja tarvittaessa pohjataan peltotien mutkasta nuotiopaikalle ulottuvalta osuudelta 2 metriä leveäksi, kivituhkapintaiseksi reitiksi (kuva 54). Kahden metrin levyiselle polulle ei tarvita erityisiä kohtaamispaikkoja ohittamiseen, ja polku toimii hyvin myös kahden ihmisen kulkiessa sillä rinnakkain. Paluureitin (kuva 50) osalta nykyinen polku-ura on hiukan kapeampi, ja tavoitteena on parantaa se menoreittiä vähän kapeammaksi eli

noin 1,5 metriä leveäksi esteettömäksi reitiksi (kuviossa 53 violetilla), joka myös päällystetään kivituhkalla. Leveämpi ohituspaikka tehdään paluureitin penkin yhteyteen. Paluureitin kivituhkan levitys tehdään mönkijällä ja/tai henkilötyönä kottikärryistä, menoreitin työt onnistuvat kaivurityönä. Reittien pohjustuksissa voidaan käyttää resurssitehokasta, kierrätettyä hiekoitussepeä, josta poistetaan roskat, ainakin perustetun luonnonsuojelualueen ulkopuolisilla osilla.

Polun pohja on jo nykyisellään melko tasainen, mutta joitakin kantoja ja kiviä joudutaan siirtämään kaivurityönä. Isoimmat siirrettävät kivet ovat Ison männyn rastin kohdalla, johon on pellon raivauksen yhteydessä kasattu pellolta siirrettyjä kiviä. Reitin varrelle ei tarvita pitkospuurakenteita, mikä helpottaa reitin huoltamista jatkossa ja vähentää liukastumisen vaaraa kosteilla ja kylmillä säillä. Nykyinen Haukanniemen polku-ura (kuva 55) on paikoin hyvin kurainen, ja parempi pintamateriaali polulla hyödyttää tasapuolisesti kaikkia käyttäjäryhmiä.

KUVA 50. Luontopolun paluureittiä Isolta männyltä eteenpäin. Tavoitteena on tällä välillä kapeampi, 1,5 metrin levyinen esteetön reitti, jotta puusto voidaan pitää mahdollisimman luonnontilaisena.

Uutta, raivattavaa polku-uraa (kuvat 51 ja 52) tulee aivan nuotiopaikan luokse noin 85 metriä, koska nykyisiä polkuja pitkin ei ole mahdollista saada tarpeeksi tasaista reittiä nuotiopaikalle asti. Uuden uran tieltä joudutaan kaatamaan muutama pieni pihlajantaimi ja yksi läpimitaltaan alle kymmensenttinen tuomi, mutta varttuneeseen puustoon ei tarvitse kajota, kun polku tehdään mutkittelemaan varttuneiden puiden välistä. Kaadetut puut jätetään lahoppuiksi alueelle. Paluureitin istutuskuusikkokuvion osuudella, jossa polku ei ole

enää luonnonsuojelualueella, voidaan tarvittaessa myös kaataa polun reunalta puita riittävän leveyden aikaansaamiseksi. Muilta osin puuston ja pensaikon raivaustarvetta on lähinnä pellon reunassa, jossa raivausta tehdään säännöllisesti peltokäytön takia ja jossa ei olla perustetulla luonnonsuojelualueella.

KUVAT 51 ja 52. Uutta polku-uraa tarvitaan ennen nuotiopaikkaa. Pensaskerroksessa on paikoin raivaustarvetta uuden polun alle jäävällä osuudella, mutta kaikki isommat puut säästetään.

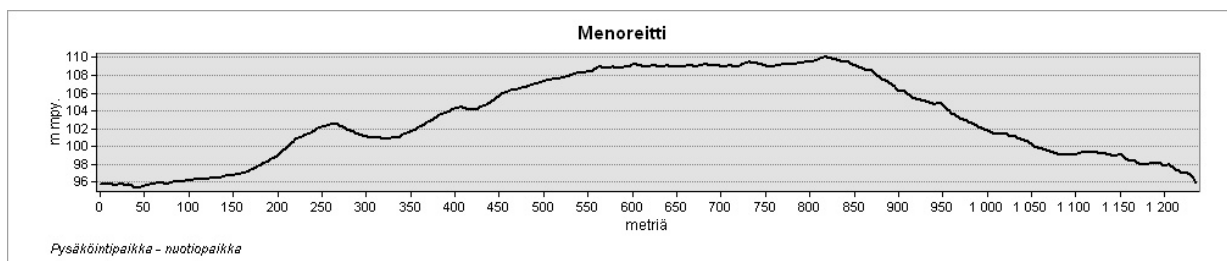
Esteettömäksi kunnostettavan reitin (kuvio 25) pituus pysäköintipaikalta nuotiopaikalle on yhteensä noin 1250 metriä, pysäköintipaikalta esteettömälle WC:lle ja pöytäryhmälle noin 450 metriä. Kokonaisuudessaan esteetöntä reittiä on suunnitelmassa noin 1570 metriä, josta lenkinä kuljettaessa pysäköintipaikalta niemen kärkeen ja paluureittiä takaisin pysäköintipaikalle tulee yhteensä noin 2,6 kilometrin matka. Taukopaikkojen välimatka on läntistä menoreittiä noin 800 metriä ja itäistä paluureittiä noin 900 metriä. Esteettömän luontopolun reitistä noin 400 metriä on perustetun luonnonsuojelualan sisäpuolella.

KUVIO 25. Esteettömän luontopolun reitin toimenpiteet ja reittiosuuksien leveydet.

Esteettömän luontopolun nykytilan osalta tehtiin reittiprofiilitarkastelu ArcGIS-ohjelmalla korkeusmallia hyväksi käyttäen (kuvio 26). Luontopolku on sekä lähtöpisteeltään että niemien kärjen nuotiopaikalla noin 96 metriä merenpinnan yläpuolella. Korkeimmalla kohdalla polku käy hiukan yli 110 metrin korkeudella merenpinnasta, eli pystysuunnassa polulla on korkeusvaihtelua reilut neljä metriä. Koko polkureitin mitalta tarkasteltuna 5 %:n pituuskaltevuus ei esteettömällä luontopolulla ylitä, mutta koska reitillä ei ole tasaisia kohtia levähtämistä varten 50 metrin välein vaan nousut ja laskut ovat maastonmuodoista johtuen useiden satojen metrien pituisia, luontopolku merkitään opaskartoille ja verkkosivuille vaativan pyörätuolireitin symbolilla (kuva 53). Silloin käyttäjä osaa varautua mahdolliseen avustajan tarpeeseen.

KUVIO 26. Esteettömän luontopolun korkeusprofiili Haukanniemen tyven pysäköintipaikalta niemen kärjen nuotiopaikalle läntistä reittiä pitkin.

KUVA 53. Vaativan pyörätuolireitin symboli (Helsinki 2019a)

KUVA 54. Kivituhkapintainen esteetön luontopolku Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa. Kivituhkapinta kestää kulutusta ja sulautuu melko mukavasti maastoon.

KUVA 55. Nykyinen Haukanniemen polku-ura on paikoin hyvin kurainen. Parempi pintamateriaali polulla hyödyttää tasapuolisesti kaikkia käyttäjäryhmiä.

6.2.3 Muu polkuverkosto

Jo nykyisellään suhteellisen helppokulkuisia polkuja, jotka eivät kuitenkaan täytä pinnoituksen puolesta esteettömyyskriteereitä, on Haukanniemessä kahta puolta niemeä pellon reunoja myötäillen (kuvio 27). Tässä suunnitelmassa niitä ei valittu esteettömäksi reitiksi kunnostettaviksi osiksi, koska kyselyssä toivottiin esteettömältä reitiltä erityisesti metsäistä tunnelmaa ja nämä reitit kulkevat etupäässä avoimessa peltomaisemassa. Pellon reunoja kulkevia polkuja (kuvio 27) voidaan kuitenkin hyödyntää vaihtoehtoisina reiteinä kävelyyn, polkujuoksuun ja maastopyöräilyyn ja ohjata osa kulkijoista näille reiteille, kun ne nimitään vaihtoehtoisina reiteinä opaskartoille.

Haastavampaa, kivikkoista ja juurakkoista polkua kaipaaville jää ”luonnontilaan” myös Haukanniemen länsirannan polku, joka lähtee luoteeseen melkein niemen tyveltä. Niemen keskellä olevan metsikön läpi kulkeva polku nimettiin tässä suunnitelmassa *Viidakkopoluksi*. Viidakkopolun polku-uran kunnostaminen esteettömäksi katsottiin liian haastavaksi maaston takia, etenkin kun polku kulkee luonnonsuojelualueella, jonka maaperään ja puustoon ei saa rauhoitus päätöksen mukaan koskea. Viidakkopolulla on paljon isoja kiviä ja kosteampi kohta, johon olisi tarvittu huoltoa vaativa pitkospuurakenne, ja yksi suhteellisen jyrkkä lasku, joka olisi vaatinut laajahkon ramppirakennelman. Polku jätettiin tässä suunnitelmassa luonnontilaan myös kyselyssä esiin tulleiden lukuisten asukastoiveiden takia.

Haukanniemen kulultaan vaativammille poluille ei tehdä mitään rakenteita, luontopolkuras-
teja eikä penkkejä, jotta niillä voi kaikessa rauhassa kokea olevansa koskemattomassa
luonnossa. Vaativampia polkuja ei merkitä maastoon maalimerkeillä, mutta risteyskohtiin
voidaan laittaa niille ohjaavia opaskylttejä.

KUVIO 27. Kartta Haukanniemen pääreitistöstä ja esteettömän luontopolun rakenteista.

6.2.4 Levähdyspaikat, käymälä ja penkit

Haukanniemen nuotiopaikka

Haukanniemen pohjoiskärjessä on ollut vuosikymmeniä vaatimaton nuotiopaikka (kuva 56), ja sen lisäksi alueelle on syntynyt ajan mittaan epävirallisia nuotiokehiä, etupäässä ranta-alueille. Epävirallisia nuotiopaikkoja on purettu pois alueelta kesällä 2019. Nuotiopaikka oli ehdottomasti suosituin toive Haukanniemen kyselyssä. Sitä toivoi alueelle kaksi kolmasosaa esteettömän luontopolun pysähtymispaikkoja ja rakenteita koskevaan kysymykseen vastanneista. Lisää nuotiopaikkoja toivottiin myös vastauksissa kohdassa, johon sai jättää muita kommentteja Jyväskylän luontopoluista. Nuotiopaikalta toivottiin myös saateensuojaa sekä puuhuoltoa. Koska Haukanniemen kärki on luonnonsuojelualuetta, nuotiopaikan sijainnille ei ollut oikeastaan muuta vaihtoehtoa suojelualueella kuin nykyinen nuotiopaikka, joka on ainoa rauhoituspäätöksessä sallittu kohta tulentekoon.

Koska Haukanniemen kärki on kuitenkin melko ahdas eikä sinne voi tehdä luonnonsuojelualan läpi autolla ajettavaa huoltotietä eikä niemen kärkeen mahdu useita rakennelmia, ehdotetaan puuhuolto järjestettäväksi ensisijaisesti nykyisellä omatoimisen puuhuollon periaatteella, johon Haukanniemessä on jo vuosikymmeniä totuttu. Kyselyssä puuhuoltoa alueelle toivottiin vain 16 vastauksessa, kun nuotiopaikkaa toivottiin 130 vastauksessa. Toinen vaihtoehto on sijoittaa erillinen, esteettömyysnormit täyttävä puuvaja luontopolun varrelle pellon pohjoisreunaan, johon puuhuolto puuvajaan voidaan kuljettaa kulkematta luonnonsuojelualueella. Nuotiopaikan ja puuvajan välinen etäisyys (kantomatka) säästää myös polttopuuta, ja vastaava järjestely on käytössä monilla retkeilyalueilla. Kolmas vaihtoehto on rakentaa alueelle kaasukäyttöinen grilli, jolloin polttopuuta ei tarvitse kuljettaa alueelle ollenkaan. Tunnelmaltaan kaasugrilli ei kuitenkaan vastaa nuotiotulta.

Esteettömyysmielessä retkeilijöiden omatoiminen puuhuolto tai puuvajan sijainti suhteellisen kaukana nuotiopaikasta on ymmärrettävästi ongelmallista ja vaatii hyvää tiedotusta alueelle tuleville etukäteen, avustajan käyttöä tai avuliasta asennetta toisilta retkeilijöiltä. Ratkaisun toimivuutta voidaan arvioida myöhemmin ja tarvittaessa muuttaa käytäntöjä. Jos siltayhteys tulevaisuudessa toteutuu Haukanniemen pohjoispäähän, puuhuollolle voidaan miettiä myös pohjoisen suunnasta kävijöitä paremmin palveleva vaihtoehto, jos puuhuolto alueelle järjestetään. Nykyisellään kaikki maitse Haukanniemeen saapuvat tulevat alueelle etelästä niemen tyveltä; talvisin Haukanniemen nuotiopaikka on myös Tuomiojärven jäällä hiihtävien käytössä.

KUVA 56. Maisema Tuomiojärvelle nuotiopaikalta.

Nuotiopaikka, jonka aluskasvillisuus on tällä hetkellä kulunut kauttaaltaan pois, pohjustetaan ja päällystetään vastaavalla tavalla pyörätuolilla kuljettavaksi kivituhkalla kuin esteettön reittikin. Vaihtoehtoisesti katoksen sisäpuolelle voidaan tehdä tasainen laatoitus. Päällystys tehdään pari metriä nuotiokatosta leveämmäksi. Nuotiopaikalle rakennetaan maahan perustettavien pylväiden varaan pyöreä (halkaisijaltaan noin 5 m) tai nelikulmainen (3,5 m x 3,5 m) katos, jossa on keskellä nuotiopaikka ja tulisijan vaatima aukko katossa. Esimerkkikuvia katoksen tyypistä on esitetty kuvissa 85 ja 86. Katokseen rakennetaan erikorkuisia penkkejä (45, 50 ja 55 cm) siten, että tilaa jää hyvin tulla myös pyörätuolilla nuotion äärelle eri puolilta tuulen suunnasta riippuen saamatta savuja silmilleen. Ainakin osaan penkeistä tehdään selkänojat ja myös käsinojat helpottamaan ylösnousua. Lisäksi nuotiopaikalle voidaan tuoda erikorkuisia puupöllejä istuimiksi ja ämpäri sammutusvettä varten. Nuotiokatokseen ei rakenneta umpiseiniä, jotta maisemaa voi ihailia joka suuntaan ja jotta niemen kärkeen tullessaan näkee esteettä koko nuotiopaikalle. Näkyvyys lisää turvallisuutta ja vähentää häiriökäyttäytymistä. Avomallinen katos ehkäisee myös nuotiopaikan seinien töhrimistä, kun seinäpintaa töhrittäväksi ei juuri ole, sekä nuotiopaikan nurkkiin kertyviä roskia, kun katoksessa ei ole nurkkia, joihin jätettäisiin roskia ja tarvikkeita seuraavia kävijöitä odottamaan. Katokseen rakennetaan pöytätaiso ruoanlaittoa ja ateriointia helpottamaan. Tason äärelle tulee päästä esteettä pyörätuolilla. Esimerkkejä katosmalleista on esitetty kuvissa 57 ja 58.

Nuotiopaikalle ei rakenneta roska-astioita, koska Jyväskylä on siirtynyt roskattoman retkeilyn kulttuuriin syksyllä 2018, vaan jokainen retkeilijä vie itse luonnosta pois kaiken sinne tuomansa ja lajittelee jätteet kotonaan asianmukaisesti. Nuotiopaikan opastaulussa (opastaulusta tarkemmin 6.3.1) muistutetaan roskattoman retkeilyn periaatteesta.

KUVA 57. Esimerkkikuvat kuusikulmaisesta nuotiokatoksesta, jossa on penkit (Piresma 2019). Toisin kuin kuvissa, penkkeihin on esteettömyyden kannalta hyvä tehdä selkä- ja käsinojat.

KUVA 58. Metsähallituksen avomallinen nuotiopaikka. Pöytätaaso helpottaa ruoanlaittoa, mutta selkä- ja käsinojattomat penkit eivät ole parhaat mahdolliset esteettömyyden kannalta (Metsähallitus 2019f).

Pellonreunan taukopaikka

Toinen – tai kulkusuunnassa ensimmäinen – luontopolun levähdyspaikka sijoitetaan pellon reunaan metsikön eteläkärkeen, luonnonsuojelualueen ulkopuolelle polkujen risteyskohtaan. Se palvelee niitä retkeilijöitä, jotka haluavat pitää tauon avoimessa ja aurinkoisessa paikassa peltomaisemissa, sekä myös niitä retkeilijöitä, joille matka pysäköintialueelta niemen kärkeen asti on liian pitkä. Etäisyys Pellonreunan taukopaikalle on pysäköintialueelta noin 450 metriä. Nykyään taukopaikalla ei ole mitään retkeilyrakenteita, ainoastaan avoin, heinää kasvava joutomaakenttä.

Taukopaikan pohjustus tehdään vastaavasti kivituhkalla samoin kuin nuotiopaikallakin, jotta alueella pystyy liikkumaan sujuvasti myös pyörätuolilla. Pöytäryhmä tehdään siten, että pyörätuolillakin pääsee pöydän äärelle eli joko pöytälevy on sen verran pitempi, että pyörätuolilla pääsee sen alle tai pöydän jalka on pöydän keskellä (kuva 59). Penkit tehdään irti pöydästä ja keskenään erikorkuisiksi (45–55 cm). Penkkeihin tehdään ainakin pöydän toiselle puolelle selkänoja ja käsinojat. Pöytäryhmän lisäksi Pellonreunan levähdyspaikkaan sijoitetaan myös muutama kekseliäämpi loikoilupaikka, kuten aurinkotuolityyppinen kaluste (kuva 60) ja riippumattoteline (kuva 61), joita toivottiin asukaskyselyssä. Riippumattotelineen yhteyteen on hyvä kirjoittaa ohje, että se on tarkoitettu oman riippumaton kiinnittämiseen rauhallista oleskelua varten eikä lasten leikkivälineeksi.

KUVA 59. Esimerkki pöytä-penkkiryhmästä. Säänkestävästä lehtikuusesta valmistettu Agora-pöytäryhmä on esimerkki hyvästä esteettömästä ratkaisusta, jossa pöydän molempiin päihin pääsee pyörätuolilla ja toinen penkeistä on varustettu selkä- ja käsinojilla. (Kompan 2019)

KUVA 60. Yksinkertainen aurinkotuoli soveltuu hyvin rennompaan luonnosta nautiskeluun (kuva Strömsö 2019).

KUVA 61. Esimerkki yksinkertaisesta puurakenteisesta riippukeinutelineestä, joka sopii maahan kiinnitettynä myös luonnonympäristöön taukopaikalle (kuva Loiko 2019).

Käymälä

Pellonreunan levähdyspaikan yhteyteen rakennetaan esteetön kompostikäymälä (kuva 62) levähdyspaikan eteläpuolisen ”pellonreunapusikon” puolelle (kuva 63), jolloin käymälä maastoutuu puiden taakse kaukomaisemassa. Käymälärakennuksesta tehdään mahdollisimman hyvin maastoon sulautuva, puurakenteinen ja huomiota herättämätön. Käymälän seinät maalataan sisäpuolelta valkoisiksi, jotta se on mahdollisimman valoisa myös heikoknäköisille käyttäjille. Ikkuna on myös hyvä luonnonvalon lisä käymälässä. Käymälän ulkomitat ovat noin 2,6 x 2,8 metriä, ja WC-istuimen molemmille puolille asennetaan ylösnostettavat tukikaiteet. Istuimen etäisyys takaseinästä on 30 cm, ja WC-istuimen molemmille puolille tulee jäädä vähintään 80 cm tilaa, jotta pyörätuolista pääsee molemmilta puolilta WC-istuimelle. Istuimen eteen tarvitaan halkaisijaltaan 150 senttimetrin kokoinen tila pyörätuolilla kääntymistä varten. Käymälä rakennetaan esimerkiksi Metsähallituksen retkeilyrakenteiden piirustuskokoelman ohjeilla (Metsähallitus 2019f). Erityistä huomiota kiinnitetään rakentamisessa siihen, että pienetkin yksityiskohdat palvelevat esteettömyyttä ja ovat helppokäyttöisiä: oven kahvat, haat ja luiskat ovat toimivia ja helppokäyttöisiä myös pyörätuolista ja heikommillakin käsivoimilla ja koukut ovat riittävän alhaalla. Oven

sisäpuolen kahvana käytetään (myös) vaakavedintä, ei pelkkää oven hakaa. Käymälälle johtavaan luiskaan tehdään käsijohteet molemmille puolille. WC-paperihuollossa voidaan käyttää käymälän huoltotarpeen vähentämiseksi kansallispuistoissa laajalti käytössä olevaa tapaa, jossa retkeilijä tuo omat WC-paperit mukanaan. Tämä tieto kirjoitetaan myös kohteen verkkosivuille ja mahdolliseen esitteeseen. WC-istuimen viereen tehdään kuivi-keastia, joka ei estä istuimen käyttöä. Väliaikaisena ratkaisuna ennen puurakenteisen käymälän valmistumista voidaan käyttää siirrettävää esteetöntä käymälää.

KUVA 62. Esteetön käymälä Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa. Istuimen molemmin puolin on taittuvat käsinojat, ja siirtymistä pyörätuolista istuimelle helpottaa myös katosta roikkuva tukikahva.

KUVA 63. Käymälän suunniteltu paikka on Pellonreunan taukopaikan läheisyydessä, kaukomaisemassa pellonreunametsikön suojassa.

Penkit

Esteettömälle reitille rakennetaan kiinteitä, maahan perustettuja puisia penkkejä yhteensä 9 kappaletta keskimäärin 150 metrin välein vaihteluvälin ollessa noin 85–230 metriä. (kuvio 28). Alkumatkasta Pellonreunan levähdyspaikalle penkkejä sijoitetaan vähän tiheämmin kuin loppumatkasta nuotiopaikalle. Pisin penkkien väli, noin 230 metriä, muodostuu

nuotiopaikalta paluulengin ensimmäiselle penkille. Reitin varren lisäksi istumapaikkoja on molemmissa taukopaikoissa. Osa penkeistä sijoitetaan polkujen risteyskohtiin, jotta palvelevat mahdollisimman hyvin myös muuta kuin esteetöntä reittiä käyttäviä kulkijoita (kuva 92).

Penkit perustetaan kiinteinä kulkureitin sivuun, jotta ne eivät estä kulkua esteettömällä reitillä ja jotta niitä ei niitä siirrellä ilkevaltaisesti paikasta toiseen. Näin penkkejä tarvitsevat käyttäjät voivat luottaa penkkien olevan aina käytettävissä samoissa kohdissa reitin varrella. Penkkeihin tehdään selkänöjä ja käsinojat. Samassa penkkikokonaisuudessa voi olla myös erikorkuisia istumavaihtoehtoja (45–55 cm). Jokaisen penkin viereen tehdään myös kivituhkalla päällystetty alue, johon pääsee reitin sivuun pyörätuolilla tai lastenratilla. Penkit voidaan rakentaa halkaistuista pölleistä, laudoista tai kierrätyspuutavarasta tai hankkia valmiina tai kierrätettyinä ulkokalusteina. Haukanniemen luonnolliseen miljööseen puupintaiset penkit soveltuvat parhaiten. Esimerkkejä penkeistä on esitetty kuvissa 64-65.

KUVIO 28. Penkkien sijoituspaikat esteettömällä luontopolulla ja suhteessa koko polkuverkostoon.

KUVAT 64 ja 65. Esimerkkejä penkkimalleista. Selkänoja voidaan tehdä penkkiin myös osittain, mikä lisää vaihtoehtoja penkin käyttöön.

Rastitaulut

Rastitaulujen aiheiksi Haukanniemestä valittiin muutamia aihepiirejä kyselyn toiveiden mukaisesti. Alueen kasvillisuudesta esitellään kolme paikallista puulajia, sillä tieto alueen luonnosta oli toivotuin rastitaulujen aihepiiri. Puut ovat helppoja hahmottaa, pysyvät paikallaan ja säilyvät paikalla vuosikymmeniä, jolloin rastitaulut eivät helposti vanhennu. Haukanniemen vanhat, komeat ylispuumännyt ovat myös yksi alueen rakkaimmista nähtävyyksistä (kuva 66). Puut kestävät koskettamista, jolloin niihin pääsee tutustumaan myös kosketusaistilla, ja ne ovat havaittavissa myös talvikaudella toisin kuin monet ruohovartistet kasvit. Haukanniemen eläimistöstä rastitaulun aiheeksi valittiin liito-orava, joka on Haukanniemen ympärivuotinen asukas. Jyväskylän kaupunki on parhaillaan mukana Liito-orava-LIFE-hankkeessa, jonka yhtenä tavoitteena on tuoda kuntalaisille monin tavoin tutuksi liito-oravan elintapoja ja elinympäristöä kaupunkiympäristössä (Jyväskylä 2019h).

Toiseksi suosituin aihepiiri luontopolun sisältötoiveissa oli tieto alueen historiasta. Historia-tietoa esitellään kahdessa rastitaulussa, joista toinen on varattu Haukanniemen omalle historialle ja toinen Pellonreunan levähdyspaikalta hyvin avautuvalle Laajavuoren maisemalle ja historialle. Lisäksi Nuotiopaikan opastaulussa kerrotaan alueella aikanaan olleesta kalamajasta. Haukanniemen historiatauluun voidaan laittaa myös vanha kartta alueesta.

Maastoon vietävät rastitaulut kirjoitetaan selkokielellä. Ohjeita ja neuvontaa selkokielen käyttöön löytyy tarvittaessa Selkokeskuksesta. Rastitauluista tehdään myös Citynomadi-reitti vastaavasti kuin Tourujoen luontopolusta ja Kehä Vihreästä on jo tehty (Citynomadi 2019). Rastitaulujen tietosisältöä voidaan haluttaessa laajentaa sähköisessä Citynomadi-opastuksessa. Siellä yhtä rastia kohden voidaan esittää maastoon vietävää taulua enemmän sisältöä ja myös ääni- ja videomateriaalia.

Omatoimisten luontoon tutustujien tai Haukanniemen luontoa opetuskäyttöön käyttävien materiaaliksi voidaan lisäksi laatia esimerkiksi ”bongauslista” Haukanniemen kaikista puu- ja pensaslajeista ja eri tarkoituksiin kohdennettuja muita ympäristökasvatusmateriaaleja. Puu- ja pensaslista voidaan liittää joko verkkosivuilta ladattavan kartan kääntöpuolelle tai omaksi pdf-tiedostokseen. Vastaavasti voidaan tehdä metsätyypilistoja.

Rastitaulujen sijainti on esitetty kuviossa 29. Rastitaulujen aiheet:

1. Haukanniemen historia (tauluun vanha kartta tai kuva alueesta)
2. Laajavuoren maisema (voi olla osana Pellonreunan taukopaikan opastaulua)
3. Iso raita
4. Liito-orava (rastitaulu voidaan tehdä osana Liito-orava-LIFE-hanketta)
5. Haaparyhmä
6. Iso mänty

KUVIO 29. Rastitaulujen paikat ja aiheet.

KUVA 66. Haukanniemen isot ylispuumännynyt ovat yksi paikan rakastetuimmista nähtävyyksistä. Tämä Iso mänty valittiin luontopolun rastikohteeksi ja myös viitoituksen maa-merkiksi.

6.3 Opastus

6.3.1 Maasto-opastus

Opastuskatos

Peltotien ja rannan kävelytien risteykseen sijoitetaan penkillinen opastuskatos, jonka sisäpuolella on opaskartta Haukanniemestä ja tietoa alueesta ja alueella toimimisesta (esim. koirien kiinnipitokielto, roskaton retkeily). Katos tarjoaa levähdyspaikan Haukanniemestä palaaville retkeilijöille ja antaa suojaa paluukyytien odottajille. Esimerkki opastuskatosta on esitetty kuvassa 67.

Katoksen viereen sijoitetaan pyöräteline, koska monet Haukanniemeen tulijat haluavat vaihtaa pyöräilyä kävelyyn niemen tyvellä ja pyöräily esteettömällä luontopolulla aiheuttaa tarpeettomia vaaratilanteita. Pyöräteline palvelee samalla myös soutuvenesatamaa. Jyväskylään parhaillaan suunniteltavien kaupunkipyöräiden yksi kaupunkipyöräasema voisi myös palvella Haukanniemeä ja lisätä turistien kiinnostusta Haukanniemeen, jos yksi asemista sijoitettaisiin Wilhelm Schildtin kadun pään läheisyyteen. Tavoitteena on saada kaupunkipyörät Jyväskylään kesällä 2020 (Jyväskylä 2019f).

KUVA 67. Opastuskatos Etelä-Konneveden kansallispuistossa (ote kuvasta: Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry 2019). Jo yksinkertainen poikkilautakin antaa mahdollisuuden istumiseen ja repun laskemiseen laudalle opastaulujen lukemisen ajaksi.

Opastaulut

Alueelle sijoitetaan kolme isompaa opastaulua: yksi lähtöpisteen katokseen ja yksi kummallekin taukopaikalle. Opastaulujen tekstit kirjoitetaan selkokielellä, ja tekstin sävyn on hyvä olla opastava eikä kieltopainotteinen. Opastaulut sijoitetaan 1,15–1,6 metrin korkeuteen ja ne lisätään myös alueen verkkosivuille saavutettavuusdirektiivin edellyttämässä muodossa. Opastaulu tehdään heijastamattomasta materiaalista. Opastaulut kannattaa tehdä kaksiosaisiksi siten, että alaosaan tulevat yhteystiedot voidaan tarvittaessa uusia koko taulua vaihtamatta. Opastaulut suojataan valmistusvaiheessa graffitinsuojalaminalla.

Opastuskatoksen opastaulun sisältö:

- hätätiedot
- tervetulotoivotus ja lyhyt johdatus siitä, mitä Haukanniemessä on retkeilijälle tarjolla
- reittikartta, jossa mainittu välimatkat, taukopaikat sekä penkkien, käymälän ja rasti-
taulujen sijainnit, esteetön reitti ja vaihtoehtoiset reitit, olet tässä -sijainti
- tieto esteettömän luontopolun merkintätavasta (viitat, maalimerkit), maininta siitä, että ranta- ja peltopolkuja ei ole viitoitettu maastoon
- muistutus koirien kiinnipidosta alueella
- muistutus roskattomasta retkeilystä
- muistutus erilaisten retkeilijöiden huomioon ottamisesta, erityisesti maastopyöräilijöille ja nopeammin liikkuville käyttäjille
- kartta, josta näkyvät lähiseudulla sijaitsevat Rautpohjanlahden lintutorni ja Eero-
lanlahden lintulava etäisyyksineen
- palautekanavan yhteystiedot

Nuotiopaikan opastaulun sisältö:

- paikan nimi (Haukanniemen nuotiopaikka)
- hätätiedot
- muistutus roskattomasta retkeilystä
- muistutus tulentekokiellosta metsäpalovaroituksen aikaan
- tietoa niemen kärjessä aikanaan sijainneesta kalamajasta
- reittikartta, jossa mainittu välimatkat, taukopaikat sekä penkkien, käymälän ja rasti-
taulujen sijainnit, esteetön reitti ja vaihtoehtoiset reitit, olet tässä -sijainti
- palautekanavan yhteystiedot

Pellonreunan taukopaikan opastaulun sisältö:

- paikan nimi (Pellonreunan taukopaikka)
- hätätilanteiden info (koordinaatit, yleinen hätänumero)
- muistutus roskattomasta retkeilystä
- muistutus koirien kiinnipitokiellosta, erityisesti pellolla lintujen pesimäaikaan
- reittikartta, jossa mainittu välimatkat, taukopaikat sekä penkkien, käymälän ja rasti-
taulujen sijainnit, esteetön reitti ja vaihtoehtoiset reitit, olet tässä -sijainti
- palautekanavan yhteystiedot
- opastauluun voidaan tarvittaessa yhdistää myös luontopolun rastitaulu ”Laajavuoren maisema”

Viitat ja maalimerkit

Jyväskylän luontopoluilla jo tutuksi tullutta keltaista maalimerkintää tulee käyttää yhdenmukaisuuden vuoksi myös Haukanniemen esteettömällä luontopolulla (kuva 68). Luontopolku merkitään maalimerkein molempiin suuntiin, koska polulla ei ole varsinaista kulkusuuntaa ja käyttäjät voivat tulla luontopolun osuudelle eri suunnista myös muilta niemen poluilta. Näyttävimpiin puuyksilöihin maalimerkkejä ei laiteta. Seuraavan maalimerkin tulisi aina näkyä edelliseltä merkiltä, jotta kulkijalla säilyisi turvallinen olo polulla. Muita niemen polkuja ei merkitä minkään värisillä maalimerkeillä.

Viitoja (kuva 69) luontopolun varrelle sijoitetaan polkujen risteyksiin siten, että kulkija tulee opastetuksi ilman eksymisvaaraa luontopolun taukopaikkojen välisellä osuudella ja myös luontopolun rinnakkaisreittinä kulkevalla Viidakkopolulla. Viitoitus suunnitelma on esitetty kuviossa 30. Tekstit kaiverretaan puisiin viitoihin, jolloin ne ovat luettavissa myös koskettamalla. Taukopaikkojen lisäksi viitoilla opastetaan Isolle männylle, joka on Haukan-

niemen tärkeä nähtävyysskohte. Osaan viitoista kirjoitetaan myös välimatkat opastettavaan kohteeseen kuvion 30 mukaisesti. Viittoja 4 ja 14 lukuun ottamatta kaikkiin viittoihin merkitään myös vaativan pyörätuolireitin tunnus (kuva 53).

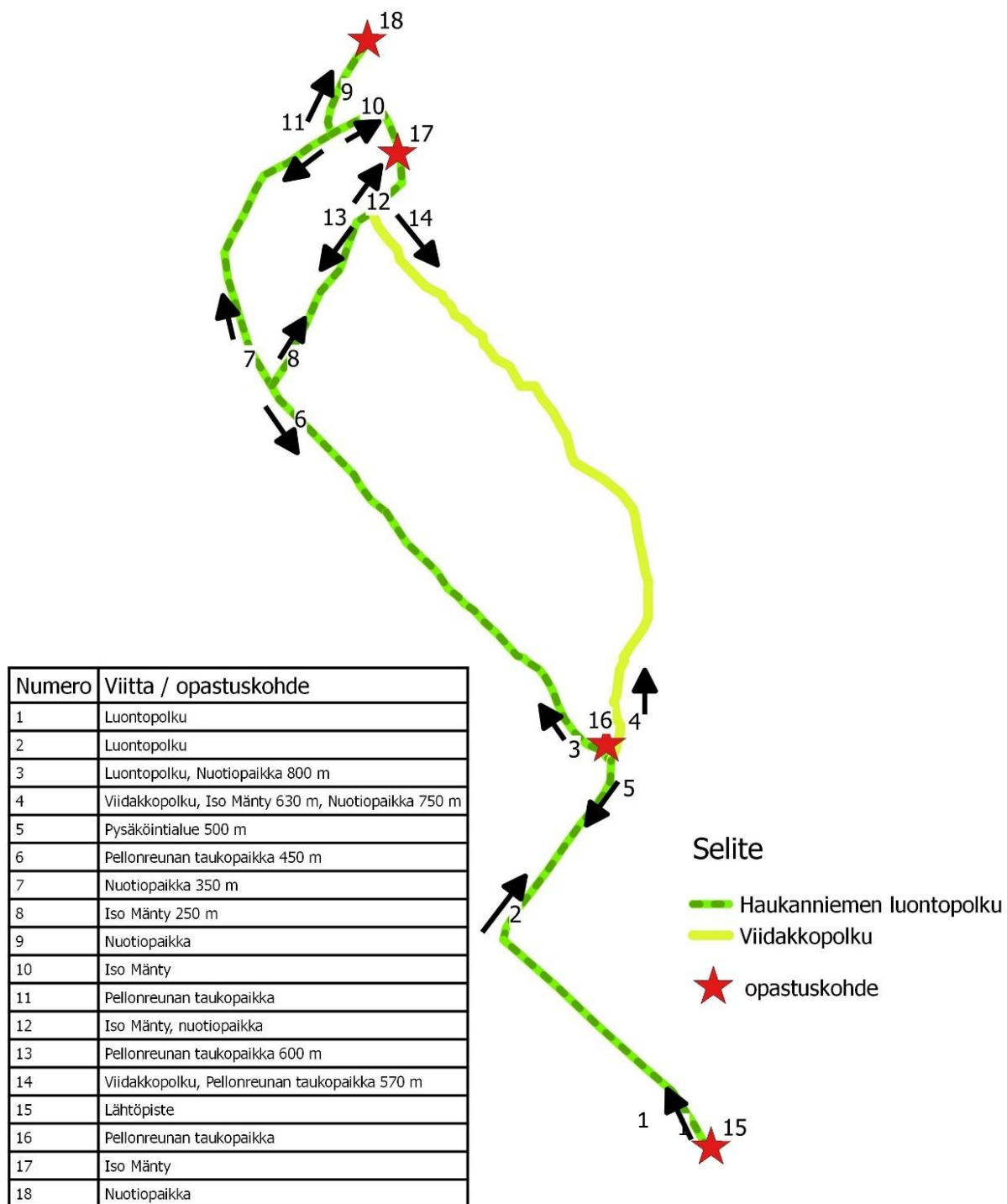
Muita ranta- ja pellonreunapolkuja ei viitoiteta, jottei niemestä muodostu sekavaa viittavii-dakkoa. Rantaa pitkin ja pellon laita kulkevilla poluilla eksymisen vaara on vähäinen, ja ne soveltuvat retkeläisille, jotka eivät tarvitse jatkuvaa opastusta Haukanniemessä liikkumiseen.

KUVA 68. Kaiverrettu teksti polkuviitassa on myös tunnusteltavissa, ja se säilyttää hyvin luettavuutensa säiden armoilla.

KUVA 69. Keltainen maalimerkintä puissa on todettu toimivaksi merkintätavaksi Jyväskylän luontopoluilla.

KUVIO 30. Viitoitussuunnitelma. Viitat 1–14 sijoitetaan risteyskohtiin. Numeroilla 15–18 on esitetty kohteet, joihin viitat opastavat.

6.3.2 Sähköinen opastus

Haukanniemen esteettömälle luontopolulle luodaan oma verkkosivunsa vastaavasti kuin muillekin kaupungin luontopoluille. Linkitys sivulle tehdään myös luonnonsuojelusivuilta, joilla on jo olemassa Haukanniemen luonnonsuojelualuetta esittelevä verkkosivu. Verkkosivulle laitetaan luontotietojen lisäksi mahdollisimman tarkka kuvaus reitin vaativuudesta, pituudesta, levähdyspaikoista ja puuhuollosta aina käymälän WC-paperitilannetta myöten. Verkkosivuilla muistutetaan retkeilijöitä myös roskattoman retkeilyn periaatteista ja nuotipaikan oikeaoppisesta käytöstä. Mitä tarkempaa tietoa verkkosivuilla on kohteesta saatavilla, sitä paremmin esteettömyyttä tarvitsevat retkeilijät pystyvät etukäteen arvioimaan tarvitsemansa avuntarpeen ja soveltuuko reitti heidän tarpeisiinsa ja odotuksiinsa. Reittiä ja palveluita voidaan verkkosivuilla esitellä kuvien ja sanojen lisäksi myös videopätkillä. Verkkosivujen yhteydessä kannattaa myös vinkata käyttäjille vapaaehtoisista ympäristö- ja liikuntaluotseista (Jyväskylä 2019i), jotta mahdollisimman moni retkikaveria kaipaava löytäisi heidän palvelunsa.

Lisämateriaalina verkkosivuille voidaan lisätä esimerkiksi ympäristökasvatukseen soveltuvia harjoitteita tai tehdä linkkejä jo valmiisiin harjoitteisiin, esim. Kehä Vihreän harjoitepankkiin, jonka harjoitteet soveltuvat myös Haukanniemessä tehtäviksi (Jyväskylä 2019e).

Opastaulut ja muut mahdolliset kartat tallennetaan verkkosivujen yhteyteen saavutettavuusdirektiivin edellyttämässä muodossa niin, että pdf-kartat voidaan lukea ruudunlukuohjelmilla. Haukanniemen esteettömästä luontopolusta luodaan myös Citynomadi-ohjelmalla tuotettu mobiilireitti, johon voi tutustua sekä verkossa että mobiililaitteelta paikan päällä. Citynomadi-aineistoksi muunnetaan ainakin kaikki luontopolun rastitaulut, mutta sinne voi lisätä myös rastitauluja täydentävää materiaalia, kuvia, videoita ja erilaisia tehtäviä.

6.3.3 Esite

Jyväskylän ympäristönsuojelun Internet-sivuilla jokaisesta luontopolusta on pdf-muotoinen kartta, jonka voi tulostaa retkelle mukaan. Haukanniemen luontopolun karttaan voi lisätä tietoja alueesta kääntöpuolelle, jolloin kartasta tulee samalla alueen esite. Esite voidaan myös valmistaa taiteltavaksi esimerkiksi kolmeen osaan, jolloin liepeiden teksteissä voidaan kertoa kohteen perustietoja. Tulostettuna esitteellä voidaan tavoittaa Internetiä käyttämättömiä kaupunkilaisia ja ikäihmisiä, muun muassa läheisten palvelutalojen asukkaita.

6.4 Luvat

Natura 2000 -vaikutusten tarveharkinta

Uusia virkistyskäyttörakenteita ei ole osoitettu Naturaan rajoituville rannoille. Haukanniemen virkistyskäyttö on aktiivista jo nykyisin; uusi luontopolku ei tule merkittävästi lisäämään kävijämäärää, mutta ohjaa kulkua rantapoluilta enemmän Haukanniemen keskiosiin, kun keskiosan polkuverkoston kuljettavuutta parannetaan. Näin ollen haitallisia vaikutuksia Natura-alueen luontotyypeihin ei pitäisi ilmetä.

Luonnonsuojelualueella toimittaessa alueen rauhoituspäätös asettaa raamit toiminnalle. Rauhoituspäätökseen on määritelty nuotiopaikka ja esteettömän reitin ohjeellinen linjaus. Tätä suunnitelmaa tehtäessä on keskusteltu Keski-Suomen ELY-keskuksen Auvo Hamaruksen kanssa ja saatu alustava lupa nuotiokatoksen rakentamiselle nykyisen nuotiopaikan kohdalle (Hamarus 2019). Ennen rakentamista suunnitelma tulee vielä hyväksyttäväksi ELY:ssä.

Koska Haukanniemi on pääosin asemakaavoittamaton alue, sen metsäisillä osilla, joilla ei ole luonnonsuojelulain mukaista rauhoituspäätöstä, on voimassa metsälaki. Alueella ei ole tiedossa metsälain 10 §:n mukaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä, joita reittien parantaminen tai rakentaminen voisi heikentää.

Jyväskylän kaupungin rakennusjärjestyksen (Jyväskylä 2017) mukaan grillikatoksen ja käymälän rakentamiseen asemakaavan ulkopuolella tarvitaan rakennusjärjestyksen 7 §:n mukainen toimenpidelupa, jos grillikatos on kooltaan 10–20 neliometriä ja käymälä on kooltaan 4–10 neliometriä. Alarajaa pienemmät grillikatokset ja käymälät saa rakentaa ilman valvontatoimenpiteitä, ja ylärajaa suuremmat tarvitsevat toimenpideluvan. Suunnitelman mukaiset rakenteet mahtuvat ilmoitusmenettelyn piiriin, sillä esteettömän käymälän (2,6 m x 2,8 m) koko on noin 7,3 neliometriä, ja halkaisijaltaan 5 metrin grillikatos on pinta-alaltaan vajaat 20 neliometriä.

6.5 Esteettömyyden toteutumisen ja turvallisuuden seuranta

Luontopolun valmistuttua sille on syytä tehdä esteettömyyskartoitus, jolla varmistetaan toteutuneiden rakenteiden laatu esteettömyyden kannalta. Esteettömyystietokeskus ESKE pitää yllä valtakunnallista esteettömyyskartoittajarekisteriä (Invalidiliitto 2019).

Esteettömyyttä ja luontopolun asiakasturvallisuutta tarkastellaan myös kuluttajaturvallisuslain mukaisena omavalvontana, jonka tueksi laaditaan tarvittaessa turvallisuusasiakirja (Kuluttajaturvallisuslaki 2011/920 § 7). Rakenteiden kunnosta tulee huolehtia niin,

ettei niistä aiheudu vaaraa, joka uhkasi käyttäjien terveyttä tai turvallisuutta. Haukanniemen maastoissa varsinaisia luonnonmuodoista johtuvia vaaranpaikkoja, kuten jyrkäniteitä, ei ole, mutta esimerkiksi lahot puut voivat aiheuttaa uhkaa poluilla kulkijoille tai polun päällysteen kulumisen pyörätuolin käyttäjille. Säännöllisten tarkastuskierrosten lisäksi käyttäjien antamat palautteet ovat tärkeitä epäkohtien havaitsemisessa.

Verkkosivujen saavutettavuutta ja ajantasaisuutta pidetään jatkuvasti yllä osana kaupungin normaalia viestintää.

Käyttäjäkysely luontopolun käyttäjille voidaan järjestää esimerkiksi vuoden kuluttua luontopolun valmistumisesta. Verkkokyselyllä tavoitetaan helposti käyttäjiä, kuten ennakkokyselyssä huomattiin, mutta heitä voidaan myös haastatella paikan päällä tai pyytää kokemusasiantuntijoita paikalle kommentoimaan ja kehittämään luontopolkua ja sen esteettömyyttä. Luontopolun kävijämääriä voidaan myös seurata laskurilla.

Molempiin levähdyspisteisiin voidaan tarvittaessa rakentaa kameravalvonta ilkeävaltaa estämään. Kameravalvonta on käytössä Jyväskylässä mm. Kangasvuoren luontopolun laavulla Vuorilammella. Haukanniemessä kameravalvonnan haasteena on se, ettei Haukanniemessä ole sähköverkkoa ja valvontakameroiden täytyisi olla akkukäyttöisiä. Jos valvontakameroita asennetaan, niistä tulee tiedottaa käyttäjiä asianmukaisin opastein.

6.6 Ylläpito

Kaikki luontoon rakennettavat rakenteet ja luontopolut vaativat ylläpitoa, jotta ne säilyvät turvallisina ja kulkukelpoisina. Puurakenteiden uusiminen ja korjaaminen tulee yleensä eteen 5–10 vuoden kuluttua rakentamisesta. Kuivina pysyvät rakenteet, kuten katokset, kestävät luonnossa pitkospuita paremmin. Metsien rakenteesta ja luonnontilaistumisesta johtuen yleisin huoltotoimenpide Jyväskylän luontopoluilla on poluille kaatuneiden puiden raivaaminen. Esteettömällä luontopolulla polulle kaatuneiden puiden raivaaminen on ensisijaisen tärkeää tehdä ripeästi, koska kaatuneet puut voivat estää osalta kävijöistä polulla etenemisen kokonaan. Opasteiden ja rakenteiden töhriminen on myös kaupunkikohteilla ikävä kyllä tavallista. Vaikka se harvoin johtaa loukkaantumisiin tai vaaratilanteisiin, se heikentää merkittävästi luontokohteiden viihtyisyyttä ja voi johtaa myös eksymisiin, jos kartat ja opasteet on töhritty lukukelvottomiksi. Koska Haukanniemi rajoittuu saarimaisesti vesistöön, eksymistapauksissa pysytään kuitenkin rajallisella alueella, ja Haukanniemen isot peltoalueet vähentävät myös osaltaan eksymisen vaaraa.

Ylläpitolvastuut tulee sopia yksiselitteisesti ja selkeästi kaupungin toimialojen välillä, erityisesti ympäristönsuojelun, viherpalvelujen ja liikuntapalveluiden kesken, mutta ylläpitoa

voidaan jakaa sovitusti myös paikallisille toimijoille, kuten asukasyhdistykselle, tai kolmannen sektorin työllisyshankkeille, mistä on jo saatu Jyväskylässä kokemusta mm. Huhtasuon Vuorilammen laavun ylläpidosta.

TAULUKKO 1. Ylläpidon toimenpiteitä.

Toimenpide	Aikataulu
Poluille kaatuvien puiden raivaus	Tarvittaessa, tarve luultavasti vuosittainen. Alue on aktiivisesti retkeilty, joten palautetta esim. myrskyjen jälkeen tulee ylläpitoon suhteellisen nopeasti, kun yhteystiedot ovat alueen opastauluissa.
Polkujen kulumisen tarkkailu ja sorastus	Tarvittaessa, riippuu käytön määrästä ja laadusta
Puurakenteiden uusiminen	5–10 vuoden välein
Roskien siivous	Tarvittaessa
Opastaulujen ja rastitaulujen uusiminen	5–10 vuoden välein; jos ilkeä, useammin
Puuhuolto (jos järjestetään)	x kertaa vuodessa kulutuksen mukaan
Käymälän tarkistus ja kuivikkeen lisäys	Viikoittain
Käymälän tyhjennys imuautolla	x kertaa vuodessa, sopivat tyhjennysvälit määräytyvät käytön mukaan
Töhryjen poisto/päällemaalaus	Tarvittaessa
Internet-sivujen päivitys	Vuosittain ja aina kun merkittäviä muutoksia tulee
Valvontakameroiden huolto (jos käytössä)	Akkujen latausvälin mukaisesti
Turvallisuusasiakirjan päivitys, onnettomuuskirjanpito	Tarvittaessa
Poikkeustilanteista tiedottaminen	Tarvittaessa

6.7 Rakentamisen kustannusarvio

Uusien luontopolkujen rakentaminen on Keski-Suomessa perinteisesti ollut erilaisten kyläyhdistysten talkoohankkeiden, kuntien ja valtion työllisyshankkeiden ja jopa vankien kuntouttavan työtoiminnan varassa – toisin kuin vaikka uusien leikkipuistojen ja lähiliikuntapaikkojen rakentaminen. Esteettömän luontopolun rakentamisen kustannuksiin vaikuttaakin huomattavasti se, kilpailutetaanko rakenteiden teko yrittäjillä vai käytetäänkö työvoimana ns. kolmannen sektorin toimijoita. Materiaalikustannuksiin vaikuttaa myös se, otetaanko puutavara kaupungin omista metsistä esimerkiksi myrskytuhopuista, kuten esimerkiksi Kolmisoppisen laavua rakennettaessa kesällä 2019, vai otetaanko se puutavaraliikkeestä. Reittien rakentamisessa kustannuksia voidaan säästää käyttämällä neitseellisten materiaalien sijasta kierrätettyä hiekoitushiekkaa polkujen pohjustuksissa. Mahdollisesti rakennettavaa puuvajaa ja kameravalvontaa ei ole otettu mukaan rakentamisen kustannusarvioon, ei myöskään ylläpidon toistuvia kuluja. Opastaulujen, rastitaulujen, verkko-

sivujen ja Citynomadi-reitin sisällöntuotanto on luettu ympäristönsuojelusuunnittelijan virkatyöhön kuuluvaksi eikä ajattelu- ja suunnittelutyötä ole erikseen laskettu kustannusarvioon. Toki nämäkin työt voidaan tilata ulkopuolisena asiantuntijatyönä.

Tässä rakentamisen kustannusarviossa esitetyt kustannukset ovatkin vain karkeasti suuntaa antavia. Piresman (2019) kuvastohinta kuusikulmaiselle nuotiokatokselle (kuva 57) on 7740 euroa, kun Metsähallituksen (2019F) nuotiokatoksen (kuva 58) hinnaksi on esitetty 4800 euroa, josta työkustannuksia on 3100 euroa.

Metsähallituksen piirustuskokoelman laskemissa on käytetty 38 euron tuntipalkkaa. Jyväskylässä Puusta pitkälle -työllisyshankkeessa työntekijästä tilaajalta laskutettava summa on tänä vuonna ollut 20 euroa päivältä ja työnjohdon palkkakulut ovat menneet kokonaan hankkeen kuluista (Häkkinen 2019). Kun retkeilyrakenteiden hinnasta jopa kaksi kolmasosaa voi olla työkustannuksia, esteettömän luontopolun rakenteiden kokonaiskustannuksia saataisiin merkittävästi pienennettyä, jos työt teetettäisiin kolmannen sektorin hanke-työnä ja jos puutavarana käytettäisiin mahdollisuuksien mukaan kaupungin metsistä saatavaa puutavaraa. Taulukon 2 hinta-arviot on laskettu Metsähallituksen 38 euron tuntikorvauksella ja ostopuutavaralla.

TAULUKKO 2. Haukanniemen esteettömän luontopolun rakentamisen suuntaa-antavat kustannukset

Toimenpiteet ja rakenteet	€
Reitin ja levähdyspaikkojen pohjatyöt, sorastus ja kivituhkapinta	15 000
Opastuskatos	3500
Pysäköintiruutujen maalaus ja lisäkilpi	500
Pyöräteline	400
Nuotiokatos	4800
Esteetön käymälä	11 600
Penkit (9 kpl)	3250
Pöytä-penkkisetti	1350
Riippumattoteline	300
Auringonottopenkki	400
Opastaulut (3 kpl)	600
Viitat (14 kpl)	1400
Maalimerkit	400
Rastitaulut (6 kpl)	600
Esteettömyyskartoitus	1000
Yhteensä	45 100

7 PÄÄTELMÄT JA POHDINTA

7.1 Tutustumiskohteiden arviointi

Esteettömien luontopolkujen tutustumiskohteista yhdenkään suunnittelussa ei ollut varsinaisesti kuultu liikuntaesteisten ihmisten omia toiveita, vaan ne olivat syntyneet enemmänkin sattumalta – omatoimisesti ja hyvästä tahdosta tehdä esteettömiä reittejä – kuin tietoisien suunnittelun tuloksina.

Miljöön ja maiseman puolesta Muuramen kohde oli kaikkien urbaanein ja puistomaisin, ja reitti kulki paljon katuja ja kevyenliikenteen reittejä pitkin. Kokkolan ja Pieksämäen kohteet olivat leirikeskusten kupeissa. Pieksämäen kohteella noin puolet reitistä kulki rakennetun ympäristön liepeillä, ja noin puolella reitistä oli varsinaista metsän tuntua. Kokkolan Pieksämäkeä lyhyemmällä reitillä ruovikossa ja rantametsässä oli valtaosin tunne, että olisi luonnon keskellä, vaikka liikuttiinkin nuorisokeskuksen välittömässä läheisyydessä. Tämän tutkimuksen kyselyssä nousi vahvasti esille se, että esteetön luontopolku kulkisi ”oikeasti luonnossa”, vaihtelevissa maisemissa, olisi riittävän metsäinen eikä olisi liian rakennetun oloinen. Toiveet ovat hyvin ymmärrettäviä ottaen huomioon, miten niukasti pyörätuolille soveltuvia metsäreittejä nykyisellään Suomessa on olemassa. Kun liikuntaesteisten elämänpiiri on monesti liikuntaesteettömiä suppeampi ja luontoon lähtö vaatii enemmän selvittelyä, suunnittelua ja mahdollisesti myös avustajien ja kyytien varaamista, olisi toki toivottavaa, että kun luontoretelle lopulta päästään, reitit kulkisivat ”oikeassa luonnossa” eivätkä leirikeskusten tai terveystaseman takapihalla.

Materiaalivalintojen puolesta kaikki kolme reittiä olivat esteettömyysmielessä sopivia, mutta turvallisuusriskejä oli Muuramen Lippolengin katuosuudella ja Pieksämäen reitillä frisbeegolfradasta. Silmämääräisen arvion perusteella reiteistä ainoastaan Kokkolan reitti täyttää nykyisellään pintojen kaltevuuden osalta kokonaan esteettömän reitin kriteerit ja sekä Muuramen että Pieksämäen esteettömät reitit olisi pitänyt mäkisyyden takia luokitella vaativiksi esteettömiksi reiteiksi. Tästä tulisi olla etukäteistieto kohteen verkkosivuilla. Muuramen esteetön reitti oli lisäksi 25 prosenttia ilmoitettua pitempi. Pieksämäen reitin tiedoissa oli varoitettu reitin loppupään jyrkästä ylämäestä, mutta unohdettu mainita, että heti reitin alussa on myös huomattavan jyrkkä alamäki.

Harjulan levähdyspaikan pysäköintialue kannattaisi myös Pieksämäellä nostaa reitin vaihtoehtoisena tai jopa ensisijaisena lähtöpisteenä paremmin esiin ja mainita nimeltä verkkosivulla, jossa kerrotaan reitin alkupään hyvästä taukopaikasta. Liikuntaesteisille varattu pysäköintipaikka oli ainoastaan Kokkolan kohteessa. Tämän tutkimuksen kyselyssä pysä-

köintipaikkojen riittävyys ja esteettömyys nousi esille useissa vastauksissa. Koska kaikissa tutustumiskohteissa oli tilavat pysäköintialueet, joille saisi helposti varattua liikuntaesteisille tarkoitettuja pysäköintipaikkoja, niiden puuttuminen Muuramen ja Pieksämäen kohteista vaikuttaa lähinnä ajattelemattomuudelta.

Opastuksessa oli paljon parantamisen varaa erityisesti Muuramen kohteessa, jossa esteettömällä reitillä ei ollut käytännössä minkäänlaista viitoitusta tai opaskarttaa maastossa ja varsinaisen luontopolun viitat johdattivat maastossa aivan päinvastaiseen suuntaan. Pieksämäen kohteessa opastusta maastoon oli rakennettu runsaasti, mutta kartat ja viittojen tekstit olivat vaikeasti luettavissa eikä verkkosivuilta pystynyt tulostamaan karttaa mukaan. Kokkolan Villa Elban kauttaaltaan pitkospuurakenteisella silmukkalenkillä eksymisen vaaraa ei käytännössä ollut, mutta sielläkin kävijältä jäi paikan päällä kokonaan huomaamatta, että alueella olisi ollut myös esteetön lintutorni, joten viitoituksessa olisi sielläkin parantamisen varaa. Viitoitukseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota myös ensikertalaisten ja satunnaisten kulkijoiden näkökulmasta, joille esteettömät reitit palveluineen eivät ole ennalta tuttuja.

Muuramen ja Kokkolan kohteilla esteetöntä käymälää ei ollut reitillä, mikä on iso puute esteettömyysmielessä. Arkijärjelläkin ymmärtää, että ”puskapissalle” voi olla mahdotonta nousta pyörätuolista. Pieksämäen kohteella käymälä oli rakennettu, mutta se oli janamaisen reitin kauimmaisessa päässä. Edestakainen vessareissu esteettömän reitin päätauko paikalta Harjulasta Ladun majalle on noin 1,6 kilometrin pituinen, mikä voi olla kohtuutonta heikosti liikkuvien tai lapsiperheiden kannalta.

Penkkejä levähdyspaikoiksi oli rakennettu kaikille kolmelle reitille. Niukkimmin penkkejä oli Kokkolan reitillä, jossa aikuiselle soveltuvia istuimia oli reitin varrella kahdessa kohdassa, ja niistä toinen oli erillisen piston päässä. Sekä Muuramessa että Pieksämäellä penkkejä oli osalla reittiä runsaammin ja osalta ne puuttuivat kokonaan. Esteettömyystavoitteiden (Invalidiliitto 2015) mukaiset penkkien välimatkat (250 m) eivät toteutuneet yhdelläkään reitillä. Penkkejä piti tässä tutkimuksessa tärkeinä rakenteina 43 prosenttia kysymykseen vastanneista, ja niitä toivottiin 200-300 metrin välein, vaikka läheskään kaikilla kyselyyn vastanneilla ei edes ollut omakohtaista esteettömyyden tarvetta.

Kaikilla kolmella tutustumiskohteella luontopolkutyypinen tietosisältö esteettömällä osuudella oli niukkaa tai olematonta. Tietoa paikallisesta luonnosta ei ollut juuri saatavilla kohteiden verkkosivuillakaan. Tässä tutkimuksessa yli kahdessa kolmasosassa vastauksista kaivattiin luontotietoa esteettömän luontopolun varrelle.

7.2 Haukanniemen esteettömän luontopolun käyttäjäkyselyn tulosten arviointi

Metsähallituksen kävijätutkimuksissa (Mansikkaviita 2019) on tarkasteltu luontoon lähdön motiiveja. Niistä tärkeimpiä virkistykseen kannalta ovat maisemat, luonnon kokeminen, rentoutuminen, melusta ja saasteista poissaolo, psyykkinen hyvinvointi ja yhdessäolo oman seurueen kanssa. Vaikka aktiviteetit luonnossa ovat usein varsin liikunnallisia, ei kuntoilu itsessään yllä Metsähallituksen kävijätutkimuksissa kärkipäähän luontoon lähdön motiivina. Tässä tutkimuksessa saatiin hyvin samansuuntaisia tuloksia kysymykseen ”Mitä teet mieluiten luonnossa?” Vastauksissa korostui kiireetön luonnossa oleminen, kävely, samoilu, luonnon tarkkaileminen eri muodoissaan ja eväiden syönti ja makkaran paistaminen, mieluiten hyvässä seurassa. Nuotiopaikan merkitys nousi kyselyssä vahvasti esille.

Luontopolulle toivottujen rakenteiden osalta kysymyksessä käytetyt esimerkkirakenteet tuntuivat johdattelevan monia toivomaan juuri esimerkkeinä käytettyjä asioita. Esimerkiksi laituria toivottiin 70 vastauksessa, vaikka kalastamisen ilmoitti mieluisimmaksi tekemiseksi luonnossa vain 9 vastaajaa eikä vesillä liikkuminen noussut juuri lainkaan esille kyselyssä. Laiturin sijoittamista niemen nuotiopaikan yhteyteen harkittiin suunnittelun aikana, mutta ELY-keskuksen kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen se jätettiin tästä suunnitelmasta pois. Esteettömiä laiturihankkeita voisi olla mahdollista edistää Tuomiojärvelle Laajavuoren matkailukäytön kehittämisen yhteydessä tai yrittää saada esteettömyysasiaa eteenpäin kaupungin muilla rannoilla veneilyn, melonnan ja esteettömän uimarannan näkökulmista. Tällöin olisi toivottavaa, että esteettömät vesiliikuntapaikat olisivat myös paremmin autolla saavutettavissa kuin yksittäinen laituri Haukanniemeen sijoitettuna olisi.

”Muita kommentteja kaupungin luontopoluista” -kysymyksen vastauksista päätellen kaupunkilaiset eivät ole kovin tietoisia kaupungin hoitamien luontopolkujen olemassaolosta, kunnostuksesta, kulkuyhteyksistä tai ominaisuuksista. Nuotiopaikkoja toivottiin mm. Laajavuoren luontopolulle useassa vastauksessa, vaikka luontopolun yhteydessä on nuotiopaikka. Paljaspään luontopolun puutteellisesta opastuksesta tuli palautetta, vaikkei alueella ole ollut ylläpidettyä luontopolkua 2000-luvulla. Useissa vastauksissa epäiltiin luontopolkujen kunnossapidon olevan retuperällä tai, ettei niitä ole kunnostettu pitkään aikaan, vaikka luontopolkuja huolletaan vuosittain ja kaikki kaupungin ylläpitämät luontopolut tarkistetaan vähintään kerran vuodessa, monesti useamminkin. Luontopolkujen ja luonnossa kulkevien polkujen kenttä on ymmärrettävästi melko sekava, ja ylläpidettyjen luontopolkujen hoitovastuu jakaantuu Jyväskylässäkin useille eri tahoille (kaupunki, Metsähallitus, yhdistykset). Tiedotusta tehdyistä kunnostuksista sekä luontopolkujen ominaisuuksista olisi hyvä lisätä ja parantaa.

7.3 Esteettömyyden parantamisen mahdollisuuksia Jyväskylän muilla luontopoluilla ja virkistysreiteillä

Kyselyssä nousi vahvasti esiin, että vastaajat kokivat esteettömyyden tärkeäksi, ja moni vastaaja pohti myös omia, tulevia esteettömyystarpeitaan tai katsoi maailmaa lähipiirinsä tai naapurinsa näkövinkkelistä. Tasavertainen luontoon pääseminen koettiin tärkeänä ja toivottiin, että myös lähimmäsillä olisi mahdollisuuksia luontokokemuksiin. Liikuntareittien, leikkipuistojen, luontopolkujen ja lähiympäristöjen esteettömyyttä tulisi kyselyn perusteella Jyväskylässä kehittää vielä voimakkaasti. Esteettömiä luontoreittejä ei ole käytännössä ollut ollenkaan, ja kolmen järven rannoille sijoittuvassa, liikuntapääkaupungiksi itseään kutsuvassa kaupungissa ei ole yhtäkään esteetöntä uimarantaa eikä melomiseen tai soutuun soveltuvaa esteetöntä laituria. Mäkisen kaupungin kuntoradat ovat maastoiltaan rankkoja normaalikuntoisillekin käyttäjille, liikuntaesteisistä henkilöistä puhumattakaan. Helppokulkuisempia lähireittejä kaivattaisiin kipeästi myös pikkulapsiperheissä, joissa hiihdon opetteluun aikaan etsitään kuumeisesti tasaisempia latuja lähikuntia myöten. Kuntoratojen osalta tulisi tehdä esteettömyystarkastelu koko kaupungissa ja tiedottaa käyttäjille paremmin jo nykyisellään pyörätuolikelteisistä reiteistä. Esimerkiksi Huhtasuon Kangaslammen ympäri kulkeva kuntorata on jo nyt kuljettavissa myös pyörätuolilla. Pelkkä reittien kunnostus ei kuitenkaan riitä, vaan lähiluonnon saavutettavuudessa tulisi ottaa huomioon myös alueelle saapumisen ja tarvittavien palvelujen (esim. WC) esteettömyys. Nature-Move-hankkeen (LUKE 2019) tulosten mukaan ulkoilualueen läheisyys motivoi erityisesti liikkumaan lähiöiden asukkaita ja niitä, jotka muuten liikkuisivat vain vähän, ja luontoliikuntapalveluita tulisi kehittää erityisesti vähemmän liikkuvien tarpeita ajatellen, koska aktiivisesti liikkuvat ihmiset liikkuvat joka tapauksessa paljon. LUKEN (2019) tutkimuksen mukaan ulkoilualueen vetovoimaa lisäävät monipuolisten harrastusmahdollisuuksien lisäksi metsän tuntu ja mahdollisuus kokea hiljaisuutta. Näihin kaikkiin on Haukanniemessä oivalliset mahdollisuudet.

Suhteellisen pienillä toimenpiteillä esteettömäksi parannettavia luontopolkuja tai niiden osia ei alustavassa tarkastelussa löytynyt monia. Touruvuoren, Tourujoen, Sippulannien ja Laajavuoren luontopolut ovat maastoiltaan kauttaaltaan liian haastavia. Sallaajärvellä maasto ei ole kohtuuttoman mäkistä, mutta polku kulkee aika lailla kokonaan suojellulla aarnialueella, jolla vain maakuntauran osuus voisi olla esteettömäksi saatavissa. Pysäköintipaikka Sallaajärveltä puuttuu käytännössä kokonaan. Tikkakosken luontopolulla viereinen kuntorata voisi toimia osalla matkaa vaihtoehtoisena, esteettömämpänä reittinä, mutta alueen merkittävimmät luonnonnähtävyydet eivät ole kuntoradan varrella vaan maastoltaan hankalammissa paikoissa.

Sen sijaan esteettömyyttä voitaisiin Jyväskylän olemassa olevilla luontopoluilla parantaa Vaajakoskella sijaitsevalla Ison Haapasaaren luontopolulla, jossa luontopolkureitti olemassa olevalle nuotiopaikalle kulkee vanhaa tienpohjaa pitkin ja se olisi päällystettävissä kivituhkapintaiseksi esteettömäksi reitiksi. Ison Haapasaaren pohjoispään luontopolkulenkki on sen verran kivinen ja mäkinen, että sitä ei kannata yrittää saada esteettömäksi. Oravasaareissa sijaitsevan Jääskelän luontopolun rannan nuotiopaikan ja parkkipaikan välinen osuus on nykyisellään metsäautotietä, joka olisi myös suhteellisen pienin parannuksin kuljettavissa pyörätuolillakin. Muilta osin Jääskelän luontopolku ei ole muokattavissa esteettömäksi alueen runsaan mäkisyyden tähden. Jääskelän luontopolun nuotiopaikka ja sen yhteydessä oleva käymälä eivät ole tällä hetkellä esteettämiä, mutta niiden kunnostaminen esteettömiksi olisi mahdollista.

Keväällä 2019 Haukanniemen esteettömän luontopolun yleisökyselyn jälkeen maaliskuun alkupuolella nousi esille Huhtasuon asukasyhdistyksen toive saada Huhtasuon Vuorilammen laavulle esteetön reitti. Tähän asti laavulle on saatu erillislupia kuljettaa liikuntaesteisiä autolla kuntorataa pitkin (Häkkinen 2019). Laavu sijaitsee Kangasvuoren luontopolun varrella. Vuorilammen laavulla yhtenä isona esteettömyysongelmana on käymälän puuttuminen. Esteettömällä käymälällä helpotettaisiin laavun käyttöä kaikkien asiakasryhmien osalta, ja esteettömyysmielessä se olisi erittäin tärkeä lisä Vuorilammen kokonaisuuteen. Uuden, (vaativan) esteettömän pistoreitin luominen Huhtasuonkadun suunnasta Vuorilammelle osin luontopolun reittiä pitkin voisi olla mahdollista. Vaativaa ja pitempää esteetöntä reittiä Vuorilammelle voitaisiin opastaa käyttäjiä myös Huhtasuon koulukeskuksen suunnasta kuntorataa hyödyntäen. Uusi reitti Huhtasuonkadulta olisi laavun talvikäyttäjien kannalta tarpeellinen, sillä kaikki laavulle tulevat kuntoradat ovat latuina lumisena aikana eikä niitä pitkin voi tällöin kävellä laavulle.

Ladun majan suunnalla Kolmisoppisen rannalla on mietitty yhteistyössä Jyväskylän Ladun ja kaupungin liikuntatoimen kanssa mahdollisuutta saada esteetön nuotiopaikka Kolmisoppisen rannalle ja esteetön kulku sinne latupohjia myöten. Jyväskylän metsätoimi rakensii esteettömän laavun järven rannalle vanhan nuotiopaikan viereen kesällä 2019, ja Pikkukakkosen latupohja on kunnostettu vaativaksi esteettömäksi reitiksi. Reitti kulkee kokonaan metsän sisällä. Esteetön käymälä puuttuu toistaiseksi tästäkin kohteesta ja myös viereiseltä Ladun majalta.

Jyväsjärveä ja muiden järvien rantoja kiertäviä, maisemallisesti hienoja kevyenliikenteen reittejä kannattaisi myös tarkastella lähiliikuntapaikkoina esteettömyysmielessä. Asfalttipintaisina ja melko tasaisina reitteinä niillä olisi potentiaalia myös esteettömiksi reiteiksi,

vaikka esteettömyyden kaltevuusvaatimukset eivät kaikin paikoin niillä vielä toteutuisikaan. Hyvä lähtökohta olisi esteettömyyskartoituksen teettäminen rantareiteille ja tulosten laittaminen kaupungin verkkosivuille käyttäjien saataville. Tällöin käyttäjät voisivat itse arvioida, soveltuvatko nämä reitit esteettömyyden ja palveluiden osalta heidän tarpeisiinsa. Jyväskylän karttapalvelussa ja esteettömyyskartalla (Jyväskylä 2019a, tilanne 8.10.2019) esteettömiä vapaa-aika- ja liikuntakohteita on kaikkiaan vain kuusi: Jyväskylän kaupunginteatteri, Vesiliikuntakeskus AaltoAlvari, Harjun urheilukenttä ja Hippoksen alueelta jäähalli, monitoimitalo ja Hipposhalli. Ulkoilu- ja luontokohteita mukana ei ole lainkaan.

Esteettömyyden parantaminen kaupunkiympäristössä on monen toimialan ja tekijän yhteispeliä. Kaupunkiympäristö ja lähivirkistysalueet muodostuvat viheralueiden, katujen, julkisten ja yksityisten pihojen, erilaisten reittien ja lähimetsien mosaiikista, jossa esteettömyys voi katketa pieneenkin asiaan: kaivonkanteen, juurakkoon, katukiveykseen tai yhteen porrasaskelmaan. Esteettömän ympäristön tuottaminen vaatisi esteettömyyden ymmärrystä jokaisessa suunnitteluvaiheessa, toteutuksessa ja myös eri toimijoiden tekemissä ylläpitotöissä. Samoin kuin Jyväskylässä on valaistusratkaisuja koordinoimassa ja kehittämässä ollut jo vuosia päätoiminen valaistuskoordinaattori, myös kaupunkiympäristön esteettömyys olisi oman esteettömyyskoordinaattorin arvoinen. Kun iäkäs väestönosa kasvaa lähivuosisikymmeninä koko maassa voimakkaasti, kasvaa myös esteettömyyttä tarvitsevien käyttäjien määrä jatkuvasti. Esteettömistä ratkaisuista ei ole kenellekään haittaa, mutta toisille ne ovat osallisuuden ehdoton edellytys: ”Että sinne pääsee kaikki.”

8 KIITOKSET

Lämpimät kiitokseni yleissuunnitteluhortonomi Anne Pitkäselle, joka avasi silmäni katsomaan maailmaa esteettömyyden kannalta, ja liikuntakoordinaattori Kari Kaapro Häkiksi, joka innostui heti esteettömyyden kehittämiseen Jyväskylän luontoliikuntakohteilla ja oli aina valmis pohtimaan kanssani esiin nousseita käytännön kysymyksiä niin maastossa kuin toimistollakin. Ympäristöjohtaja Päivi Pietarista ja maisema-arkkitehti Mervi Vallinkoskea kiitän hyvistä keskusteluista työn aikana ja viestintäpäällikkö Jari Salomaata, viestintäkoordinaattori Sanna Siniluhtaa ja vuorovaikutussuunnittelija Kaisa Ristimellaa viestinnällisestä avusta asukaskyselyssä. Erikoissuunnittelija Sarita Nordstrandia kiitän napakasta perehdytyksestä Maptionnaire-ohjelmaan ja paikkatietoasiantuntija Eetu Lappalaista opastuksesta reittiprofiilien luomiseen ArcGIS-ohjelmalla. Raija Lehtistä kiitän oikolu-kuavusta ja puolisoani ja perhettäni jatkuvasta pitkämielisyydestä ja venymisestä insinööriopintojeni aikana. Työn ohjaamisesta kiitokseni yliopettaja Eeva Aarrevaaralle ja tuntiopettaja Paul Carrolille Lahden ammattikorkeakouluun.

LÄHTEET

Celia 2019. Saavutettavasti.fi – Ohjeita verkkosisältöjen ja viestinnän saavutettavuudesta [viitattu 2.4.2019]. Saatavissa: <https://www.saavutettavasti.fi/>

Citynomadi 2019. Jyväskylän Tourulan luontopolku [viitattu 2.10.2019]. Saatavissa: <https://citynomadi.com/route/3752632be5801ce4f9dcde729faab86e>

Hamarus, A. 2019. Suullinen tiedonanto.

Hannila, J. 2018. Suullinen tiedonanto.

Helsinki 2019. Maunulan luontopolut [viitattu 16.3.2019]. Saatavissa: <https://www.hel.fi/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/luonto-ja-viheralueet/luontoretket/polut/maunulan-luontopolut/>

Helsinki 2019a. Standardoidut symbolit [viitattu 24.9.2019]. Saatavissa: <https://www.hel.fi/helsinkikaikille/fi/esteettomat-symbolit/standardoidut-symbolit>

Häkkinen, K. 2019. Suullinen tiedonanto.

Invalidiliitto 2018. Luontoliikunta [viitattu 31.12.2018]. Saatavissa: <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/ulkoalue/luontoliikunta>

Invalidiliitto 2019. Esteettömyyskartoittajat [viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyyskartoittajat>

Jyväskylä 2011. Tuomiojärven–Laajavuoren alueellinen virkistysreittisuunnitelma. 14.12.2011 Jyväskylän kaupunki.

Jyväskylä 2017. Jyväskylän kaupungin rakennusjärjestys. Jyväskylän kaupungin kunnallinen määräyskokoelma 1.1.2017. Saatavissa: https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/atoms/files/rakennusjarjestys_2017_0.pdf

Jyväskylä 2019. Luontopolut [viitattu 16.3.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/asuminen-ja-ymparisto/ymparisto/luontoretkeily/luontopolut>

Jyväskylä 2019a. Jyväskylän esteettömyyskartta [viitattu 8.10.2019] Saatavissa: <http://www3.jkl.fi/esteeton/index.php>

Jyväskylä 2019b. Penkilliset kävelyreitit [viitattu 31.3.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri-ja-vapaa-aika/liikunta-ja-ulkoilu/liikkumaan-ohjatusti-ja-omatoimisesti/omatoiminen-0>

Jyväskylä 2019c. Jyväskylä. Julkinen tiedote. 20.2.2019.

- Jyväskylä 2019d. Voimassa olevat yleiskaavat [viitattu 27.2.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaupunkisuunnittelu/yleiskaavoitus/voimassa-olevat-yleiskaavat>
- Jyväskylä 2019e. Kehä Vihreän harjoitepankki [viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: https://www.jyvaskyla.fi/sites/default/files/atoms/files/kehavihrea_elvyttava_luontokokeemus_harjoitepankki.pdf
- Jyväskylä 2019f. Kaupunkipyörät Jyväskylään [viitattu 24.9.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/liikenne/jalankulku-ja-pyoraily/kaupunkipyorat-jyvaskylyaan>
- Jyväskylä 2019g. AVOin kaupunkiympäristö. Jyväskylän kaupungin arkkitehtuuri-, viher- ja osallisuuspolitiikka kaupunkiympäristön rakentamisessa [viitattu 3.10.2019]. Saatavissa: <http://www2.jkl.fi/avoin-kaupunkiymparisto/raportti.pdf>
- Jyväskylä 2019h. Liito-orava-LIFE-hanke [viitattu 6.10.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/talous-ja-strategia/hankkeet/liito-orava-life-hanke>
- Jyväskylä 2019i. Luotsitoiminta [viitattu 7.10.2019]. Saatavissa: <https://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/kulttuuripalvelut/luotsitoiminta>
- Jyväskylän seudun joukkoliikenne 2019. Palveluliikenne [viitattu 4.6.2019]. Saatavissa: <http://linkki.jyvaskyla.fi/linkkivip>
- Jäppinen, J. 2019. Kaupunki siipien alla: Tulevaa Kortepohjaa. Keskisuomalainen 8.2.2019.
- Kaskinen, P. 2002. Pirunmaa pellon reunalla – Kortepohjan tarina. Kopi-Jyvä, Jyväskylä
- Keski-Suomen ELY-keskus 2018. Haukanniemen luonnonsuojelualueen rauhoituspäätös. 23.1.2018.
- Keski-Suomen ELY-keskus 2019. Natura 2000 -alueet: Eerolanlahti – Rautpohjanlahti [viitattu 13.2.2019]. Saatavissa [https://www.ymparisto.fi/FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Eerolanlahti__Rautpohjanlahti\(5135\)](https://www.ymparisto.fi/FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Eerolanlahti__Rautpohjanlahti(5135))
- Keski-Suomen liitto 2019. Keski-Suomen maakuntakaava. Voimaantulo 28.1.2018. Saatavissa: <http://www.keskisuomi.fi/maakuntakaava>
- Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry 2019. Etelä-Konneveden kansallispuisto: Kalajan kierros [viitattu 6.10.2019] Saatavissa: https://www.kyt.fi/rl_gallery/etela-konneveden-kansallispuisto-kalajan-kierros/

Keski-Suomen ympäristökeskus 2009. Eerolanlahden-Rautpohjanlahden rauhoituspäätös (YSA205311). 25.11.2009.

Kilpelä, N. 2019. Esteetön rakennus ja ympäristö. Helsinki: Rakennustieto Oy.

Kokkola 2018. Rummelö-Harrbådan [viitattu 20.10.2018] Saatavissa:

https://www.kokkola.fi/palvelut/ymparisto_ja_luonto/luonnon_virkistyskaytto/ulkoilualueet/fi_FI/rummelo_harrbada/

Kompan 2019. Agora-pöytäryhmä 1 [viitattu 3.10.2019]. Saatavissa:

<https://www.kompan.fi/ulkokalusteet/agora/agorapoytaryhma-1>

Kuluttajaturvallisuuslaki 2011/920. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110920>

Kuntalaki 2015/410. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Kurppa, A. 2018. Suullinen tiedonanto.

Laki digitaalisten palveluiden tarjoamisesta 2019/306. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190306>

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista 2016/1397. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380.

Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Lasarov-Minni, P. 2006. Suursuonpuiston vanhustenpolku – Käyttäjäkokeuksia.

Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Apuvälinetekniikan opinnäytetyö. Saatavissa:

https://www.hel.fi/static/hkr/helsinkikaikille/kirjasto/vanhustenpolun_kayttajakysely.pdf

Liikuntalaki 2015/390. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150390>

Loiko 2019. Kotimainen LOIKO riippumattoteline [viitattu 6.10.2019]. Saatavissa:

www.loiko.fi

LUKE 2019. Lähimetsä saa liikkeelle [viitattu 8.10.2019]. Saatavissa:

<https://www.luke.fi/lahimetsa-saa-liikkeelle/>

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Maanmittauslaitos (2018). Karttapaikka [viitattu 21. ja 28.10. ja x.12.2018] Saatavissa:

<https://asiointi.maanmittauslaitos.fi/karttapaikka/>

Mansikkaviita, R. (toim.) 2019. Polku luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen. Luontoliikkujien poluilla. 44 s. Metsähallitus. Saatavissa: <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/polkuluontoon.pdf>

Metsähallitus 2016. Rohkeasti luontoon. Vinkkilista erilaisten retkeilijöiden huomiointiin retkeilyrakenteiden suunnittelussa (viitattu 12.4.2019) Saatavissa: <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/rohkeasti-luontoon-vinkkilista.pdf>

Metsähallitus 2019a. Retkikohdehaku [viitattu 3.3.2019]. Saatavissa: <https://www.luontoon.fi/retkikohteet?Retkikohteen%20ominaisuudet=Esteett%C3%B6m%C3%A4t%20kohteet>

Metsähallitus 2019b. Kulhanvuoren palvelut [viitattu 13.1.2019]. Saatavissa: <http://www.luontoon.fi/kulhanvuori/palvelut#esteeton>

Metsähallitus 2019c. Leivonmäen reittikuvaukset [viitattu 31.3.2019]. Saatavissa: <https://www.luontoon.fi/leivonmaki/reittikuvaukset#helppokulkuiset>

Metsähallitus 2019d. Etelä-Konneveden reittikuvaukset. [viitattu 31.3.2019]. Saatavissa: <https://www.luontoon.fi/etela-konnevesi/reittikuvaukset#Vuorikalajan>

Metsähallitus 2019e. Salamajärven palvelut [viitattu 31.3.2019]. Saatavissa: <https://www.luontoon.fi/salamajarvi/palvelut>

Metsähallitus 2019f. Retkeilyrakenteiden piirustuskokoelma [viitattu 4.9.2019]. Saatavissa: <http://www.metsa.fi/piirustuskokoelma>

Muurame 2018. Muuramenjoki ja luontopolku [viitattu 3.11.2018]. Saatavissa: <https://www.muurame.fi/muuramenjoki-ja-luontopolku>

National Parks Association of NSW 2017. Naturally Accessible: Improving access through information [viitattu 31.3.2019]. Saatavissa: <http://www.naturallyaccessible.org/na-1-0/>

Novari, E. 2010. Esteetön maisemapolku Yyteriin. Kaikille mahdollisuus Yyterin hiekkarannan kokemiseen. Satakunnan ammattikorkeakoulu SAMK. Kuntoutuksen opinnäytetyö (yamk). Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19324/2010_samk_novari_eva.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nousiainen, A. 2019. Suullinen tiedonanto.

Perustuslaki 1999/731. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1999/19990731>

- Pieksämäki 2019. Partaharjun frisbeegolfrata [viitattu 19.9.2019]. Saatavissa: <http://sport.pieksamaki.fi/liikuntapaikat/frisbeegolfradat/partaharjun-frisbeegolfrata/>
- Piresma 2019. PiresmaNET-tuotekatalogi: Grillikatos Nature [viitattu 7.6.2019]. Saatavissa: <https://www.piresmanet.fi/puistot-ja-kaupunkialueet/grillikatos-nature-13072>
- Pitkänen, L. 2011. Jyväskylän ulkoilureittien tila, muutos ja kehitystarpeet. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/25950/URN:NBN:fi:jyu-201101281173.pdf?sequence=1>
- Puttonen, R. 2019. Suullinen tiedonanto.
- Rakennustieto 2019. RT-esteettömyystieto, Autopaikka, liikkumisesteisen autopaikka, mitoitus (viitattu 26.2.2019) Saatavissa: <http://www.esteettomyys.rakennustieto.fi/vaatimukset/asuintilat/autopaikat>
- Saari, A. 2018. Voiko liikuntapaikka olla esteetön, toimiva ja kaunis? [viitattu 31.12.2018]. Saatavissa: <https://www.vammaisurheilu.fi/ajankohtaista/blogit/4062-voiko-liikuntapaikka-olla-esteeton-toimiva-ja-kaunis-211737-29042017>
- Saari, K. 2018. Suullinen tiedonanto.
- Salminen, E. 2019. Haukanniemeen tulossa esteetön luontopolku. Keski-suomalainen 2.2.2019.
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (toim.) 2011. Luonnon virkistyskäyttö 2000. Metlan työraportteja 212, 2011. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. 2014. Miten suomalaiset virkistäytyvät luonnossa? Teoksessa Tyrväinen, L. et al. (toim.) Hyvinvointia metsästä. Helsinki: SKS, 21-35.
- Siniluhta, S. 2019. Suullinen tiedonanto.
- Suomen Latu 2019. Reittiluokitus [viitattu 14.4.2019]. Saatavissa: <https://www.suomenlatu.fi/vaikuta/sina-voit-vaikuttaa/vinkkeja-ulkoilupaikkojen-suunnitteluun/reittiluokitus.html>
- Suomen Suunnistusliitto 2018. Joko Mobo-suunnistus on tuttua? [viitattu 3.11.2018]. Saatavissa: <https://www.suunnistusliitto.fi/2016/05/joko-mobo-suunnistus-on-tuttua/>

Suomen virallinen tilasto (SVT) 2019: Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 13.1.2019]. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

Suomen YK-liitto 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja [viitattu 2.3.2019]. Saatavissa: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Strömsö 2019. Puutyöt: Nikkaroi aurinkotuoli kesäistä laiskottelua varten [viitattu 2.10.] Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/17/nikkaroi-aurinkotuoli-kesaista-laiskottelua-varten>

Vanhamäki, I. 2007. Esteettömyys yhä tärkeämpää luontomatkailun kehittämisessä. Metlan työraportteja 52: 51–56 [viitattu 31.12.2018]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052.htm>

Vaso, A. & Kypärä, T. 2018. Haukanniemen kasvillisuus- ja sammalselvitys. Osuuskunta Agriborealis.

VedenjakajaReitistö 2018. Esteetön reitti Partaharjulla [viitattu 6.12.2018] Saatavilla: <https://vedenjakajareitisto.fi/yleinen/esteeton-reitti-partaharjulla/>

Verhe, I., Ruti, M., Suomen Invalidien Urheiluliitto ry 2007: Esteetön luontoliikunta. Liikuntapaikkajulkaisu no 93. Opetusministeriö. Rakennustieto Oy

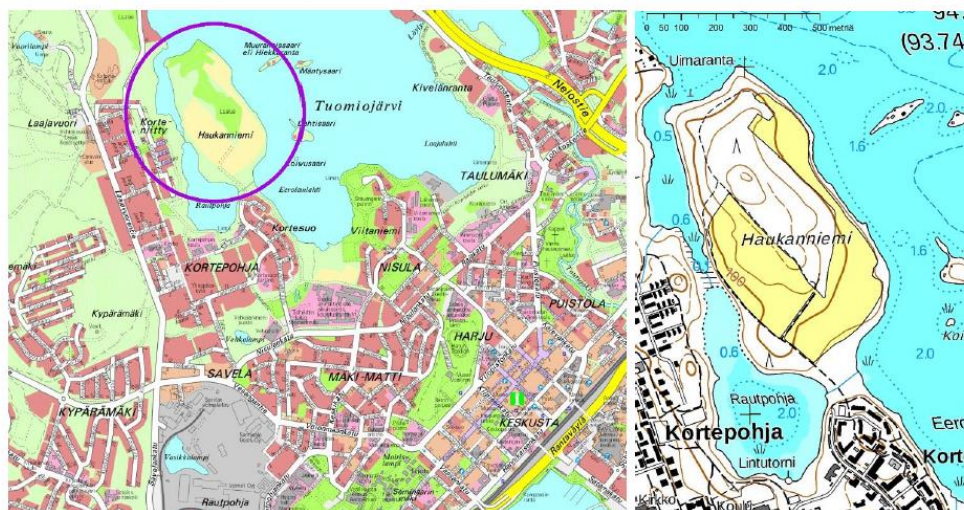
Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141325>

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

Haukanniemen esteettömän luontopolun kysely

Jyväskylän kaupunki on aloittanut Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnittelun. Tavoitteena on luoda Haukanniemeen luontopolkku, jota mahdollisimman moni kaupunkilainen pystyy käyttämään – liikkupa hän kävellen, pyörätuolilla tai lastenvaunujen kanssa. Voit nyt osallistua luontopolun suunnitteluun vastaamalla tähän kyselyyn. Vastauksia käytetään Haukanniemen suunnittelun pohjana ja osana luontopolun suunnitteluun liittyvää opinnäytetyötä. Lisätietoja kyselystä ja suunnittelusta saat ympäristönsuojelusuunnittelija Elina Lehtiseltä, puh. 014 266 5176 tai sähköpostitse elina.lehtinen@jkl.fi. Voit vastata kyselyyn myös verkossa <https://app.maptionnaire.com/fi/5397/> helmikuun 2019 aikana.

Mitä haluaisit erityisesti otettavan huomioon Haukanniemen esteettömän luontopolun suunnittelussa?

Minkälaisia pysähtymispaikkoja tai rakenteita haluaisit luontopolun varrelle?
(Esim. penkit, nuotiopaikka, laituri, kuntoiluvälineet, wc)

JYVÄSKYLÄ

Minkälaista sisältöä haluaisit luontopolun varrelle? Voit valita useita:

- a) Tietoa alueen luonnosta
- b) Tietoa alueen historiasta
- c) Satuja ja tarinoita
- d) Ympäristötaidetta
- e) Jotain muuta. Kerro alla tarkemmin, mitä.
- f) Mobiiliopastus kännykässä riittää, ei kiinteitä rastitauluja maastoon

Kerro tarkemmin toiveistasi:

Muita kommentteja esteettömyyden parantamisesta Jyväskylässä:

Muita kommentteja kaupungin luontopoluista:

Mitä teet mieluiten luonnossa?

Kuinka usein käyt luontoretkillä?

- a) Päivittäin tai lähes päivittäin
- b) Muutamana kerran viikossa
- c) 1 – 4 kertaa kuussa
- d) Harvemmin
- e) En koskaan

Ikä:

Sukupuoli:

Postinumero:

Omat esteettömyystarpeesi:

Kiitos vastauksestasi!